

ELOGI DE LA PROFESSIÓ DOCENT

Toni Giménez

EXLIBRIS

Si aquest llibre es perdia,
cosa que podria succeir,
demano a qui el trobi
que me'l torni sempre a mi.
I perquè em pugui trobar,
aquí el meu nom constarà:

.....

© Toni Giménez i Fajardo

Editat per l'autor.

Primera edició: octubre del 2016.

Segona edició: febrer del 2017.

Tercera edició (esmenada): juny del 2017.

Fotografia de la coberta realitzada per Susanna Suesa.
La nena que s'hi veu és la Xènia, filla de l'autor.

Llibre pujat a la pàgina web de l'autor per descarregar-lo gratuïtament.
www.tonigimenez.cat/bibliografia

Podeu fer-ne còpies. L'autor tan sols demana que es faci constar l'autoria
i que es respecti el text tal com està.

A l'Escola del Mar,
—escola municipal de Barcelona,
de la que en tinc un record entranyable,
i que, segurament, va desvetllar en mi
les facetes de cantant i pedagog
que han esdevingut les
meves dues professions—.

I als/a les mestres que allí hi vaig tenir:
Mercè Barba i Falqués
Ramon Ferré i Ferré
Hermenegild Francès i Aragall
Dolors Gaspar i Malet
Montserrat Martínez i Corberó
Jaume Martorell i González
Josefina Pocurull i Pocurull,
Amèlia Santamaria i Grifoll
Pere Vergés i Farrés

ÍNDEX

(Sumari, taula)

Índex 5

Qui val, val, i qui no... fa de mestre! A tall de presentació – introducció	7
Fer escola. El pòsit que deixa l'escola en les nostres vides	9
Ep, mestra/e! Ser mestres / Fer de mestres	29
El jurament socràtic. El jurament hipocràtic dels/de les mestres	61
Gent jove, pa tou. L'alumne, l'escolar, l'estudiant, el discent, l'educand, el deixeble	63
Anem de colònies. El gran moment per conèixer a fons els alumnes	64
De l'any de la Maria Castanya. Els avantpassats pedagògics dels/de les mestres	64
Encara en corren. Mestres i professors contemporanis rellevants	67
De pare músic, fill ballador. Hereus de l'Escola Nova	68
Segueix el corrent. Diversos corrents pedagògics	69
S'aprèn més als passadissos que a les aules. La docència universitària	70
Desencís. A tall d'epíleg	73
Amunt el cors! A tall d'extroducció	75
L'autor	76
Glossari	77
Bibliografia	89
Cites i referències	94

QUI VAL, VAL, I QUI NO... FA DE MESTRE!

A tall de presentació-introducció

El futur es troba en mans dels mestres d'escola.
Victor Hugo

Aquest llibre és una apologia de la professió docent, un al·legat, un elogi dels i de les mestres, professors, professores, especialistes de qualsevol àrea o disciplina, tant de l'educació formal com no formal. Un reconeixement a la seva tasca. Un llibre que va a cavall de la tècnica i de la tecnologia, de l'acte pràctic i la reflexió teòrica, de les idees i els fets perquè teoria i pràctica no són oposades, sinó complementàries. Parlem dels problemes docents, dels desenganys, de les utopies, de la lluita del dia a dia, del desprestigi social, de la tensió mental i del desgast emocional. De la necessitat social dels/de les mestres perquè són grans coneixedors dels infants, adolescents i joves, per tant, del futur de la societat. La seva vàlua professional i la seva experiència no tenen preu, és una llàstima que la societat no se'n beneficiï més. Tot en plegat espero que ajudi a recuperar l'autoritat social que representen els docents i el reconeixement a la seva professió. No pretenc idealitzar-los, però si donar-los el valor que es mereixen bo i tenint en compte que en aquesta professió ser mediocre pot tenir conseqüències greus. Educar, ensenyar, guiar, mostrar... és apassionant i una persona apassionada, abraça allò que estima i no hi renuncia mai. Segur que em deixo coses perquè l'educació flueix constantment; no cito totes les fonts possibles perquè és impossible llegir tot el que s'ha escrit i s'escriu sobre educació. Cada capítol és tan sols un tast dels temes més essencials de l'educació que fonamenten l'acte educatiu. No és suficient en dir sóc mestre (o estudio per a ser-ne) perquè m'agraden els nens i nenes, cal veure si es tenen aptituds i qualitats per a esdevenir-ne. Aquest és un llibre de mínims que cal ampliar amb moltes altres lectures i amb experiències i reflexions personals. Cada autor citat és una recomanació a conèixer-lo de prop; cal estar al dia de les novetats bibliogràfiques que van sortint. Aquest és un llibre amb porta oberta perquè d'educació sempre n'hem d'estar parlant, reflexionant i millorant¹ que té tres públics potencials: els estudiants de mestre —que hi trobaran matèria primera per a la reflexió i el diàleg alhora que serà com un llibre de capçalera per a la seva formació inicial—, els docents professionals —que s'hi trobaran reflectits, espero que a fi de bé, per esperonar-los a continuar endavant amb la seva tasca professional— i el públic en general, en especial mares i pares —que es quedaran sorpresos quan coneguïn de prop la complexitat d'aquesta professió. És

curiós: la paraula ministre prové de *minister* que vol dir tres vegades petit; la paraula mestre prové de *magister* que vol dir tres vegades gran. Si en són d'importants els mestres, doncs!

Paraula de mestre!

Toni
Giménez
☺

FER ESCOLA

El pòsit que deixa l'escola en les nostres vides

*L'escola en si mateixa no és nefasta
ni benèfica. La política i la ideologia
són les que en determinen la seva funció.
Paulo Freire*

*A la nostra escola no hi ha millors ni pitjors,
ni primers ni darrers, avancem plegats.
Franco Passatore*

Una de les primeres escoles de les que tenim notícia era a la ciutat de Mari, a l'alta Mesopotàmia, al voltant del 2000 aC. L'escola ja ve de molt lluny, doncs. Curiosament, escola en llatí (*schola*) volia dir lliçó, escola; en canvi, en grec clàssic (*skholé*) volia dir oci, temps lliure,² entenent que una persona civilitzada utilitza el seu temps de lleure per pensar i aprendre. L'escola és un lloc de treball molt atraient, quan la mires com a professional de l'educació, però és plena de muralles, paranys i desencisos quan la mires per la banda social i administrativa. Quina és la seva pàtria? Ho ignorem, només sabem que ha de quedar més enllà de Wall Street (poder econòmic) i del Kremlin (poder polític).³ I ha acabat essent heterònoma perquè és prostituta d'ambdós poders.⁴ En l'escola es prefabrica *psykhé* i s'engabia *soma*.⁵ Cal dirigir l'escola cap a Ítaca, illa jònica de Cefalònia: dirigir-la cap a la utopia!⁶ Estem fets per allò quimèric, per a l'escola utòpica,⁷ l'escola ha de ser: saber + *pasmo* (sorpresa, admiració).⁸ L'escola es troba a cavall de la tradició i l'aventura, de l'Absolut (sempre) i del temps (ara).⁹ Les escoles han d'engendrar persones disposades a la lluita; per això les escoles seran agonies perennes entra tradició i aventura.¹⁰ Estem situats entre allò zoològic i allò teleològic. L'escola no serà mai justa ni lliure, sinó una agonia inacabable per aconseguir ambdues metes.¹¹ Podrà l'escola gaudir de llibertat? Dificilíssim!¹² L'escola és objecte d'una constant dialèctica entre les concepcions pedagògiques i els interessos polítics, entre les demandes familiars i les exigències socials.¹³

L'escola és alhora eros i violència: enfrontament entre educador i educand, entre el desig i la utopia.¹⁴ L'escola hauria de ser la pàtria espiritual dels infants. És l'escola el lloc dels sabers? L'únic? L'escola continua essent, en essència, l'escola de sempre. Sembla que sempre hagi de fer el mateix. Una escola que de vegades veiem desballestada i d'altres vegades com un oasi aïllat. Una escola carregada de feina alhora que amarada d'inquietuds i reptes. Una escola de la que tothom en parla i una escola de

la que molts se'n queixen. Una escola fins i tot en la que alguns no hi creuen (desescolarització) i una escola que de vegades és l'únic que ens queda per creure-hi. Una escola que hem de procurar que sempre estigui sobre mínims, mai no per sota.¹⁵ Tenim tota mena d'escoles: religioses, laiques, públiques, privades concertades, privades no concertades, acadèmies, internats... però no podem oblidar que l'escola és una institució de servei públic¹⁶ i que no hauria de ser jeràrquica, sinó tothom situat al mateix nivell. Cal enfocar l'escola d'una altra manera, girant-la 360 graus. La seva raó de ser no hauria de ser el currículum, sinó la persona; no l'escolar, sinó l'ésser humà i que el graduat escolar no sigui només una "autorització legal" que se'ns atorga per començar a ser considerats treballadors més que no pas ciutadans. L'escola de l'immediat haurà de ser menys ideològica en el seu compromís i més constructivista en el seu mètode.¹⁷ Què recordem de l'escola? Emocions!¹⁸

L'edifici escolar és molt més important que no ens pensem. La gran majoria d'edificis escolars deixen entreveure quina mena d'educació s'hi realitza a dins. L'edifici hauria de traspuar bellesa pels quatre costats perquè això queda en el subconscient de l'infant al llarg de tota la seva vida. Grans espais interiors per a trobades o per als dies de pluja. Aules assolellades i espaioses, llocs d'ombra, racons íntims per a fer-hi un hort o cuidar plantes i flors, patis a diferents nivells, passadissos amplis. Que les aules no siguin com cel·les: hi ha escoles que recorden antics hospitals plens de passadissos amb habitacions i fins i tot n'hi ha que semblen presons. Les diverses estances de l'escola han de propiciar que l'infant s'hi trobi a gust i feliç, que se la pugui fer seva i que esdevingui realment una segona llar perquè els infants hi passen uns quants anys de la seva vida.

L'escola és acusada sovint de ser un oasi al marge de la societat, una illa. Potser és que ha de ser així, un lloc on encara queda la possibilitat de "ser", on trobar-hi utopia, on poder plantejar-se canviar el món. Passar un dia rere un altre, en un centre educatiu, suposa estar en un altre món.¹⁹ Hi ha dies en què un mestre se sent capaç d'ensenyar als durs dels més durs i als llestos dels més llestos; i d'abraçar als tristos dels més tristos.²⁰ Encara que hi ha qui creu que l'escola no ha de ser un apartheid,²¹ on es fa viure els infants una realitat diferent, però també és cert que l'escola ha de frenar certes tendències socials, certes modes i fer-ne una crítica constructiva, en aquest aspecte està bé que l'escola sigui una illa, tal vegada l'únic lloc en què encara podem refugiar-nos per atrevir-nos a pensar, un oasi de pau i de serenitat per als infants.²² L'escola és acusada també d'adaptació lenta als canvis socials i tecnològics i també de ser

extraordinàriament susceptible a qualsevol informació.²³ A mi ja em sembla bé que sigui així. L'escola ha de fer de filtre, encara que això, algunes vegades, sigui anar a contracorrent. L'escola evoca el temps de la natura, el temps que cal perquè les coses hagin estat ben contrastades i estiguem segurs de què obrem de manera correcte. Com que tot va massa ràpid, l'escola ha de mantenir una cautelosa lentitud.²⁴

L'equip docent ha de centrar la mirada en els aprenentatges dels alumnes, més que no pas en els resultats acadèmics.²⁵ Cal ocupar-se dels problemes que hi ha a l'aula, de les realitats individuals i col·lectives dels propis infants.²⁶ L'equip docent s'hauria de comparar a la tasca del terrissaire que, amb decisió i tendresa, treballa el fang fins a obtenir-ne la peça més bella.²⁷ L'equip docent comparteix un mateix projecte educatiu, cal que estigui ben avingut tot sabent gestionar de manera correcte els malentesos i les discrepàncies.

Mal d'escola

*Que l'escola no et faci malbé l'educació.
Pete Seeger*

L'escola pot fer bé i pot fer mal. El temps que l'infant hi passa —que és molt perquè n'hi ha que hi entren una hora abans (servei d'acollida) i en surten després d'haver fet les activitats extraescolars que s'hi realitzen— tant pot fer que l'infant s'allunyi de si mateix (conèixer-se) com que li doni el caliu suficient per trobar profunditat a la seva existència.²⁸ Mai com ara l'escolaritat havia estat tan llarga ni s'havien demanat tantes coses a l'escola²⁹ perquè cal reconèixer que l'escola assumeix un paper de “pàrquing” de criatures per a parelles que treballen.³⁰ Tots els mals judicis que es fan a l'escola, ho són en referència a la pròpia societat³¹ perquè n'és un mirall. L'escola ha de saber alentir el temps, trobar el moment per al silenci, per a l'espera.³² La majoria d'infants tenen una vida interior molt rica i molts d'ells tenen el record que l'escola no va aconseguir ensenyar-los absolutament res d'important.³³ L'escola dóna als infants massa solucions per recordar més que no pas problemes per resoldre³⁴ i amb la gran capacitat imaginativa i curiositat innata que tenen els nens i nenes valdria la pena enfocar-ho diferent. L'escola ofereix una educació massa uniforme: tots a passar pel mateix! A Europa, la majoria de sistemes educatius són uniformitzadors mentre que als Estats Units, per posar un exemple, són molt més autònoms.

L'escola és massa docent i poc educant.³⁵ L'educació escolar s'ocupa massa de la ment racional, es troba massa enfocada a competir, a posar notes: classificar tothom a

partir d'un llistó que s'ha predeterminat com a correcte. Posem els infants en una mena d'incubadora, immòbils a la classe, aprenent massa coses que de ben poc li serviran a la vida. I bé sabem que només un neci confon valor i preu.³⁶ S'utilitza massa l'escola per a domesticar,³⁷ donant a l'infant massa respostes quan són molt més interessants les seves preguntes i que sàpiga trobar per si mateix les respostes.

D'una institució que té la missió de fer estimar el coneixement, no poden sortir-ne persones que l'avorreixin i, en canvi, l'escolarització és una esclavitud per als infants. Una mena de cursa per a tothom. Les bones i males fames de les escoles fan estralls! L'escola s'ha convertit en una necessitat per als adults, un lloc on deixar-hi els infants (fins i tot a les activitats extraescolars i casals de vacances). Caldria analitzar l'escola més a fons.³⁸ De vegades, l'escola sembla un oasi enmig d'una jungla anomenada societat; altres vegades una mena de presó per al pensament imaginatiu de l'infant; altres sembla un exili i fins i tot, de vegades, sembla un pàrquing de criatures. A l'educació escolar li cal sentit i als seus implicats, rumb. De què serveixen tantes assignatures, tanta informació? On porta tants anys de classe? Cursos i cursos, any rere any. Hi ha realment comprensió darrera de tant ensenyament escolar?³⁹ Què ha de fer l'escola, preparar ciutadans o preparar "mà d'obra"? L'escola no ha de ser ni una mena de parc temàtic on els infants van a distreure's i a passar l'estona ni un producte per a fer-lo lluir quan arriba l'època de la preinscripció per al nou curs escolar ni una eina del sistema per domesticar els éssers humans, però també és cert que un lloc divertit és un terreny adobat perquè l'infant s'hi senti a gust i ni se n'adoni que està aprenent. Fes riure els infants i faran qualsevol cosa per tu.⁴⁰ Alexandre Dumas es preguntava: "Com és que essent els infants tan intel·ligents acaben essent tan estúpids quan arriben a adults? I es responia: "És el fruit de l'educació!".

Què ha de pretendre l'escola?

*A l'escola ens proposem fer persones bones;
si les fem fortes, millor, i si, a més a més,
surten sàvies, encara millor.
Josep Estalella*

L'escola és una comunitat on cada infant, a partir de la seva capacitat creadora i la seva espontaneïtat, hauria de fer una obra d'art de si mateix:⁴¹ caps ben estructurats i cors ben sensibles! Tenir seny per saber canviar el seu punt de vista, si això és per millorar; qüestionar-s'ho tot: esperit crític (que no vol dir jutjar a la lleugera, opinar o fer

conversa de safareig). Que acceptin que hi ha persones que pensen diferent que ells. Preparar per al futur tot transmetent el passat.⁴² Ha de fer de “dic” social,⁴³ o sigui, de fre de tots els aspectes negatius. L’escola ha de ser un lloc on poder equivocar-se sense riscos.⁴⁴ En qualsevol disciplina i professió, s’aprèn en especial dels errors, d’equivocar-se, de caure i aixecar-se. A l’escola s’hi entra competitiu, agressiu i racista i se’n surt tolerant, amic i respectuós.⁴⁵ L’escola ha de ser una aventura per viure, un llibre per escriure plegats, un viatge d’ensomni⁴⁶ on cada infant fa el que pot i el que no pot, simplement no ho fa.⁴⁷ O sigui, cada infant mesurant-se amb si mateix, no amb els altres perquè això, a part d’inútil i poc educatiu, és frustrant. Hem de procurar que l’infant senti plaer de fer coses a l’escola.⁴⁸ L’escola ensenya massa a aprovar⁴⁹ i és molt més important comprendre que aprovar.⁵⁰ El propòsit de l’escola no ha de ser treure bones notes, ni tan sols posar-ne, sinó preparar-nos per afrontar els reptes de la vida i del món. No es tracte de saber moltes matemàtiques o llengua, sinó d’entendre el món a través de les matemàtiques i de la llengua.⁵¹ Veiem alguns objectius essencials:

— Procurar experiències de lentitud i pausa.

— Situar-se, en certa forma, contra el món perquè ha de guiar la vocació de cada infant, al marge de les modes intel·lectuals i dels mitjans de comunicació. Ha de proporcionar a l’alumnat models de conducta en certa manera intemporals.⁵² És l’escola la que ha de canviar la societat i no pas la societat i els seus interessos la que faci una escola a la seva mida. A més complexa és la societat, més ens cal una escola que orienti l’alumnat.

— Fer de medidora entre família i societat.⁵³

— Ser una llar il·luminada per l’amor.⁵⁴ L’escola és l’àmbit del tacte, de les carícies i de la tendresa.⁵⁵ Que mestres i alumnes hagin d’estar enfrontats pels seus papers oposats, només evidencia el molt que s’ha distanciat l’escola de la seva missió educativa.⁵⁶ I això porta a confusions i contradiccions constants.

— Ser un laboratori més que no pas un auditori:⁵⁷ tot ha de passar per l’experiència.

— Reduir la ràtio: un màxim de 15 infants per aula, en escoles d’una sola línia i en un ambient familiar.

— Ser el lloc on tothom gaudeix sense estressar-se.⁵⁸ El més important que ofereix l'escola no arriba en la carpeta que l'infant s'emporta a casa, sinó en el que s'emporta posat.⁵⁹

— Atreure més que no pas distreure,⁶⁰ atès que una institució educativa és un espai d'hermenèutica col·lectiva, de construcció de la persona i de transformació de la societat.⁶¹ L'escola, els alumnes de la qual tenen procedències diferents i realitats familiars diverses, és un lloc per a la pluralitat i l'entesa.

— Fer ciutadans responsables⁶² alhora que lliures i autònoms. Preparar-los com a futurs ciutadans per viure en democràcia⁶³

— Ser un lloc per anar-s'hi a divertir i passar-ho bé.⁶⁴ Cal que els alumnes siguin feliços, perquè ser persona ha de passar per davant de ser alumne. Els infants han de ser infants, no petits adults. No se'ls ha de pressionar perquè esdevinguin adults en miniatura el més aviat possible.

— Transmetre passió per aprendre, per saber-ne cada vegada més i millor: procurar el goig intel·lectual.

— Fer tots els possibles perquè els alumnes siguin crítics davant d'allò que aprenen, o sigui fer-los dubtar fins i tot d'allò que aprenen, fent-los veure que res del que es diu ha de ser acceptat sense més.⁶⁵ Sempre que s'ensenya alguna cosa, s'ha d'ensenyar també a dubtar del que s'ensenya.⁶⁶ El deixeble ha de ser l'orgull del mestre, però, alhora, ha de ser crític amb el mestratge rebut.⁶⁷ En acabar el curs cal que els infants siguin reflexius i crítics, només així poden arribar a ser lliures.⁶⁸ Tot allò que no entra a examen, però que els prepara per a la vida i que els ajuda a tenir una ment ben estructurada.

— Ser una bona alternativa al que es fa i es rep fora de l'escola. Per a alguns alumnes, l'escola esdevé el lloc més ordenat de la seva vida, perquè ofereix seguretat, perquè se'ls valora com a persones alhora que els posa límits. A l'escola, l'alumne ha de poder dir el que sent, el que pensa, poder expressar el seu món intern. Així, l'escola esdevé un lloc de llibertat, un espai on hom troba una segona oportunitat. L'escola ha de ser l'illa

del tresor (que vol dir trobar-se a si mateix). L'escola sempre és un referent per als alumnes; un lloc on poder ser ells, on poder somniar.

— Convertir l'escola en una escola de preguntes. L'escola dóna massa respostes, respostes a preguntes que els nens i nenes no fan.⁶⁹

— Fer estimar l'ordre i la bellesa. Això té una projecció de futur: estimar les coses del món, en especial les que són públiques, o sigui, les que són de tothom.

— L'escola està enfocada a desenvolupar “el cap” de l'infant; qui fa de mestre ha de procurar que desenvolupi també “el cor”, així queda equilibrat.

Alguns aspectes; algunes reflexions

*Una escola pretén arribar al cap de l'infant;
un mestre ha de pretendre arribar-li al cor.*

Escola pública versus escola privada

És un debat perenne, tant per part dels professionals i estudiants de mestre com per part de mares i pares. Decidir on portar un fill o filla, especular sobre si és millor una escola privada que una de pública i guiar-se per les bones o males fames són encara pa de cada dia i, en especial, de les èpoques de prematriculació, en especial dels que començaran l'escola o l'institut per primera vegada, fins i tot aquest debat ja el tenim en escollir una llar d'infants i s'estén fins el nivell universitari. El que si és cert és que l'escola pública és la de tots, la que no tanca cap porta a ningú.⁷⁰ Allí on hi ha escola privada, la pública se'n ressenteix.⁷¹ El millor seria una combinació del millor dels dos sistemes.

Relació família-escola

Les famílies deleguen els seus fills a l'escola i ho han de fer amb confiança, cosa que no vol dir que hagin de defugir de les seves responsabilitats. Cal clarificar quines són les responsabilitats de les famílies, quines les de l'escola i quines, de les que són pròpiament familiars, es poden delegar a l'escola o s'han de fer conjuntament, en bé de la qualitat educativa que reben els nens i nenes. També és cert que hi ha pares i mares

que pressionen molt als seus fills, com succeeix a Singapur, i els suïcidis d'estudiants son habituals.

La litúrgia del dia a dia

Cada mestre té la seva pròpia litúrgia. La majoria d'infants arriben a l'escola amb les orelles plenes de paraules, ordres i amenaces, els ulls a vessar d'imatges vistes al televisor o altres pantalles, el cos curull de presses i estrès, l'estómac farcit de menjar calòric... com poden mostrar valors positius, paraules afables i actituds sensates? Quina feinada per als mestres reconduir tot això! S'hauria de començar la jornada escolar amb una cançó, una lectura, una meditació, una frase o un minut de silenci per poder començar la tasca escolar amb calma, asserenats. La rutina fa l'hàbit. Dues idees: començar fent un minut de silenci per recordar el que som i el que hauríem de ser.⁷² I acabar fent un petit resum del que hem dit, així com deixar una pregunta de reflexió a l'aire. També és recomanable tenir un "quadern de bitàcola".

El personal no docent de l'escola (conserge, cuineres, personal administratiu, feineres) també es troba implicat en el dia a dia de l'escola.

A Singapur, l'escola ensenya disciplina i respecte. Les classes comencen a les 7 del matí i els alumnes es posen drets quan entra el professor. Potser és un gra massa, però nosaltres ens trobem a l'extrem contrari. A mesura que avancen de cursos, se'ls agrupa segons les seves capacitats amb professors adequats al seu nivell: meritocràcia.⁷³

El grup-classe

Cada grup-classe ha de ser com un equip amb uns objectius concrets i comuns. Cada membre s'ha de sentir orgullós de pertànyer a aquest equip i la primera cosa que cal fer és tenir un nom propi, millor dir-se Els Minairons que 3r B.

El xiuxiueig

El problema del xiuxiueig és una constant a qualsevol aula, ja sigui d'educació infantil com universitària, és com un foc que s'estén.⁷⁴

El comiat de curs

Cal acomiadar-se de les coses, dels racons i dels espais que han estat part essencial al llarg de tot el curs escolar. I en especial, han de fer-ho dels infants que marxen definitivament de l'escola, cal acomiadar-se d'aquells espais que han omplert molts anys de la seva vida a l'escola i que els deixaran farcits de records que amb els anys prendran un valor entranyable.

Fer fora de la classe

Quina paradoxa! S'acostuma a fer fora de la classe (i de l'escola, de vegades) als alumnes difícils; que són precisament els que més necessiten d'acudir-hi.⁷⁵ Castigar al despatx de direcció, a una classe d'infants més petits o al passadís (on tothom el veu) és rebaixar l'infant, fent-lo sentir inferior i, la majoria de vegades, una manera d'alimentar una nova mala conducta. Una bona solució és fer-lo sortir una estoneta de l'ambient de classe, fer-li fer un encàrrec, que vegi que pot fer coses, que se'l valora. Ja sabem que hi ha situacions tenses a l'aula i que hi ha moments que no es pot més, precisament aquests són els moments en què un bon professional ha de tenir alternatives, maneres de fer positives envers l'infant difícil o que té un comportament incorrecte. Castigar o no castigar és un dels grans dilemes de la professió de mestre/a: hi ha hipòtesis de tota mena. Una manera de saber respondre a aquesta pregunta és preguntar-se: a ulls de l'amor que és millor per a aquest infant?

Infants que els costa aprendre

És bo posar junts alumnes que no tenen dificultats amb alumnes que en tenen perquè mai no s'entén millor una cosa com quan un s'esforça a explicar-la a una altra persona. Hi guanyen tots dos; hi guanyem tots.⁷⁶ A la localitat italiana de Barbiana, a l'escola de Lorenzo Milani, quan algun alumne/a era lent o apàtic se sentia privilegiat, ja que fins que ell no havia entès allò que li costava, la resta del grup no avançava matèria. Així no hi havia ni primers ni últims, ni millors ni pitjors. Fins i tot, no hi havia notes i, per tant, d'aquesta manera, no hi havia fracàs de cap mena.⁷⁷ Els mestres estan, sobretot, per als que més els costa, que els altres ja s'ho fan sols.

El mobiliari escolar

Cal un mobiliari que faciliti la bona postura ergonòmica dels nens i nenes: seure correctament, saber aixecar-se, ajupir-se, inclinar-se i estar dret perquè la columna vertebral no pateixi. S’hi passen molts anys a l’escola i massa estona asseguts a classe, cal moure’s perquè precisament amb el moviment motriu és com millor funciona el cervell. Al llarg del dia, s’haurien dedicar uns minuts a fer estiraments i deixondir el cos.

L’hora de pati

Amb el joc lliure és com millor es mostra l’infant com a persona. Curiosament, hi ha mestres que es prenen a desgrat les estones de pati que els toquen com si fossin guàrdies, tot desitjant tenir-ne les menys possibles al llarg del curs. Vigilar pati, en diuen, com si es tractés de fer de policia. Per què no aprofitem aquesta estona per observar els nostres alumnes i conèixer-los més com a persones? És bo que l’esbarjo es faci sempre al pati, inclús quan fa fred, per regenerar l’aire dels pulmons, un “canvi d’aïres” del tot necessari. Fins i tot a les presons tenen el dret a la seva “hora d’aire”.⁷⁸

El currículum escolar

No diré que un mínim currículum no sigui necessari, però hauríem de deixar que gran part del currículum sorgís del dia a dia, a partir de les vivències, conflictes i situacions entre els infants de l’escola. Això sí que faria evident allò de què “tot el que aprenguin els nens i nenes a l’escola tingui a veure amb la seva pròpia vida” i els ajudi a crear mecanismes per resoldre tant els problemes personals com els grupals. Aprofitar els problemes quotidians a l’escola per preparar els futurs ciutadans. No només preparem persones per al treball o per a l’estudi. Assajar formes útils de convivència que es podran exportar a altres àmbits socials.⁷⁹

Ja sabem que el cervell funciona com un tot i que els dos hemisferis es complementen constantment. Amb tot, el currículum habitual de les escoles es troba massa centrat en l’hemisferi esquerre (raonament lògic i analític, llenguatge) i poc en l’hemisferi dret (intuïció, activitats artístiques, aprenentatges pràctics). O sigui, la informàtica i les matemàtiques són més importants que la música i les humanitats. Caldria revisar el currículum de dalt a baix, on ens porta un currículum tan dens?⁸⁰

Quants coneixements que només serveixen per anar passant exàmens i aconseguir l'aprobat per poder treure-s'ho de sobre i no haver de pensar-hi més.⁸¹ El que s'acostuma fer a l'escola és fer classes, tot passant d'una a una altra; s'imparteixen un seguit de matèries, es jutgen uns resultats i es ratifiquen els èxits i els fracassos. Però tot això es podria fer en un ensenyament a distància, per mitjans audiovisuals o per correspondència, amb l'ajut d'uns mitjans tecnològics que, amb rigor estricte i exactitud matemàtica, emetrien veredictes més adequats.⁸² És una paradoxa: es fa classe o es fa escola? Tot això ens porta a la típica pregunta: què redimonis hem d'ensenyar en una etapa obligatòria?⁸³ I sorgeixen tota mena de reformes dels sistemes educatius. Tota reforma educativa està condemnada al fracàs perquè molt abans de posar-se en pràctica ja es veu superada pel propi ritme del progrés tecnològic.⁸⁴

Sobre el fracàs escolar

Es diu que cal partir de les necessitats educatives dels infants, la majoria de les quals acaben essent les necessitats que els adults creuen que han de tenir els infants. A l'escola, els infants porten una existència abstracta, divorciada de la seva naturalesa vivencial.⁸⁵ I això es paga amb el preu d'allò que hem etiquetat com a "fracàs escolar". I gran part del fracàs és haver dissenyat un currículum tan dens, al preu de perdre el tresor que porten els infants dins seu.⁸⁶ El fracàs escolar mostra un fracàs del sistema educatiu i és que els sistemes educatius acaben essent només sistemes d'instrucció. Tot sistema educatiu hauria de tenir en compte que:

- El primer de tot és saber quin model d'ésser humà volem educar.
- L'escola s'ha d'interessar primer en la persona i després en l'escolar.
- L'educació de l'ésser humà ha de ser una cursa de profunditat no pas de velocitat.
- La competitivitat, si és que n'hi ha d'haver, només ha de ser amb nosaltres mateixos.
- Cap sistema educatiu ha de ser utilitzat com una eina de control humà.
- L'escola no ha de ser un lloc on deixar les criatures mentre els adults treballen.
- Certs aspectes educatius no es poden delegar a l'escola, s'han d'assumir des de la família.
- Cal partir de les veritables necessitats dels infants, no de les que els adults creuen que han de tenir.
- Un sistema educatiu ha de ser molt més que un sistema instructiu.

El projecte educatiu: el document del fonament de l'escola

El projecte educatiu d'un centre és el document del fonament de l'escola. És un document escrit de suma importància on hi ha escrit el més important de l'escola, és d'una gran riquesa, tant en conceptes com en matisos perquè contempla l'infant com ésser humà abans que com a escolar, encara que poques vegades és revisat, avaluat o reescrit, fins i tot força desconegut pel propi professorat del centre. Serveix per saber què hem de fer en educació i què no hi pot faltar.⁸⁷ Un document que tant les mares i pares com el professorat han de conèixer i tenir al seu abast.

Deures escolars

L'excés de deures no porta a la satisfacció de la feina ben feta, sinó a l'estrès i a més, contribueix a desenvolupar estratègies per fer-los el més ràpidament possible: copiar dels companys sense entendre res, fer mala lletra perquè es fa tard i no s'acaba, mentir per justificar no haver-los fet; els deures col·lapsen. Tenir les tardes ocupades pels deures i no tenir temps lliure impedeix que els joves i els infants badin, imaginin i creïn tranquil·lament. Creixen estressats. Quina jornada laboral més llarga! Els deures condicionen les relacions familiars. I cal tenir en compte que en molts casos, mares i pares arriben tard de la feina i quan arriben no estan en condicions òptimes per ajudar els seus fills i fins i tot, molts d'ells, no tenen les estratègies ni els coneixements adequats per poder-ho fer. Els deures i la pressa obliguen els infants a haver-los de fer perquè "s'han de fer", buidant-los del seu veritable sentit, la mainada es veu forçada a fer els deures per obligació. Comencen a perdre interès pel procés, centrant-se tan sols en el resultat i als mestres se'ls gira més feina. Mentre els diem constantment que han de compartir, ells aprenen a competir; premis, càstigs, renyades, baralles, pares capficats en les notes...

Deures i vacances,⁸⁸ són dos termes antagònics, tan contradictoris com dir la pau militar, l'enveja sana, un resum detallat o presumir d'humilitat. Quins són els deures de vacances de qualsevol persona treballadora? Desconnectar de la feina! Quins han de ser els deures dels estudiants? Desconnectar del món acadèmic! Descobrir tot allò que no poden fer a l'escola, fer qualsevol cosa pel simple plaer de fer-la. Després ens queixem que la infància és cada vegada més curta; però si no els deixem ser infants! Més que deures, els hauríem de posar drets: el dret a tenir temps lliure, el dret a distreure's, el

dret a jugar sense posar hora límit, el dret a gaudir de l'horari postescolar sense activitats extraescolars, el dret a “ser” més que no pas “fer”.

Hi ha coeducació a l'escola?

L'escola coeducativa pretén l'eliminació d'estereotips sexuals, de desigualtats socials, de la jerarquia de gènere, de la uniformització cultural. És molt difícil trobar una escola veritablement coeducativa, el que aconseguim la majoria de vegades és una escola mixta amb algunes pinzellades coeducatives. La societat no n'és i l'escola, tampoc.

Algunes reflexions sobre l'educació secundària

Les escoles públiques s'havien d'haver convertit en institut-escola i ser continuatives, com succeeix amb les escoles privades; amb aquest canvi l'escola pública hi ha perdut.

En referència a l'alumnat

Tots els alumnes són el suficientment intel·ligents per estudiar, el que cal és que siguin el suficientment madurs per comprendre que ho han de fer.⁸⁹

El nivell cultural dels alumnes de secundària és baixíssim. Saben menys i són més immadurs. Madurar és la capacitat per reflexionar sobre els nostres defectes, a fi de superar-los.⁹⁰ El nivell és tan baix que algunes universitats han implantat el “curs 0” per posar a lloc els mínims que es necessiten per accedir-hi.⁹¹ Ha arribat massa gent a la universitat, a costa d'arribar molt mal preparats, sota l'excusa de què tothom hi pogués accedir. Paral·lelament, la mala educació en la vida quotidiana, que es troba a cotes vergonyoses,⁹² hi posa encara més llenya al foc. I això no vol dir que es correlacioni amb el nivell socioeconòmic perquè el pare de Copèrnic era forner, el de Kepler regentava una taverna, el de Newton era pagès i el de Kant era guarnicioner. Charles Dickens i Anton Chéjov van néixer en famílies pobres i Thomas A. Edison, que anava poc a l'escola, tot el que sabia ho va aprendre a casa.

En referència al professorat

De vegades hi ha professores i professors que tenen la impressió d'haver malgastat els millors anys de la seva vida en companyia d'adolescents.⁹³ Hi ha dies que no saben si fan de professors o d'assistents socials.⁹⁴ Hi ha professorat de secundària que es troba fatigat, deprimat i desesperat.⁹⁵ No rep de l'Administració el suport que necessita la seva autoritat i es veu abocat a assetjament i conductes delictives que són dignes de denúncia al jutjat.⁹⁶ El cas del professor que va haver d'acceptar la decisió del consell escolar de què un alumne podia entrar a classe amb la gorra posada és un exemple evident de pèrdua d'autoritat. Pots entrar calçat en un temple musulmà? Hi ha normes i no et deixaran incomplir-les. A aquest professor, quina autoritat li quedava a l'endemà de la decisió del consell escolar? Potser a partir d'aquell moment hauria d'acceptar que portessin lliminadures i gelats a classe?⁹⁷

Si un professor exigeix poc, si de seguida aprova a l'alumne que li costa, el que aconseguim és que aquell alumne no doni res més de si. Si el suspensem, el forcem a considerar-se més del que es considera o del que el consideren els altres i donarà molt més a la societat quan sigui un professional de qualsevol feina. Això és veritable educació perquè la societat haurà guanyat un professional de qualitat no pas un de mediocre.⁹⁸ El professor ha d'exigir a l'alumne allò que els seus pares ja li haurien d'haver exigint abans com a fill.⁹⁹ Tothom pot! Helen Keller, cega i sorda, empenya per la tossuderia de la seva mestra Anne Sullivan, va arribar a estudiar a la universitat i va esdevenir escriptora i una dona molta culta.

Algunes reflexions sobre l'ensenyament

— Tot ensenyament és una quimera.¹⁰⁰

— L'ensenyament és un mitjà i l'educació un fi, no pas al revés.

— El més important per ensenyar alguna cosa a algú és conèixer aquest algú, atès que cada persona és diferent. Primer cal conèixer la persona i després ja li podem ensenyar el que vulguem.

— Un dels grans mals és veure's forçat a acabar els programes de les assignatures.¹⁰¹

— Davant de l'allau informativa que rep un alumne, cal preparar-lo per a ser capaç de seleccionar i discriminar el que és important del que no ho és. Per exemple, és molt important ensenyar a ser agraïts, a ser generosos, a pensar en els altres. Ensenyem perquè els alumnes aprenguin coses de per vida, no només perquè aprovin un examen.

— S'acostuma a seguir el procés: llegir, escriure, parlar i escoltar. No hauria de ser diferent?¹⁰² Jo proposo: escoltar, llegir (que és una altra forma d'escoltar), parlar (que permet debatre i atorga capacitat d'autocrítica) i escriure (que perdura en el temps)

Algunes reflexions sobre l'aprenentatge

— Aprendre és recordar,¹⁰³ recordar allò que és latent en l'ésser humà.

— Per aprendre, primer de tot cal buidar-se. Cal treure's de sobre totes les nostres creences i prejudicis i buidar-se d'allò après, tot posant-ho en dubte. Mentre una persona estigui farcida de les seves idees i les mantingui, no hi ha manera d'aprendre res. Es tracte d'arribar al màxim coneixement amb el mínim de prejudicis.¹⁰⁴

— Aprendre és descobrir allò que saps; fer és demostrar que ja ho saps.¹⁰⁵ Com pot arribar una persona a aprendre una cosa si aquesta cosa no es troba dins seu en forma de llavor?¹⁰⁶ Aprendre no és només acumular en la memòria, no és quelcom purament mecànic,¹⁰⁷ és prendre informació de l'entorn en funció d'un projecte personal.¹⁰⁸ Els aprenentatges han d'ajudar a assolir autonomia, per això han de tenir relació amb la pròpia vida.¹⁰⁹ Si es deixa de preguntar, es deixa de dubtar. I si no dubtes, deixes d'aprendre.¹¹⁰

— Hi ha aprenentatge no pel que la mestra diu, sinó per l'estímul que rep l'alumne per a dir, pensar, sentir i fer pels seus propis mitjans.¹¹¹

— Gaudint, s'aprèn millor. Pedagògicament parlant, a més divertida és una cosa, més útil és.¹¹²

— L'aprenentatge és molt més que els exercicis o deures d'escola; és el procés pel que s'assoleix el domini del món exterior i interior de l'individu. És un procés i, per tant, requereix temps.¹¹³

— D'aprendre, tothom aprèn. L'aprenentatge no és el que ens fa especials com a humans. Es dona en tots els animals, fins i tot en la mosca del vinagre i en el cuc de terra.¹¹⁴

— Primer es dona l'aprenentatge natural, també anomenat intuïtiu o universal que dura fins els set anys.¹¹⁵ Hi ha també l'aprenentatge escolar (durant l'edat escolar) i l'aprenentatge disciplinar (disciplines, especialitzacions) que es dona a qualsevol edat.¹¹⁶ Amb tot, la major part de l'aprenentatge és observacional¹¹⁷ i s'ha de viure a nivell personal, talment com aprendre a nedar o a anar en bicicleta.

— L'ensenyament escolar hauria de fer quelcom semblant als rituals de les arts marcial: aconseguir els diversos nivells talment com s'aconsegueixen els diferents cinturons.

— Hi ha aprenentatges que cal memoritzar, a més a més, això va molt bé per entrenar la memòria, igual que un múscul: sinó es fa servir, deixa de funcionar. Memoritzar és retrobar allò que has conegut: reconèixer-ho. No cal que sigui avorrit ni poc interessant. Que no memoritzem sense adonar-nos tot allò que ens motiva? Que no recordem els viatges que hem fet? Una persona sense memòria no té futur. Què succeeix amb les persones que pateixen una malaltia de pèrdua de memòria? Que es tornen dependents perquè sempre necessiten algú al seu costat. Memoritzar *versus* saber trobar la informació necessària quan la necessitem.

— Oposat a l'aprenentatge memorístic, tenim l'aprenentatge comprensiu que fa referència a si els estudiants són capaços d'adquirir informació i habilitats i aplicar-les amb flexibilitat.¹¹⁸ Aprendre ha de ser saber aplicar allò après.

— Una cosa és fer-ho bé (imitació) i l'altre aprendre-ho bé (comprensió).¹¹⁹

— Tot infant aprèn amb els cinc sentits i s'expressa amb tots els llenguatges (verbals i no verbals). I recordem-ho sempre: ho fa molt millor si es belluga. Els adults sempre

fem estar quietes els nens i nenes, en especial mentre aprenen una cosa o a l'escola i els bloquegem una capacitat innata d'aprendre que ells, de manera natural, realitzen de forma espontània.

— Amb els infants van molt bé els procediments mnemotècnics: les típiques cantarelles, rimes, jocs de paraules (“Eurípides no te Sofloques que te Esquilo”).

— Corregir és molt important perquè quan aprenem no sempre ho fem de manera correcta. Sembla que no tinguem dret a equivocar-nos.¹²⁰ A certes edats, una bona manera de corregir és marcant amb una ratlla de color a sota per poder visualitzar l'error més que no pas esborrar amb una goma. Cal que els alumnes no tinguin por a equivocar-se.

— Prendre apunts més que no pas utilitzar fotocòpies; la fotocòpia és freda. Cadascú es fa seus els apunts que copia (o escriu a l'ordinador, si volem estalviar paper).

Ara bé, cal repassar aquests apunts per saber que són correctes, en especial si se'ls passen entre els alumnes.

— L'escola és el lloc per aprendre a aprendre i ha d'oferir una gran diversitat d'aprenentatges.

— Fer activitats puntuals que desvetllin en els alumne tants reconforts que els aprenentatges es catapultin sols. Quan tu busques les respostes, fixes el coneixement del que has après. Per això van molt bé els treballs de recerca. I el món emocional hi juga un paper cabdal, com gairebé tot el que es relaciona amb l'ésser humà; quan una informació, captada pels sentits, arriba al cervell és processada en primer lloc per les estructures emocionals abans, fins i tot, que la informació arribi al cervell cognitiu o de la raó.¹²¹ Quan l'aprenentatge de qualsevol cosa és acompanyat d'una vivència emocional s'interioritza molt més ràpid i amb més permanència dins nostre.

— Aprendre es pot realitzar sempre, però modificar allò après, de manera correcta, només és en les edats d'infància quan es pot realitzar millor.

— Els mètodes que treballen bàsicament la memòria, com el famós mètode de bits, només treballen un sol tipus d'intel·ligència, estressen l'infant i el més trist de tot és que no deixen temps per pensar per si mateixos els infants, trobant sentit en allò que aprenen, en allò que fan. Es redueix el coneixement a informació per memoritzar. Memoritzar no vol dir saber ni vol dir gaudir. Tenir memòria no vol dir ser intel·ligent. Memoritzar obres artístiques i els seus autors, per exemple, no vol dir saber valorar l'art ni gaudir-lo. No interessa tant la quantitat de coneixements que aprenem; el que interessa és aprendre a pensar, a sentir, a saber on pots recórrer per tenir a mà aquests coneixements. Hi ha d'haver un equilibri entre memorització, desenvolupament de les intel·ligències i ús de la creativitat. Per cert, seria millor utilitzar l'expressió “coneixements bàsics” que “coneixements mínims” perquè mínims fa referència a “poca cosa”.¹²²

— Una forma de saber si una persona sap una cosa és fer que l'expliqui a altres persones. És un examen molt més objectiu.

— Es necessita una altra persona per aprendre per un mateix, això ho demostra Sòcrates en tant que es reconeix com no mestre perquè com que no sap res no pot ensenyar res i el que fa és ajudar a què els altres aprenguin per si mateixos (veritable feina de qui pretén ser mestre).

Algunes reflexions sobre l'avaluació

*Si fos objecte, seria objectiu, però
com que sóc subjecte, sóc subjectiu.
Pepe Bergamín*

L'avaluació ha de ser un mirall per als nostres alumnes, una manera d'ajudar-los a conèixer-se, com que no tothom aprèn de la mateixa manera, les proves, exàmens i avaluacions no haurien de ser iguals per a tothom.¹²³ L'avaluació d'un/d'una alumna pot ser carregada de bona intenció però pot ser injusta des d'un punt de vista educatiu. Avaluar és molt diferent a qualificar. Avaluar no és qualificar. Les notes no diuen qui ets ni fan conèixer-te. Qualificar és reduir una persona a números. Els instruments avaluadors tenen una perversió: ens empresonen la mirada i sovint reduïm el subjecte observat a resultats recollits de la graella.¹²⁴ Un mestre no jutja,¹²⁵ sinó que valora i aconsella. Un gran mal de l'avaluació és que sotmet tots els infants per igual sense tenir

en compte que cada un d'ells és una individualitat única i irrepetible. L'avaluació hauria de ser més qualitativa que no pas quantitativa. Ens cuidarem prou de dir-li a un infant que no és apte per a una cosa en concret, ja que el podem sentenciar de per vida i generar-li un sentiment de rebuig i de frustració. No jutjar a la lleugera. L'important és obrir portes. Convé que siguem cauts en l'anàlisi que en fem perquè, malgrat que hi hagi uns límits que no podem traspassar, hi ha conductes que poden quedar tenyides amb tots els tons de les ombres i situar-los davant de l'abisme del desconcert.¹²⁶ Cal donar temps i mirar de prop cada situació i cada persona, cal fer com en aquells oficis d'abans que tenien aprenents; l'aprenent s'anava fent dia a dia; el curs escolar dura nou mesos, com els nou d'un embaràs; la gestació es fa pas a pas i cal embolcallar-la de totes les prevencions possibles, dividides en etapes i cicles, per deixar temps al temps. També és molt important que l'avaluat sàpiga molt bé com serà avaluat i què esperem d'ell, talment com ho ha de saber el mestre que, fins i tot, ha d'avaluar el propi procés. Una bona manera d'avaluar és l'ús de l'autoavaluació del propi alumne, que li atorga confiança i aprèn a "mirar-se al mirall". L'avaluació sempre ha de ser en relació a un mateix, si ens comparem amb els altres sempre en sortirem defraudats i frustrats. A més a més, què és realment el que hem de comparar i per a què? L'avaluació d'un alumne hauria de ser des del moment en que inicia els seus estudis fins que els acaba. Una avaluació continuativa en relació als objectius que ha aconseguit. El llistó que hem de posar als infants no ha de ser horitzontal, sinó inclinat. Així tothom hi arriba, sigui quina sigui la seva mida, o sigui allà on arriba per ell mateix.

Les juntes d'avaluació

Comparar una persona amb una altra és abominable! De la comparació en surt l'enveja: malament, doncs! Tota comparació porta a l'enveja, la por i l'orgull. L'enveja comença en les cadires de l'escola (en altres èpoques fins i tot els infants s'asseien per l'ordre de les notes que treien: al davant els "més bons"; darrere els "més dolents"). A les juntes d'avaluació, sigui quin sigui l'ensenyament i l'edat dels alumnes, cal ser molt curosos. Avaluar no és jutjar i prou. L'avaluació ha de ser un bé per a l'alumne, tot considerant-lo com a ésser humà. Comparar, maldir, criticar, jutjar a la lleugera... és massa present en les juntes d'avaluació. Aquestes sessions haurien de ser amarades d'una seriositat monàstica i d'una gran estima per l'alumnat. La falta de delicadesa no ens farà mai bons professionals. Mai no s'ha de donar una mala imatge dels alumnes. Tot infant té dret a

tenir una bona imatge d'ell mateix i estimar fins i tot aquells que ens ho posen més difícil,¹²⁷ segurament són els que més ho necessiten i, curiosament, amb els anys ens adonem que aquells a qui més hem exigít són els que més ens recorden. Les juntes són un moment idoni per posar les cartes sobre la taula, però recordant en tot moment que estem treballant amb éssers humans, no en un laboratori ni en un antic safareig públic. Hem de sacralitzar les juntes d'avaluació perquè els nens i nenes, i les seves famílies, es mereixen la nostra atenció i ajuda, no el nostre judici. Cal fonamentar molt bé les nostres crítiques i recordar sempre que no ens pertoca de ser jutges ètics.

Després de què l'actor i ballarí Fred Astaire fes la seva primera prova cinematogràfica, el 1933, l'informe del director de proves de l'empresa cinematogràfica Metro Goldwyn Meyer dictaminà: "Incapaç d'actuar; lleugerament calb; pot ballar una mica". Astaire conservava aquell informe sobre la xemeneia de casa seva. El professor de violí que va tenir Ludwig van Beethoven deia que com a compositor era un desastre. Els pares d'Enrico Caruso volien que fos enginyer i aprofitaven l'argument del mestre de música, que dictaminava que no tenia veu i que era incapaç de cantar, perquè no s'hi dedicés. Charles Darwin va confessar a la seva autobiografia que tant el seu pare com els seus mestres consideraven que estava per sota de l'estàndard de normalitat intel·lectual. Sense haver acabat medecina, el seu pare l'envià a estudiar per capellà. A Copèrnic l'expulsaren fora de l'escola per ser mal estudiant. Un editor de diaris va acomiadar Walt Disney, de jove, per ser una persona mancada d'idees. Els mestres de Thomas Alva Edison deien que era massa tanoca per aprendre res, el consideraven un nen que sempre estava fent bromes, estúpid, agitador, massa curiós i que feia massa preguntes. Albert Einstein no va parlar fins els quatre anys i no va llegir fins els set. El consideraven un nen mandrós, lent, distret i somniador. El seu mestre el descrivia com un nen mentalment lent, asocial, que sempre estava navegant a la deriva pels seus estúpids somnis i que no faria res en la seva vida. El van expulsar del col·legi i no va aprovar l'examen d'ingrés a l'Escola Politècnica de Zurich. Louis Pasteur era considerat un alumne mediocre; d'un grup de 22 alumnes va quedar en el lloc 15, en química. Leon Tolstoi va haver d'abandonar la universitat. Els seus mestres consideraven que no tenia ni capacitat ni ganes d'aprendre. Els resultats acadèmics d'Issaac Newton a l'escola elemental es van considerar lamentables i el van fer fora de l'escola, però mira per on, va descobrir la teoria de la gravetat i va inventar, conjuntament amb Leibniz, el càlcul diferencial. Totes aquestes persones, tan rellevants, van ser castigades, renyades, menystingudes i acusades d'estar distrets, *in albis*, d'estar a la Bàbia, de badar, de ser a

la lluna, de tenir el cap als núvols, de viure als llimbs, o sigui, de ser encuriosides pel que succeeix a fora, però avorrides pel poc interès que els desvetllava l'escola. Estaria bé de rellegir això cada vegada que hem d'avaluar un infant, adolescent o jove i que els/les mestres ho tinguessin ben present quan avaluen i fan juntes d'avaluació.

Posar notes

No tenia massa sentit allò de 'progressa adequadament' o 'necessita millorar' perquè tothom, d'una manera o altra, progressa adequadament i necessita millorar. Per tant, no donava cap informació acurada de l'aprenentatge de l'infant. Ara bé, posar un 5,5 o un 8 en una àrea concreta de coneixement també té un sentit relatiu. Ho estat sempre. Com és que encara continuem avaluant com fa cents anys? No recordem que en la nostra infància les notes ja ens semblaven del tot injustes? Les notes, si és que n'hi ha d'haver, són sempre injustes perquè un infant pot fer moltes faltes ortogràfiques, no saber resoldre un problema matemàtic o fins i tot no tenir interès a estudiar els afluent d'un riu, però pot ser que sàpiga expressar-se de manera rellevant a través d'un poema, entomar els problemes familiars, per durs que siguin, amb optimisme i saber de memòria els monuments dels llocs que ha visitat durant les vacances. I aquest coneixement qui l'avalua? Perquè això no s'oblida mai! És vivencial! Les notes creen competitivitat i frustració personal. Dos aspectes molt negatius per al desenvolupament del caràcter humà i l'autoestima.

EP, MESTRA/E!

Ser mestres / Fer de mestres

*Ningú no oblida mai un bon mestre.
Raúl Cremades*

*Passar més gana que un mestre d'escola.
Fraser feta tradicional*

Per fer de mestre, no n'hi ha prou en què "t'agradin els nens". Moltes persones fan de mestre o professor: saben anglès i ensenyen anglès; saben música i ensenyen música, però, malauradament, molts d'ells no tenen els coneixements necessaris de com s'ha de fer ni la didàctica, fins i tot això és més un *modus vivendi* que una vocació i, per tant, cometen errors educatius. Saber no capacita ningú saber-ho ensenyar. Malauradament,

en moltes professions l'única sortida que garantitza un sou estable és fer de professor, però fer de mestre o professor no pot fer-ho tothom. No es suficient tenir un títol universitari, això només indica que s'han aprovat uns exàmens (i vés a saber com) i prou.

Els anys en què vaig ser professor d'universitat, a la formació inicial dels estudis de mestre, el primer dia de classe sempre els deia als meus alumnes que abans de tot eren mestres de vida, ni mestres generalistes ni mestres especialistes, mestres de vida, mestres d'unes persones que es troben en el moment més sensible i influent de la seva vida: la infància. No és tan sols que un ensenyant és un referent i un guia, sinó que la feina de mestre/a és sagrada! Els/les mestres són realment molt importants, són com els metges de capçalera de l'educació. Què són els mestres d'universitat, els periodistes, els artistes, els escriptors fins i tot els polítics conscients, més que mestres de segona que res o molt poc poden fer si no han realitzat bé la seva tasca els primers mestres, que han de preparar-nos la clientela?¹²⁸ Els docents són les parteres de la societat del coneixement. Sense ells el futur naixeria mort o amb malformacions.¹²⁹ No oblidem mai un bon mestre, ja sigui home o dona, però tampoc n'oblidem un de dolent. A la universitat vaig tenir un alumne que volia ser mestre precisament per no ser com els mestres que ell havia tingut a la seva infància. Encara recordo el goig que va ser per a ell acabar la carrera (de petit li havien dit que “mai no arribaria enlloc”) alhora que sentia vergonya aliena per com l'havien tractat com a alumne. Quina sort, doncs, els que hem tingut la possibilitat de viure una escola i uns mestres vocacionals i afables! Cal escollir molt bé les persones que faran de mestres, ja que això pot suposar gran part de l'èxit o fracàs en la relació al gaudi durant l'aprenentatge.¹³⁰ A Finlàndia (en què la graduació en educació és de cinc anys¹³¹), Singapur i Corea del Sud només els alumnes amb els millors expedients acadèmics tenen accés als estudis de magisteri. És decebedor pensar que hi ha països que, en el seu dia, es van plantejar si la carrera de mestre havia de ser universitària o un mòdul de formació professional. Si per curar animals cal una carrera universitària, educar infants no serà menys, oi? Amb vocació n'hi ha prou? I si després d'alguns anys, aquesta vocació ha desaparegut? Els continguts que transmet l'escola es poden trobar arreu (enciclopèdies, llibres i a la xarxa), però l'art de saber-ho fer no el té tothom. Ser mestre és una opció de vida, no només una opció de treball. És una mena de sacerdoci laic. És molt important veure totes les possibilitats que té un noi o noia que estudia per esdevenir mestre/a. Veure fins a quin punt, tant a nivell personal com professional, es té capacitat per a ser-ho. Cal tenir en compte que és una professió

de gran desgast emocional i mental, de poc reconeixement social i de sou reduït. Tenim pel·lícules que són obres mestres (sobre la tasca dels mestres), com ara *La vida és bella*, *El tren de la vida*, *El professor Holland*, *Rebel·lió a les aules*, *Demano asil al parvulari* o *El llenguatge de les papallones*, per posar només uns exemples.

Algunes reflexions sobre la formació inicial de mestre

*El professor mediocre diu;
el bon professor explica;
el professor superior, demostra;
el gran professor, inspira.*
William A. Ward

— La preparació professional és fonamental,¹³² tant la inicial, que ha de ser ben completa, com la continuada, al llarg de tota la vida laboral. Cal també que qui vulgui fer mestre tingui tant aptituds i habilitats per ensenyar (per a ser i exercir de mestre) com coneixements tècnics, però sobretot ha de tenir qualitats humanes,¹³³ el problema és com i quan s'avaluen aquestes qualitats i qui ho fa. D'entre aquestes qualitats humanes¹³⁴ tant la de saber escoltar com la d'estar disposat a aprendre dels alumnes són imprescindibles.¹³⁵ Ser mestre és ser deixeble¹³⁶ perquè quan s'aprèn des del posicionament de l'alumne és quan s'esdevé un veritable mestre tot mostrant l'arquetip de les possibilitats humanes.¹³⁷ Calen també unes bones i llargues pràctiques per conèixer de prop la professió i només amb els anys de docència i l'experiència es pot esdevenir un mestre d'excel·lència.

— L'estudiant de mestre ha d'aprofundir en l'estudi de l'ésser humà per al bon coneixement de l'alumne: aprendre sobre ell per poder-lo ensenyar.¹³⁸ Massa sovint hem vist en la formació acadèmica de mestre que hi ha assignatures de com ensenyar, impartides per catedràtics que no saben ensenyar.¹³⁹ Recordo un professor de didàctica que vaig tenir a la universitat: dictava l'assignatura assegut darrere d'una taula, col·locada dalt d'una tarima; somreia poc, ironitzava massa, se'l veia amargat i no li notaves estima pels infants per enlloc. I era professor de didàctica!

— Tot mestre, tota mestra, en el seu inici professional, ha de tenir unes grans ganes de canviar el món i des de la formació inicial universitària s'ha de vetllar perquè això sigui així. Els mestres han de ser persones capaces de fer descobrir al món la bellesa i la

bondat, participant apassionadament en la millora del món en què vivim.¹⁴⁰ El desengany, si és que ve, ja vindrà amb els anys. Cal començar amb força i utopia i cuidar tant la salut mental com l'emocional. Per això, em molesta, i molt, que quan arriba un mestre novell a una escola es trobi aquests i aquestes mestres que diuen allò de “ja veuràs com canvis amb el anys”. Les coses no són tal com són, sinó tal com som. Potser ja no recorden que ells també van començar amb il·lusió i pot ser que la vocació s’hagi anat esmicolant amb el pas dels anys, però els infants tenen dret a què els seus mestres estiguin al cent per cent sempre, no a mitja càrrega.

El que un mestre o una mestra no pot fer mai

*Ser mestre és un sacerdocí cívic.
Joan Bardina*

— Lesionar l’autoestima de l’alumnat.¹⁴¹ No es pot ni humiliar o deixar en ridícul un alumne ni tan sols parlar malament d’un alumne en públic ni que sigui amb un altre mestre. És una falta deontològica greu. No s’ha de malmetre mai la imatge d’un alumne, ferir-los fins al punt que els facis deixar de creure en si mateixos.¹⁴² Si no som capaços de dir res bo d’una criatura, més val que callem.¹⁴³

— Ser indiferent. La indiferència no té cabuda en la professió de mestre perquè precisament la paraula clau d’aquesta professió és “m’importa”. Tots els assumptes humans atenyen a qui fa de mestre. Mai no es pot dir frases com aquesta: “Aquest no és el meu problema”¹⁴⁴ o “Això no és assumpte meu”.

— Cridar. El crit, des d’un punt de vista pedagògic, és un “ús legal de la violència” massa emprat en l’educació d’infants. És incorrecte utilitzar-lo per fer-se valer.

— Etiquetar. S’etiqueten les caixes, els productes, mai els éssers humans.

— No sentir-se responsable de cada un dels infants que arriben a l’escola, al marge que se’n sigui tutor o no.

— No confiar en les capacitats pròpies de cada alumne. Dir-li a un infant que és un fracàs o que mai no farà res de profit és deixar-lo a l’estacada. Una persona que fa de mestre ha de possibilitar sempre l’esperança, deixar una finestra oberta des d’on

l'alumne albiri futur. Quan es deixa un alumne per impossible, es posa en dubte la pròpia capacitat professional del mestre.¹⁴⁵

— No concebre altres alternatives més que l'exclusió davant de certes situacions conflictives.¹⁴⁶

— Contradir-se. La contradicció és una de les pitjors coses que pot fer un professional de l'educació. No fer allò que es diu o no dir ni fer allò que sent o pensa. La mainada ho caça al vol.¹⁴⁷

— Ser un escèptic de res, sobretot de les possibilitats de l'ésser humà.

— Adoctrinar. Una cosa és educar, una altra adoctrinar i una altra ensinistrar. S'ensinistren els animals; s'eduquen les persones. Una persona que fa de mestre, educa, ensenya, però mai ha de pretendre adoctrinar, o sigui imposar, ni tan sols convèncer. La descoberta l'ha de realitzar l'alumne. Fer entendre una cosa no vol dir pretendre convèncer. Un professor fa d'intermediari entre el coneixement i l'alumne. Res més. L'alumne ha d'aprendre per ell mateix.¹⁴⁸ No es tracte de convèncer, sinó de fer entendre.

— No pot lligar la seva vida, per desagradable i dura que sigui, a les portes de l'escola com si fos un gos.¹⁴⁹ Els alumnes es mereixen sempre tenir mestres feliços. El mestre ha de saber rebre els alumnes amb un somriure a la boca, tot i que pugui estar patint tempestes interiors.¹⁵⁰

El temperament del/de la mestre/a i la seva influència en l'alumnat

Habitualment, és difícil reformar les persones, però la nostra tasca com a mestres és procurar que millorin i que siguin feliços.
Joseph Fort Newton

El temperament d'un mestre pot ser positiu o negatiu per als infants: una mestra angoixant perquè els infants no aprenen prou ràpid a dividir pot ser estressant per als propis infants i negatiu de cara al seu aprenentatge. El *pathos* (temperament, talent) ens ve donat; l'*ethos* (caràcter) ens l'anem construint. El temperament va canviant al llarg

de la vida: l'infant és més sanguini; el jove té una dosi de dinamisme colèric; l'adult una mica de seriosa melangia i l'ancià té una certa serenitat flemàtica. A l'aula, reunir els infants per tipus de temperament pot tenir alguns avantatges. Al colèric, si no para quiet, cal enviar-lo a fer un activitat física una estona. Al flemàtic, un petit cop sobre la taula el desvetlla i el posa a to una estona.¹⁵¹ Al sanguini, fer-li valorar els petits detalls del dia a dia. Al melancòlic, despertar-li la confiança.

La desconsideració social dels/de les mestres

*Et mates per un grapat de marrecs
que no et valoren i què en treus?
Cagarulles, això és el que en treus!¹⁵²
Frank McCourt*

La professió de mestre sembla que sigui la professió més qüestionable i més qüestionada. La satisfacció d'aquesta professió, si es viu profundament, és proporcional a la desconsideració social que se'n fa. Hi ha poques professions que puguin donar tantes satisfaccions personals com ensenyar i educar, però molt sovint, hi ha pares i mares que de seguida els posen en dubte. Si tan en tela de judici els posem, com és que els deleguem l'educació dels nostres fills? A menor edat de l'infant, menys qualificacions i experiència s'exigeix al mestre, i menys se li paga! Hauria de ser just al revés: les cuidadores d'una llar d'infants haurien d'estar millor qualificades i millor pagades que els professors d'universitat, ja que un bebè pot sofrir molt amb una mala cuidadora, mentre que un jove de vint anys pot passar olímpicament d'una mala professora universitària. El preu/hora d'algunes dones de la neteja és superior al preu/hora d'una part significativa de mestres. Què és més important que el nostre fill estigui ben atès o que el terra quedi brillant?¹⁵³ Si una persona es dedica a l'ensenyament primari o secundari, es troba al capdavant de l'escala.¹⁵⁴ A més lluny s'està de l'aula (un càrrec educatiu a l'administració pública, per exemple), més grans són les remuneracions econòmiques i professionals.¹⁵⁵ Els mestres i professors sempre han estat carn de canó, criticats per la societat (pares i mares en especial), sotmesos per l'Administració... Tot mestre té una empresa titànica, remunerada amb un sou baix i escàs prestigi social.¹⁵⁶ A la majoria d'artistes, després de la funció o concert els feliciten i aplaudeixen, i fins i tot els demanen autògrafs; els professors i mestres fan diverses actuacions al dia, però el seu públic desapareix tan bon punt s'acaba la

representació, mai no se'ls demana cap autògraf i, els alumnes, si poden, fan veure que no els veuen quan passen pel carrer.¹⁵⁷ A més gran és l'edat dels infants, més s'accentua la ingratitude.¹⁵⁸ L'exemple de l'escriptor Albert Camus és poc professat, quan va rebre el premi Nobel de Literatura, l'any 1957, va escriure al seu professor de primària, a Argèlia, tot dient-li: "Els seus esforços, el seu treball i el cor generós que vostè va posar, continuen sempre vius en un dels seus petits escolars que, malgrat els anys, no ha deixat mai de ser un alumne agraït". Paraules que esperonen que el treball realitzat no cau mai en terra eixorca. I és que la mainada mai no és terra estèril. Si voleu, potser és una terra per desherbar, però mai la tasca que s'hi fa és endebades. Tot hi fa niu, tot hi floreix, tard o d'hora s'hi recullen fruits, però l'esforç i els problemes hi són directament proporcionals. Quin reconeixement tenen els mestres? Molts i moltes mestres han acomplert la seva tasca amb modèstia, senzillesa i humilitat. Han dedicat quaranta anys de professió procurant fer-ho bé, sense buscar guanys més enllà dels estipulats pel contracte professional. De vegades, fins i tot la desconsideració de la professió de mestre ve per part de la pròpia Administració, que no ha de dir als mestres com cal fer la feina. La tasca de la conselleria d'Ensenyament ha de ser orientadora, no pas prescriptiva. No ens podem imaginar un decret de sanitat en què el conseller de torn dicti als metges com cal que operin una pròstata. El metge ja sap fer la seva feina, i els mestres també.¹⁵⁹

Alguns perills i punts febles de la tasca professional de mestre/a

*Si el mestre vol que l'alumne aprengui,
ha d'abstenir-se d'ensenyar.
Roger Cousinet*

— L'antiguitat professional sempre és respectable, però, d'entrada, no avala res.¹⁶⁰ Massa sovint ens trobem amb mestres que s'han assegut en una poltrona (a mena de càtedra) impartint sempre el mateix curs, repetint sempre les mateixes coses, realitzant les mateixes activitats, utilitzant els mateixos llibres, fent llegir les mateixes lectures sense tenir en compte que cada grup d'infants nou que els arriba porta una realitat diferent al grup del curs anterior.

— Una educació en què l'alumne veu més una pantalla que la pròpia cara del mestre és perillosa, en especial a les primeres edats; el contacte humà és imprescindible.

— El mestre té el perill de caure en el narcisisme. Ha de maldar per ser un antinarcís (el mite de Narcís: adolescent de gran bellesa que es va quedar enamorat d'ell mateix, tot veient-se reflectit en les aigües d'un riu i tant es va encisar que va caure a l'aigua i es va ofegar).

— Una mestra o un mestre “cremat” és la pitjor maledicció per a una escola.¹⁶¹ No hi ha ningú més disposat a escridassar que un professor descontent d'ell mateix.¹⁶² Una cosa és cansar-se i una altra molt diferent és “cremar-se” (síndrome del *burn out*).

Algunes paradoxes de la professió de mestre/a

— Quan els fills “fracassen” a l'escola, els pares culpen els mestres i els mestres culpen els pares.

— La de mestre és una professió mentalment i emocionalment esgotant, però cada inici de curs, no se sap com, sorgeix una mena de força interior que anima a fer coses noves i a començar amb il·lusió.

— Tots els polítics estan d'acord a què s'ha de fer sempre molt més per a l'educació, però els pressupostos per aconseguir-ho sempre són ínfims.

— Comptades vegades es convida els mestres (que són els tècnics de l'educació) als debats televisius sobre educació on, en canvi, hi són convidats, això sí, neuròlegs, psicòlegs i polítics... i fins i tot algun “famós” (que sempre té a punt alguna meravellosa solució educativa als problemes dels professionals en actiu que no hi són representats).¹⁶³

— En algunes escoles de l'Estat de Nova York s'han retirat els ordinadors de les aules perquè ha disminuït el nivell intel·lectual i el grau d'eficiència dels alumnes.¹⁶⁴ Els aparells que anomenem amb “efecte pantalla” estimulen l'hemisferi dret però deixen de vacances l'hemisferi esquerre, la seu principal de les habilitats lingüístiques.¹⁶⁵ I cal recordar que parlar, reflexionar, llegir (emmirallar-se per trobar l'*alter ego*), escriure i dialogar estructuren el pensament. Expressar a través de la paraula: el to i el vocabulari emprats. Ens han creat noves formes d'angoixa: estar pendents de contestar els

missatges del telèfon mòbil o els correus electrònics; estar sempre localitzable. Fins i tot, les xarxes socials, en alguns moments, flairen a mena de grans sectes. No es tracte només de dotar de tecnologia les escoles, sinó de saber si aquestes eines són millors o no. Una pissarra de guix continua essent un invent romà que funciona molt bé. Sovint, a més informació tenim, més desinformats ens quedem, fins i tot desorientats entre tanta informació que molt sovint és supèrflua o fins i tot falsa. Hem passat de la societat del coneixement a la societat de la ignorància, del que ja s'anomena com a infointoxicació.

— Programar és important, però saber improvisar també.

— Hi ha un gran esgotament personal per captar i mantenir l'atenció dels infants.

— Els infants són persones estupendes, però també són els primeres a posar traves als mestres quan et dediques a educar-los.

— Per cobrar un sexenni val més un curset de cent hores (encara que una part no les hagi realitzat i les altres les hagi passat badant) que haver escrit un llibre, per exemple. Però no dèiem que era molt important que els alumnes investiguessin per ells mateixos? I el professorat, no?¹⁶⁶ Tants cursets inútils només per aconseguir sexennis, tenir certificats per a les oposicions o per farcir el currículum professional quan es busca feina. Quant diner llançat que tanta falta li fa a l'educació!

— La feina que fan molts i moltes mestres en acollir multitud d'infants que arriben d'altres cultures i països, de vegades fins i tot a mig curs (sense saber ni un borrall de català ni de castellà). És un de tants aspectes que mai no agraiem prou als/ a les mestres i que passa desapercebut, com una mena de “currículum ocult” de tantes tasques que els toca fer sense cap reconeixement social ni, molt menys encara, amb retribució econòmica. Quants mecànics heu trobat que us regalin unes quantes hores del seu treball, sense cobrar-vos-les, per trobar a fons aquell sorollet que fa el vostre cotxe i que no s'acaba de saber el motiu?

Les vacances dels/de les mestres

Les vacances! Les cobejades vacances professorals! L'enveja de l'univers! La panacea d'aquest ofici! La contrapartida inesgotable, la justificació de tot!¹⁶⁷ La catarsis de tot mestre o allò dels tres famosos mesos de vacances. I tot el temps que s'ha invertit a preparar mil-i-una coses fora de l'escola, a casa especialment? I si hi sumem que els mestres no es poden desconnectar mai de l'escola! Si es cobrés aquest temps afegit, els mestres serien rics, ben rics! A més a més, molts i moltes mestres utilitzen part del seu temps de vacances per a la seva formació continuada i preparar el nou curs a través de cursets i de lectures. Afectivament i mentalment no s'alliberen mai de la relació amb els seus alumnes, talment com els bons professionals de la medecina, no ho fan dels seus pacients. No es poden treure del cap els seus alumnes: “Com estarà l'Aina que es va quedar tan trista l'últim dia d'escola?”, “Com li aniran les vacances a en Pau, de qui els pares s'han separat i haurà de passar l'estiu amb l'àvia?” “Com es trobarà la Mirna que pateix anorèxia?” A la nit, estirats al llit, en tancar els ulls, una gran part de mestres veuen aparèixer un a un, els seus alumnes. No compten ovelles, compten els “seus nens i nenes” (cadascun amb la seva realitat), i l'insomni, sovint, es fa patent. Cal, doncs, una època de distanciament, i els famosos tres mesos (que a l'hora de la veritat mai no s'inverteixen només en vacances) són el temps just i necessari per a recuperar el desgast físic, mental i emocional. És una professió que necessita més temps de vacances precisament perquè s'està treballant amb éssers humans. Hauríem d'estar molt contents els pares i mares de saber que cada 1 de setembre aquests professionals es troben a punt (emocionalment, mentalment i físicament), per afrontar un nou curs amb la confiança de què atendran els seus fills amb la màxima professionalitat i excel·lència, l'educació dels quals deleguen per no poder atendre'ls com a pares o, simplement, perquè l'escolaritat és obligada.

Característiques que ha de tenir tot mestre

1. De ser mestre

Vocació

És obvi que qui escull la professió docent li ha d'agradar fer de mestre,¹⁶⁸ però la vocació en aquesta professió és *conditio sine qua non*; a diferència del polític, de mestre se n'ha de néixer.¹⁶⁹ Tenir autèntica vocació professional que en el cas de la feina de mestre és cabdal.¹⁷⁰ No es tracte només de tenir una professió, sinó de tenir vocació per allò que fas, encara que hi guanyis menys diners, encara que sigui de menys “valor social”. Hi ha l'obligació moral de complir aquesta professió amb amor.¹⁷¹ Sap greu que persones amb vocació d'educar acabin desencisades. Una gran part de mestres (per sort) troben en aquesta professió no tan sols una manera de guanyar-se la vida, sinó la seva raó de ser. Això reafirma la seva vocació, una vocació de caire humanista. Un mestre sense vocació és la vida més desgraciada i insuportable que hom pugui imaginar.¹⁷² Una vegada li van preguntar al músic i compositor Igor Stravinsky que perquè no s'havia dedicat a l'ensenyament i ell va contestar que no hi estava dotat ni hi tenia cap disposició. Saber no capacita saber ensenyar el que se sap. Curiosament, hi ha persones que “no en saben tant” però que tenen una capacitat didàctica tan gran que els alumnes gaudeixen molt més aprenent amb ells. A més a més, per a ensenyar a nenes i nens, encara cal tenir més aptituds, ja no tan sols la vocació (crida silenciosa i personal vers un destí més elevat),¹⁷³ sinó una parsimònia immensa (que ha de ser part del tarannà pacient de qui educa) i una gran capacitat d'estima i empatia. No oblidem que els/les mestres exerceixen una gran influència sobre els nens i nenes.¹⁷⁴ Cal fer allò pel que hom se sent cridat a fer,¹⁷⁵ cal treballar molt i es necessita “tota una vida” per fer-ho. La vida professional no pot ser mai un camp assedegat i ressec: necessita aigua constant.¹⁷⁶

Paciència

Tenir paciència, seguint la idea roussoniana de què les coses han de seguir el seu curs: acceptar la naturalesa dels infants, o sigui, la seva falta d'educació.¹⁷⁷ Paciència, parsimònia i perseverança (fer un esforç de forma continuada i ferma per assolir un

objectiu concret) que és paciència (l'art d'esperar, de donar temps, d'acceptar i suportar el que sigui) + parsimònia (calma interior). És un aprenentatge que cal fer: evitar la impaciència personal. Tot arriba al seu temps, no s'ha d'accelerar el procés, això seria un error. Cal donar temps i confiar en les possibilitats i potencialitats dels éssers humans.

Tenir autoritat

Tenir autoritat, no autoritarisme (que n'és l'abús). Des d'un punt de vista social, els mestres tenen autoritat professional i moral. En una aula l'autoritat no s'imposa, es guanya.¹⁷⁸ I es guanya amb l'exemple. L'autoritat vol disciplina. Amb la sola presència del mestre ja s'hauria d'estar educant. Els seus silencis han de ser eloqüents i les seves paraules commovedores. Autoritat (*augeo*): fomentar, créixer. Qui fa de mestre ha de tenir autoritat,¹⁷⁹ entesa com a talant personal i que es guanya quan hom mostra coherència en ser jutjat per l'alumne.¹⁸⁰ L'educador que no tingui autoritat no podrà esdevenir-ne.¹⁸¹ Sense fer por, sense ser dur, però essent fort. L'autoritat del mestre es guanya quan dóna confiança, respecte; anant amb els alumnes, "menjant amb la tropa". L'autoritat es guanya per contagi. *Auctoritas*: autoritat sense coacció, sense violència, sense invadir l'altre. Ha de ser una persona que sedueixi. S'ha de reconquerir l'autoritat amb un caràcter ferm, proper, sense ser íntim, comprensiu sense ser permissiu. Autoritat i respecte. Sense por, sense faltar al respecte. El pèndol sempre es belluga entre aquests dos extrems.

Honradesa i honestedat

L'honradesa és un valor ètic (profund, interior, personal); l'honestedat és un valor moral (social, de drets i deures, col·lectiu). Es pot ser molt honest no essent gens honrat, o sigui, ser moral sense ser ètic. Cal que un mestre sigui honest, però sobretot honrat.

Tracte individual

S'ha de tractar cada alumne individualment,¹⁸² acceptant la seva realitat personal, el seu propi procés maduratiu. Ajudar a què cada ésser humà floreixi per si mateix. I anar molt en compte a comparar-lo amb un altre alumne o amb un valor numèric establert.

Responsabilitat

Ser una persona molt responsable, tant del que diu com del que fa (que és fruit del que sent i del que pensa). Cal una responsabilitat total.¹⁸³ Quan s'assumeix una responsabilitat, talment com un càrrec, s'ha de saber dur, no val fer el ploricó ni voler fer-se passar per l'ase dels cops.¹⁸⁴ El mestre representa tots els adults. Educa per mostrar el món als infants.¹⁸⁵

Talent

Si tenim talent per a alguna cosa, cal treballar el doble de dur perquè seria massa fàcil fer allò fàcil quan realment estem capacitats per fer allò difícil.

Generositat

Ser generós per donar caliu i suport a l'alumne,¹⁸⁶ per comprendre el seu punt de vista. Cal que un mestre sigui una persona entregada.¹⁸⁷

Estima

Tractar l'alumnat amb una gran cura; tenir paraules afalagadores mentre s'és molt exigent i rigorós. Tenir interès veritable per l'alumne,¹⁸⁸ estimar-lo sense cap mena de prejudici pel què diran ni per mostrar-se com una persona entanyable, digna, bona, que es preocupa veritablement per l'alumne, amb qui vol comunicar-se, ser obert d'idees, just en els seus judicis, que no castiga per enfastiar.¹⁸⁹ Un bon mestre és una persona captivada per aprofundir en l'ésser humà,¹⁹⁰ és responsable de la vida dels altres, no pot incloure mai el ressentiment; així com cada fill és únic, cada alumne és únic, una peça d'orfebreria que hem de cuidar. L'amor és etern perdó.¹⁹¹ L'únic que ens queda al final de les nostres vides és l'amor que hem ofert;¹⁹² l'únic que els queda als mestres és la mostra d'amor que han donat als seus alumnes.

Didàctica

Un mestre ha de tenir capacitat didàctica. Els coneixements que es puguin tenir són secundaris,¹⁹³ el que cal és saber transmetre'ls de la manera més planera per fer més portable la vida escolar.¹⁹⁴ Per moltes coses que sàpiga un mestre, si no ho sap transmetre, no hi ha res a fer.¹⁹⁵ Tan important o més són la capacitat de transmetre coneixements i la metodologia de qui ensenya que els coneixements que tingui sobre la matèria a impartir.¹⁹⁶

Només ensenyar el que és útil

Cal saber destriar i ensenyar allò que és veritablement útil.¹⁹⁷

Gaudir de la professió

Cal entusiasme,¹⁹⁸ gaudir del que es fa i fer estimar allò que s'explica;¹⁹⁹ ensenyar delectant, com deia Horaci, i contagiar aquesta afició²⁰⁰

Corredor de fons

Els mestres han de ser corredors de fons més que no pas de velocitat.²⁰¹ No es tracte de competir ni d'arribar el primer (a vegades ni tan sols d'arribar). Calen mestres que durin, que aguantin, que siguin forts.

No es tracte només d'ensenyar

És evident que les ràtios escolars són altes i que s'hauria de reduir el nombre d'infants de les aules, però és més efectiu un bon mestre en una classe de 35 alumnes que un de mediocre en una de 15.²⁰² Fins i tot un bon mestre és molt millor que un bon mètode.²⁰³ Fer-ho sempre el millor possible perquè qui ho fa amb consciència no està obligat a més. Interessar-se més pels aspectes personals i relacionals de l'educació que pels mètodes d'ensenyament o la instrucció²⁰⁴ Ajudar a donar sentit a la vida de l'alumne, ajudar-lo a prendre consciència de si mateix i d'allò que aprèn, no només impartir classe i limitar-se a ensenyar.²⁰⁵

Ensenyar amb l'exemple

Tot el que diu i fa un mestre és un exemple per als alumnes (adolescents inclosos), fins els més petits detalls. La millor manera d'ensenyar és amb l'exemple.²⁰⁶ L'exigència ètica en el seu cas és extrema i ha de ser d'excel·lència. La responsabilitat d'un mestre va més enllà de l'aula i de l'escola.²⁰⁷ Per exemple, fa caure la cara de vergonya quan mestres que no saben fer altra cosa que aferrar-se al llibre de text culpen els alumnes de la manca d'esforç.²⁰⁸ En què s'esforcen ells tot seguint el llibre fil per randa?

Ingenuïtat

El mestre és, en certa manera, un ingenu incurable,²⁰⁹ volgudament ingenu. Etimològicament parlant, ingenu vol dir el que es manté sense fer-se malbé, no és pas un concepte negatiu encara que socialment tingui la connotació d'infantil, de poc madur.

Sempre aprenent, sempre formant-se

Un bon professor és aquell que continua essent un bon estudiant.²¹⁰ Qui es considera un bon aprenent té més possibilitats de convertir-se en un bon mestre que qui es creu un savi.²¹¹ El pedant es troba més proper a la ignorància que l'estudiós que reconeix sempre la seva ignorància i difícilment esdevé pedant.²¹² Es va formant de manera continuada, ja que l'ésser humà sempre està per fer. Ser mestre és una aspiració.²¹³ Un bon mestre és la persona convençuda que no en sap mai prou.²¹⁴

Ensenyant també s'aprèn

La saviesa popular diu que tothom ensenya allò que li fa falta aprendre. Ensenyant és com s'aprèn millor, ensenyant s'aprèn més del que hom ensenya. Tot el que pugui explicar un alumne, no cal que ho expliqui un mestre. Aleshores, també el mestre aprèn de l'alumne.

Talant socràtic

Els/les mestres han d'adaptar-se al talant socràtic: qüestionar-s'ho tot. El mestre autèntic és aquell que mai no oblida que la veritat rau en el dubte,²¹⁵ no ensenya la veritat, et despavila²¹⁶ perquè busquis la teva pròpia veritat.

Capacitat de sorpresa

Tot mestre ha de conservar la capacitat innata de sorprendre's, fet que li permet també atansar-se al coneixement de manera més optimista. Una persona encuriosida per la vida i per tot el que l'envolta.

Motivació

S'espera del professor que motivi (que etimològicament vol dir moure's), però hi ha qui creu que l'alumne és qui ha de venir motivat. Que motiva el capatàs als seus obrers? Que motiva el metge perquè el pacient prengui els medicaments i segueixi les instruccions recomanades?²¹⁷ Una altra cosa és fer les classes amenes, això ja és part de la didàctica de qui ensenya: contagiar ganes d'estudiar, de saber, això és feina del mestre, un especialista a crear les situacions necessàries per a l'aprenentatge perquè l'alumne extregui la millor versió de si mateix.

Creuar-se

Un mestre s'ha de recordar sovint a si mateix que l'escolar és l'objectiu de la seva tasca, no pas l'objecte. Tot allò que l'havia encoratjat a fer de mestre es va refredant per la duresa del treball i del desgast del dia a dia. Si cal prendre's un any sabàtic per millorar l'estat anímic, cal prendre-se'l, acceptant que això impliqui deixar de guanyar diners.

Solitud

El camí del mestre és un camí de solitud (que no vol dir en solitari), encara que és un camí compartit amb altres col·legues. L'equip docent no és un grup natural, però realitza un camí en comú.

Tenir falda i tenir orella

Tota persona que educa ha de tenir una bona falda i una bona orella. La falda per a les edats petites, per a amanyagar-los i fer-los sentir l'escalf humà, a flor de pell; l'orella per a les edats més grans, per a escoltar-los i comprendre'ls, per saber-se posar a la seva pell.

Guia

Tot mestre és un guia, una persona que es prepara per ajudar. Els mestres fan de “*sherpes*”: guiar, orientar, acompanyar, conduir, ajudar, donar referents, fer costat. Ni a sobre ni a sota, ni davant ni darrere. Mentre ensenya, va guiant. Fa com el joc d'arrencar cebes: extreure el que cada alumne porta dins seu (capacitats i aptituds) com a únic, personal i intransferible perquè desenvolupi tot el seu potencial. Tot mestre ha de conduir l'infant cap a si mateix. Fer-lo adonar de quina és la seva veritable vocació. No hi ha cap ofici menyspreable, tots són necessaris. Ser feliç amb la feina escollida és quelcom molt important perquè és el dia a dia de la nostra vida. La confiança que es té en les capacitats de progrés de qui demana ajuda. La gran compensa és veure que a qui has ajudat pren el vol tot sol bo i contemplant el seu vol majestuós i esplèndid i sentir-nos, en la intimitat més profunda, part activa d'aquest miracle.²¹⁸ Tot mestre ha de ser una font d'educació més que no pas d'informació.²¹⁹ El mestre no és la persona que ho sap tot; és la persona que t'ajuda a ensenyar-te a tu mateix, que et dedica temps i atenció, que et guia.²²⁰ Esdevé un senyal per al viatger que s'ha perdut. Depèn de nosaltres escollir la direcció. T'ofereix una experiència, no una conclusió, així que tot el que ens digui ha de ser constantment examinat i verificat per a nosaltres. Ens ajuda a explorar-nos a nosaltres mateixos,²²¹ acompanyar l'educand perquè trobi el sentit a la seva pròpia existència.²²² Un bon mestre fa de guia, acompanya, fa costat, orienta, pregunta, et posa en qüestionament. Ajuda a què l'estudiant no s'estanqui, sinó que progressi. Quan una persona ensenya a nedar a un infant participa de dos sentiments: si el sosté sempre i massa, l'infant es confiarà i mai no aprendrà a nedar; si no el sosté en el moment precís, l'infant beurrà “un mal trago”.²²³

Feina de jardiner

L'educació és fer d'un bosc (o sigui, d'un lloc salvatge) un jardí (o, sigui, un lloc de bellesa). La tasca de qui fa de mestre és similar a la del jardiner: crear les condicions òptimes per al creixement. Preparar i adobar el camí perquè l'educació hi sigui productiva: sembrant, regant amb aigua bona (comunicació: diàleg i entesa), adobant, cuidant, que hi toqui el sol (que té el simbolisme d'espiritualitat, segons Carl Jung), l'aire (influència del medi i de l'entorn) i traient les males herbes (qualsevol influència negativa). Els infants són terra fèrtil sempre però, evidentment, cal que l'infant tingui voluntat. Qui fa de mestre ha de conjugar eros i àgape.²²⁴ Eros: desig de conèixer, de plenitud i de veritat; àgape: entrega, servei, donació generosa cap al discent. L'educador ha de ser recordat no per ser una enciclopèdia de coneixements, sinó per la seva capacitat de donar-se, d'empatia per l'educand, tot acompanyant-lo cap a la seva plenitud personal i el seu autoconeixement. No és un mer transmissor històric de continguts teòrics o pràctics que pertanyen al domini comú de la cultura, sinó que és un ésser humà únic i irrepetible que té com a vocació el servei de l'educand, la construcció del sentit de la seva ànima.²²⁵ El que sembrem en un infant de 8-9 anys, no floreix ni sorgeix efecte fins que en té 40 ó 50.²²⁶ Fa la feina de jardiner, un jardí que qui sap si veurà florir, els fruits del qual potser ni tastarà. Això no s'ha de mirar des del mig got buit (com a tristesa) sinó des del mig got ple (té la possibilitat de què els seus alumnes canviïn el món). Tot mestre s'ha de saber situar en una actitud crítica davant de la vida i de la societat perquè això ajudarà als seus alumnes a afrontar la realitat.²²⁷ Cal conèixer l'alumne i posar-se a la seva alçada, amb la disposició pròpia de qui vol ajudar a créixer l'altre. Servir implica un enorme sacrifici per part de l'educador, no vol dir ni servilisme ni paternalisme esbiaixat,²²⁸ sinó ajudar a separar allò material d'allò espiritual, allò essencial d'allò important.

Idealista i realista alhora

Un mestre ha de ser idealista i realista alhora.²²⁹ Ha de tenir en compte passat, present i futur. Parteix de la realitat, però ha d'albirar utopia.

Autoestima

És vital que el mestre tingui una bona autoestima, en especial en els moments de baixada anímica, de debilitat; ha d'estimar i ha de deixar-se estimar.²³⁰

Artista de l'educació

La tasca de mestre és una tasca tant artística com artesana. La feina de mestre és una qüestió d'art,²³¹ transformar la seva activitat en art, saber ensenyar allò que fa anys que ensenya com una cosa nova i meravellosa a uns infants que aprenen allò per primera vegada. L'art de no caure en rutina, de no sentir-se avorrit. És un artista de l'educació,²³² parlem de l'art d'educar: donar a cada infant el que necessita per construir la seva individualitat i consagrar-se especialment a desenvolupar les qualitats innates.²³³

Sensible

Ha de ser una persona molt sensible²³⁴ a qualsevol realitat humana, tant individual com social.

Bondados

Cal que sigui una persona bona.²³⁵ Aquí posar l'adjectiu davant o darrere és significativament diferent. La majoria de persones procurem ser bones persones, però esdevenir persones bones, això ja costa més i és una veritable finalitat humana.

Optimista i feliç

Cal ser una persona feliç,²³⁶ un gran optimista.²³⁷ L'optimisme és el primer deure moral del mestre.²³⁸ Si a nivell personal es tendeix a ser pessimista és millor fer-se filòsof que no pas mestre: la mainada necessita mestres optimistes.

Amable

Ha de ser una persona amable, que cuida dels altres: una paraula, un gest, un detall.

Riure i somriure

Tenir sempre el somriure a punt malgrat les situacions puguin ser adverses i les circumstàncies contràries. Cal rebre els infants amb un somriure. L'humor també ha de ser una de les característiques del mestre. Riure és sa: el riure i la salut van de la mà. Riure "amb algú", mai de ningú. Un docent que se'n riu d'un nen o nena perd *ipso facto* qualsevol credibilitat, tant a nivell professional com personal.

Adaptar-se

Saber adaptar-se a l'educand,²³⁹ a les circumstàncies, a les situacions noves, als problemes i situacions conflictives. Cal ser flexibles com el bambú que es vincle sense trencar-se.

Coherent

Cal que hi hagi harmonia entre allò que diu i allò que fa: des d'un punt de vista deontològic, li hem d'exigir una gran coherència interna. Ha de buscar la coherència de les contradiccions.²⁴⁰ Fer el que creu que ha de fer, sense estar pendent del què diran ni de témer la crítica. Saber-se conscient del que fa i de justificar-ho amb uns arguments ben sòlids, que faran caure, pel seu propi pes, la multitud de crítiques negatives que van per darrere seu i que ningú no s'atreveix a dir cara a cara.

Motivador

Ha de ser una persona motivada i il·lusionada per ser un bon estimador i animador. No pretendre que els seus alumnes pensin com ell, sinó que pensin i pensin bé, amb rigor i coherència.²⁴¹ Els mestres, talment com els filòsofs, han de fer pensar.²⁴² El mestre ha de despertar consciències. Ha de ser *diaskalos*, aquell que ensenya, estimula i desperta l'altre del somni dogmàtic.²⁴³ Ha de procurar el desplegament de les capacitats de cada alumna/e, per simpatia amb ell no per ser-ne una còpia.²⁴⁴ Un professor d'assignatura és l'essència de què l'assignatura t'agradi. Si és una persona motivada, ho transmet. El mestre, sigui quina sigui l'etapa on treballi, ha de facilitar el progrés de l'alumne.²⁴⁵

Exigent

Cal ser una persona exigent. Més val que et recordin per exigent que per negligent.²⁴⁶

Xerrar poc

Ha d'observar més que no pas xerrar. Es xerra massa.²⁴⁷ Cal xerrar el just. Un professor només té la seva boca i l'exemple; si fos un policia tindria una pistola.²⁴⁸ Ha de tenir, doncs, paraules per afalagar i paraules per renyar.²⁴⁹ No ha de filosofar massa, encara que la seva acció educativa ha de tenir un fonament filosòfic, evidentment, ha de ser pràctic, passar a l'acció directa.

Escoltar molt

Ha d'escoltar. Tenir tothora una actitud d'escolta, de fixar-se en cada alumne (fer de radar, un escàner ràpid de com es troba l'alumnat): el que diu i el que no diu cada infant a l'aula, en especial en les situacions més conflictives i amb els/les alumnes més problemàtics. Cal dedicar temps a escoltar el que cada infant ha de dir.

Conservador

Ha de ser conservador, en el sentit més etimològic i social del mot (que no polític). Conservador, entès com allò que cal conservar per poder ser transmès, perquè alguns alumnes el dia de demà, puguin ser revolucionaris amb coneixement de causa.²⁵⁰ Som fills de la civilització llatina i nés de la grega, depositaris d'un immens tresor de saviesa i pensament que cal conservar perquè sense ell no entendríem mai el present²⁵¹ ni podríem construir un futur fonamentat. No ens podem quedar només amb les modes passatgeres que ens van arribant. El que diferencia allò tradicional d'allò innovador no té perquè ser directament proporcional a dolent i bo.²⁵² Llegir els autors clàssics o referents concrets no passa mai de moda.²⁵³

Seductor

Ha de seduir sense hipnotitzar:²⁵⁴ res de dogmes.

Persona humana

Tot mestre ha de ser abans que res un mestre d'humanitat. Com deia Sòcrates: sense aula, sense llibres, sense programa, fins i tot, si calgués, sense títol. Que amb el tarannà personal, el talent, ja eduqui. Tota persona que es dedica a l'educació de l'ésser humà ha de tenir un tarannà filosòfic.

Revolucionari

Ha de ser un revolucionari. Els teòrics replantegen, l'Administració reforma i els mestres fan la revolució.²⁵⁵ L'escola pot esdevenir l'instrument més revolucionari²⁵⁶ perquè pot fer persones molt crítiques. Actuar, tant com es pugui, per canviar, tant en nosaltres com en el nostre entorn, allò que no trobem correcte. Acceptar amb paciència allò que, encara que no trobem o bé o que no ens agrada, no podem canviar, i esforçar-nos a discernir, comprendre o diferenciar quines són les coses que podem canviar i les que no.²⁵⁷

Rigorós

Ser rigorós en la seva preparació científica, en el seu deambular diari, en l'exigència cap a ell mateix.

Comunicador

Tenir capacitat de comunicació, d'entesa amb els altres, de saber transmetre de manera correcte el missatge emès i de procurar que el receptor capti fidelment aquest missatge.

Esperit crític

Tot mestre ha de fomentar l'esperit crític i de superació, tant a nivell personal com en referència als seus alumnes.

Confiança

Ha de ser capaç de generar confiança, aspecte essencial per a realitzar qualsevol acte educatiu.

Comprensió i empatia

Ser una persona amb gran capacitat de comprensió i empatia. La comprensió ve amb el temps, posant distància i mirant des de fora. L'empatia sorgeix de bandejar els prejudicis, tot posant-se dins de l'altre, pensant, sentint, essent des de l'altre.

El talant personal

El tarannà personal del mestre, la seva manera d'ensenyar, el seu tracte amb els alumnes i la seva capacitat d'estima són molt més importants que qualsevol metodologia per moderna, innovadora o ben intencionada que aquesta sigui.²⁵⁸ Només veient els cinc primers minuts de quan arriben els infants a l'aula, al matí, es pot saber la manera com els atén qui fa de mestre i de la seva manera d'entendre l'educació. Tan sols escoltant el que diu (i el que no diu) un mestre dels seus alumnes es pot saber com és com a mestre.

En referència als seus col·legues

No amagar mai el que pensa i sent d'un altre company o companya professional perquè la seva professió es realitza en un mateix vaixell anomenat escola per un mar anomenat educació. Criticar per l'esquena, jutjar a la lleugera, maldir d'un altre o tenir una actitud de rebuig (no parlar-lo o no saludar-lo, per exemple) no hauria de formar mai part integrant del tarannà de cap docent ni educador perquè hi està en joc el codi deontològic. L'exemple davant dels nens i nenes ha de ser pulcre perquè els infants són els grans experts a captar les nostres incoherències i debilitats de manera immediata.²⁵⁹ Sense exemple el discurs dels valors perd el sentit.

No buscar l'interès personal

Tot mestre té el compromís de dedicar-se al bé comú sense buscar mai el seu interès personal.²⁶⁰

No imposar res

Mestre és qui, encara afirmant les seves pròpies conviccions, no vol imposar-se-les als seus deixebles; no busca adeptes, ni vol que hi hagi còpies de si mateix, sinó intel·ligències independents, capaces d'anar pel seu propi camí.²⁶¹ Tractar el deixeble d'igual a igual, sense supèrbia ni condescendència, tenint en compte que tant mestre com alumne assumeixen rols diferents.

Improvisar

Cal que tingui una gran capacitat d'improvisació per sortir-se'n airós de qualsevol situació no planejada.

Castigar

Quan hi ha faltes de conducta, cal buscar sancions alternatives a expulsar. Sancionar ha de servir per rectificar una cosa mal feta o un comportament negatiu, no una manera de treure'ns el problema de sobre (fins i tot treure'ns els infants de sobre). Calen sancions directes perquè el millor és actuar de seguida. Cal deixar molt clares les sancions, talment com cal deixar molt clares les normes. Tenir un llistat de sancions ajustades a la falta, públiques i no desproporcionades. És important que els/les alumnes sàpiguen què els espera si tenen una actitud o conducta negativa. No hi ha alumnes bons ni dolents, tan sols accions bones o dolentes. No es jutja la persona, sinó l'acte. La mà d'un mestre ha d'acariciar, no pas pegar; ha d'abraçar no pas expulsar.²⁶²

Treure un alumne de la classe, castigant-lo al passadís, castigar el grup sencer o rebaixar un infant tot portant-lo a les classes d'infants més petits són pràctiques massa habituals. I ja no diguem si s'utilitza la força física, utilitzant el mètode "manossori". Als estudiants de mestre se'ls hauria de posar en situacions extremes, davant dels infants,

per veure quina capacitat tenen de trobar alternatives a l'ús del crit, el càstig i la força física.

Orador

Tot mestre ha de ser un bon orador. Repetir el mateix concepte tres vegades amb paraules diferents cada vegada, així és segur que la totalitat de l'auditori podrà captar el missatge.

Donar sentit

Ha de saber donar sentit a l'acte educatiu que realitza i ajudar els infants a què trobin sentit en allò que fan.

El sou

El cost d'un pres és més elevat que el salari anual d'un educador.²⁶³ Mai no ha estat equilibrat el sou d'un mestre bo i sabent la quantitat d'hores de feina que fa fora de l'escola. Si els mestres cobressin totes aquestes hores fora de feina a preu/hora de mecànic de cotxes, per posar un exemple, tindrien sous milionaris.

El diari professional

Valdria la pena anar fent un diari on s'hi escriuen idees, trucs, propostes i consells que anirien de primera per als mestres novells i per a aquells mestres que de vegades es troben mancats de recursos.

El compromís social del mestre

Tot mestre té un doble compromís, amb l'ésser humà, d'una banda, ajudant-lo i guiant-lo, i amb la societat, tot realitzant la seva missió ancestral: preservar la cultura.²⁶⁴

Molts que podrien ser mestres no ho volen ser

Hi ha persones que podrien ser excel·lents mestres, però busquen altres professions en què la consideració social és millor i el salari més elevat.

Estar al dia

Bona part del que s'ha investigat i estudiat sobre l'aprenentatge i el desenvolupament humà es descuida en la pràctica diària de l'escola.²⁶⁵ I és que exercir de mestre, ser mestre o sentir-se mestre... són coses diferents. La formació continuada del mestre passa per estar al dia en els avançaments de la neurologia i la psicologia, així com dels canvis socials.

El fre de la burocràcia administrativa

Els mestres es troben amb uns sistemes educatius massa burocràtics; els condicionants administratius estressen. L'enfocament burocràtic, jeràrquic (de dalt a baix), desqualifica la capacitat dels mestres d'aportar el seu talent i criteri professional. Tot allò que té a veure amb els infants i amb l'educació no pot ser manegat des de lluny, per control remot.²⁶⁶ La burocràcia administrativa frena molts aspectes positius dels mestres i limita la seva autonomia.

Reflexió i acció

L'ofici de mestre exigeix una acció reflexiva. Una acció prenyada de pensament i un pensament íntimament lligat a l'acció.²⁶⁷ Reflexió i acció van estretament unides en la professió de mestre. Són dos pols que es complementen.

Treball en equip

El treball de mestre és un treball en equip. Cal humilitat, serenitat, flexibilitat i parsimònia per acceptar la visió dels altres. Treball en equip, talment com en el món de l'esport, malgrat la encistellada o el gol el faci un, qui guanya és l'equip.

S'emporta posats el problema

Els problemes i preocupacions de l'aula empaiten els mestres en la seva vida personal. El mestre s'emporta posats cap a casa els problemes del dia a dia.

L'aula

La intimitat de l'aula és fonamental. Les aules insonoritzades i les portes opaques haurien de ser obligatòries.²⁶⁸

2. Del mestre envers l'alumne

— *Acabes de fer l'ullet a una dona molt lletja.*
— *Ja ho sé. Pensa que si aquesta dona és mestra d'escola, avui els seus alumnes tindran un dia fantàstic!*
Art Buchwald

Hi ha una part de l'educació que es realitza per inducció: del mestre envers l'alumne. No són els infants els que s'han d'adaptar als mestres, sinó al revés,²⁶⁹ encara que ben mirat podríem preguntar-nos: quin sistema educatiu contempla això? El mestre s'ha de centrar en l'alumne, no en els temes a estudiar, per tant ha d'admetre les distraccions dels alumnes, el seu moviment corporal i atendre les seves curiositats. S'ha de posar en funció del grup que ha d'atendre. No pot estar repetint curs rere curs els mateixos llibres, lectures i fitxes. Tot s'ha de posar en funció del grup que tindrem. Una mostra evident i llastimosa d'això és quan trobes una errada en una fitxa que s'ha anat repetint curs rere curs. Els alumnes, que sempre tenen les mateixes edats mentre que els mestres cada curs són un any més vells, potser s'oblidin del que els vas dir i els vas ensenyar però mai no oblidaran del que els vas fer sentir.²⁷⁰ El mestre és la consciència personificada de l'alumne.²⁷¹

Mestre i alumne aprenen alhora

Mentre s'ensenya, sempre s'aprèn, ja que ens veiem obligats a examinar allò que pensem.²⁷² Aprendre és apassionant, però aprendre tot ensenyant és un privilegi que no agraiem prou als nostres alumnes.²⁷³

Ajudar a desplegar les capacitats dels alumnes

Totes les persones tenim possibilitats sense utilitzar, el mestre ha de procurar que l'alumne esdevingui la millor versió d'ell mateix. Tot el que ensenya un mestre hauria de servir perquè el deixeble es vagi polint a si mateix.²⁷⁴ Aprendre a pensar per un mateix, no per influència dels altres ni pel popular "m'han dit que...", en vistes a millorar a nivell personal, procurant, dia a dia, mostrar la millor versió de nosaltres mateixos. Un bon mestre és el que aconsegueix que els seus alumnes el superin.

Aprofitar la curiositat innata de l'alumne

La capacitat innata que tenen els nens i nenes de descobrir permet als mestres ensenyar. Sense aquesta curiositat infantil i la seva capacitat d'imitació seria impossible ensenyar res. Per tant qui fa de mestre ha de donar totes les eines perquè els estudiants aprenguin sols, aprofitant que l'infant és un investigador nat. Cal que l'ensenyament sigui descobriment.

El mestre es deu sobretot als que tenen més dificultats i problemes

Es deu als qui tenen més dificultats²⁷⁵ perquè els altres ja caminen sols. El mestre es deu, especialment i sobretot, a qui té problemes,²⁷⁶ al que li costa, perquè el que no li costa sempre se'n surt. Un altre aspecte molt important és ajudar-los a alliberar-se de les pors. Quan tenim una dificultat educativa, cal fer-se aquesta pregunta: a ulls de l'amor, com la puc resoldre?²⁷⁷

Respecte

Cal ser molt respectuós amb l'alumne. Primer de tot, un mestre educa éssers humans.²⁷⁸

S'ensenya per a tota la vida

El que fem per a un infant no ho fem per al moment present, sinó que ho fem per a tota la seva vida.²⁷⁹

Estimar els infants

L'infant necessita que els seus educadors tinguin un semblant amable i, en especial, estima sincera, una amor que impregni el medi físic.²⁸⁰ L'únic que queda del treball amb els nostres alumnes és l'amor que els hem demostrat. Deixem els sermons que acaben avorrint i insensibilitzant. L'amor és immediat.²⁸¹ Estimo l'estudiant: que se'n vagi transformat per complet,²⁸² sense dependència. Passió per la comunicació amb els altres, ser persona senzilla, que no sigui pedant.²⁸³ Es tracte de viure aquesta aventura tan apassionant que és ajudar a construir persones.²⁸⁴

No només fer obeir

El mestre no s'ha de fer obeir, s'ha de fer comprendre.²⁸⁵ No cal acabar essent un dictador, encara que les normes s'han de complir. L'obediència sorgeix de seguir unes normes, talment com en un joc o esport. S'ha de procurar fer obeir perquè els alumnes pensin no perquè no pensin (com en el cas dels militars). El repte és trobar la manera per no haver d'estar dient sempre als estudiants: fes això/no facis allò.²⁸⁶

Fer viure un somni

Fer viure un somni bonic a l'educand malgrat que les circumstàncies siguin adverses, com en la pel·lícula *La vida és bella*: un pare que fa viure al seu fill un camp de concentració nazi com si es tractés d'un parc d'atraccions.

Relació asimètrica

La relació entre alumne i mestre és asimètrica perquè el mestre és responsable de l'infant i l'infant no ho és del mestre. Encara que el més important en educació es dona entre l'ànima de l'infant i l'ànima del mestre,²⁸⁷ la seva relació és asimètrica perquè l'educador ha de donar raó de la seva acció educativa.²⁸⁸ L'alumne mai no ha d'esdevenir un col·lega ni un amic, cal posar-se a prop dels infants, però no al seu nivell.²⁸⁹ Cal mantenir distància (que no vol dir deixar d'estimar-lo). El docent és qui fa de pont entre l'infant i el món.²⁹⁰ La relació que estableix el mestre amb els seus alumnes influeix, i molt, en el rendiment d'aquests.²⁹¹ Per què hi ha d'haver

enfrentament entre mestre i alumnes? És que l'escola és un camp esportiu d'uns contra els altres? La relació entre mestre i alumne s'ha de basar en la confiança.

Cada alumne és una individualitat

A l'aula hi podem tenir 25 alumnes, o sigui 25 individualitats, 25 maneres d'entomar la vida, amb unes característiques personals úniques. Cada estudiant és una individualitat, cal pensar en cada alumne en concret perquè els anhels personals sempre són individuals. La pregunta que sorgeix és: si cada alumne és valuós per si mateix, pot realitzar-se una pedagogia que serveixi per a tothom igual? Per què un sistema educatiu que ens iguali quan cadascú és un món? Hi ha alumnes que queden parats i n'hi ha que esclaten com una llavor, quan menys t'ho esperes.²⁹² Treballar al ritme de cada infant. Cal preparar els mestres perquè vegin cada un dels seus alumnes com un enigma diví que cal resoldre amb l'art d'educar.²⁹³ Cada alumne arriba a l'escola amb les tensions i preocupacions que li són pròpies i la suma de tots els/les alumnes a l'aula esdevé una olla exprés. Cal que vegin i notin que el seu mestre es preocupa per ells; que tenen noms i cognoms.

Pedagogia de deixar fer

Hi ha una pedagogia de *laisser faire, laisser passer*, de deixar fer. També hi ha una pedagogia de limitar. Jean-Jacques Rousseau²⁹⁴ creia que el mestre no ha de donar la resposta a l'alumne, sinó el camí perquè pugui trobar-la. És un mètode lent, però permet que l'alumne no hagi de retrocedir mai. Donar sentit a la vida de l'infant, fer-lo conscient de si mateix i despertar-lo perquè pugui oferir al món allò que té adormit dins seu. Una pedagogia així és relativament fàcil de fer en individualitat, el problema ve quan et trobes vint-i-cinc individualitats (o més) en una sola aula.

Coherència

No hi ha millor mestre que el que ensenya amb l'exemple ni pitjor mestre que el que diu una cosa i en fa una altra. La millor forma perquè una persona perdi la credibilitat és fer el contrari del que diu.²⁹⁵ Quan els infants observen una contradicció entre les paraules i els actes d'un l'adult, ignoren les paraules i s'atenen als fets.

No donar la veritat

Un bon mestre no dóna la veritat, tan sols n'indica el camí. Fa de catalitzador,²⁹⁶ despertar consciències, ajudar a encendre llums interiors,²⁹⁷ fars enmig de la foscor, t'obre els ulls i et fa veure tots els camins en que tu, lliurement, et pots endinsar.²⁹⁸ No ensenya, només ajuda a què l'alumne es conegui a si mateix²⁹⁹ traient el bo i millor que porta dins seu com a únic, personal i irrepètible. La tasca de mestre és plantar llavors, ensenyar a fer totes les preguntes i no donar cap resposta. Estem massa acostumats a contestar preguntes que els estudiants encara no han fet,³⁰⁰ a avançar respostes.

Els alumnes són el pal de paller de la professió de mestre

Els mestres necessiten els alumnes tant com aquests als mestres; ambdós es troben en fase de construcció contínua. L'existència de la funció dels mestres es justifica per la seva presència, talment com el metge té la raó de ser per l'existència del malalt (que no de la malaltia).³⁰¹ L'acció educativa consisteix a fer camí plegats, o sigui, "fer camí amb".³⁰² Cada persona és un projecte³⁰³ i l'alumne s'ha d'entendre com a possibilitat. El mestre és qui crea i facilita vincles.³⁰⁴ Estudiant i professor aprenen junts.³⁰⁵ El que ens donen els alumnes val molt més que el que ells reben de nosaltres.³⁰⁶ Sempre s'aprèn dels alumnes.³⁰⁷ Un bon mestre és el que aconsegueix que l'alumne descobreixi les coses per sí mateix. Cal tenir en compte la llibertat de l'alumne, el camí que ell escollirà s'ha de fer sol. Mary Shelley va escriure el llibre Frankenstein, però el títol original és: Frankenstein o el modern Prometeu. El metge Frankenstein crea una criatura, la introdueix al món però no l'acompanya en la descoberta d'aquest món,³⁰⁸ aquí és on sorgeix l'aspecte de la llibertat: ell crea un ésser però aquest ésser vol ser ell mateix, per això s'escapa. No vol estar lligat al creador, vol fer la seva. Adam i Eva també van preferir menjar de la poma prohibida, o sigui, emancipar-se. Cal donar al discent, a l'educand, les eines, no les respostes, les pistes, no el camí. De vegades, fins i tot, respondre'ls de manera incorrecta per fer-los adonar que són ells els que han de buscar la resposta correcta i fins i tot quan contesten correctament, posar-los en dubte, per assegurar la seva resposta alhora que l'efimeritat de tota pregunta. Un professor sap que l'alumne que té al davant seu un dia o altre desapareixerà de la seva vida, i en molts casos no tornarà a saber-ne mai més res, o pràcticament.³⁰⁹

Preparar-los per al present

Els mestres han de procurar que a través de la seva feina es pugui albirar un món diferent i millor, però alhora la seva obligació professional és preparar els infants per al món en què viuen,³¹⁰ tot coneixent el passat per descobrir i entendre el futur.³¹¹ Amb tot, es pensa massa en el futurible que és un infant més que en el present que representa.³¹²

El primer dia de classe

El primer dia de classe, els alumnes callen i escolten atentament.³¹³ En aquests primers dies costa ben poc ser la persona amable i afable que ens agradaria ser durant tot el curs.³¹⁴ Jo, a tall de broma, els deia als meus alumnes de la universitat: “Qualsevol actitud negativa a classe pot ser utilitzada en contra vostra a la nota final”. És com un desemmascarar-se, una mena de combat: trenta alumnes contra un professor; un professor contra trenta alumnes.³¹⁵

Per no descuidar el món emocional que té cada alumna/e podem fer el següent: quan els alumnes entren a l’aula, de bon matí, cada un enganxa en el seu lloc (cadira, taula) un gomet per expressar com se sent, així qui fa de mestre els pot atendre millor davant d’una reacció concreta o d’un comportament determinat i fins i tot dedicar-los unes paraules concretes a cada un. El mestre que ensenya jugant acaba jugant a ensenyar; l’alumne que aprèn jugant, acaba jugant a aprendre.³¹⁶

Fins i tot, al llarg del curs, és bo que els infants ens puguin explicar els seus somnis, si és que els recorden. Podem fer-ne una lectura molt interessant.

3. De l’alumne envers el mestre

Hi ha una part de l’educació que es realitza per osmosi (de l’alumne envers el mestre). L’alumne també ha d’expressar com es veu, com ens veu i com ho veu.³¹⁷

Responsabilitzar-se del seu aprenentatge

Hi ha alumnes que molt sovint no volen aprendre.³¹⁸ Cal ensenyar-los que les decisions tenen les seves conseqüències.

Tenir un comportament correcte

Què pot motivar més a un adolescent que desmuntar una classe? Comportaments que per vergonya no realitzarà al carrer, els té a dintre de l'aula.³¹⁹ Molts dels mals comportaments a l'aula són per fer-se notar, per la necessitat que tenen alguns alumnes de què algú els faci cas. La resta de companys i companyes el que fa és seguir-los la corrent. El repte és que aprenguin a saber estar, a tenir companyerisme.

Respectar i valorar el mestre

S'esdevé veritable mestre quan l'alumne creu que ha après alguna cosa: l'èxit de qui aprèn.³²⁰ S'aconsegueix l'èxit quan als alumnes els importa moltíssim obtenir l'aprovació del seu mestre.³²¹

Tota mena de mestres

Hi ha mestres que creuen que amb la seva tasca es pot educar persones perquè facin un món millor; n'hi ha que treballen només les hores estipulades i fan la seva feina de manera correcta, però sense implicar-s'hi més enllà; hi ha els que són molt exigents perquè creuen que així els respectaran més i no tindran tants problemes; n'hi ha que fan de "domadors" (crits, renyades, càstigs... tothom a ratlla!); hi ha mestres que fan que l'alumne es qüestionï les coses, que digui la seva, que tregui les seves pròpies conclusions; i hi ha mestres que van a l'última moda: arreglades, pentinades, pintades, amb roba i cotxe de marca, encara que, certament, de cotxes de luxe en veurem pocs entre docents.

EL JURAMENT SOCRÀTIC

El jurament hipocràtic dels/de les mestres

Exercir de mestre/a comporta responsabilitats professionals i personals molt importants que cal respectar sempre. Crec que tota persona que opta per aquesta professió hauria de signar un jurament ètic professional, al final de la seva formació acadèmica, talment com ho fan els metges i metgesses, a fi de consolidar el seu codi deontològic. Aquesta és una proposta que s'hauria de tenir molt en compte per part de l'Administració, dels

responsables dels plans d'estudi universitaris i de les facultats d'educació. Proposo fer-ho amb el nom de "socràtic" perquè Sòcrates és el filòsof per excel·lència que interpel·la constantment l'ésser humà perquè posi en dubte el seu propi coneixement.

El meu escrit parteix del manuscrit original bizantí, del segle XII que es conserva a la biblioteca del Vaticà, com a jurament hipocràtic dels metges.

Una primera proposta

Juro per Sòcrates i per tots els/les mestres, a qui poso per testimonis d'aquest jurament que m'obliga a complir amb totes les meves forces i voluntat, que faré tot el que estigui a la meua mà per atendre i servir amb honradesa als meus deixebles i alumnes sense cap mena de profit per a mi i procurant-los cap mena de mal. Realitzaré la meua professió de mestre amb puresa i excel·lència, evitant tot acte corrupte i guardant silenci de tota confiança que se m'hagi dipositat, essent discret en tota valoració sobre l'ésser humà. Si compleixo amb fidelitat aquest jurament, que em sigui concedida la felicitat sobre la meua vida i si el perjuro o l'incompleixo que caigui sobre mi sort contrària.

Juro que:

- a) Compliré el meu compromís primordial: emprar els meus coneixements per a ajudar qualsevol ésser humà, sense fer-li cap mal físic, psicològic o emocional.
- b) Escoltaré l'alumne, en tindrè cura i seré honest, respectuós i compassiu amb ell.
- c) M'esforçaré perquè els drets dels alumnes siguin sempre respectats, en especial, els de les persones més vulnerables que no poden expressar les seves necessitats, són immadurs, mentalment incapaços o socialment limitats.
- d) Expressaré el meu judici professional lliurement, sense deixar-me pressionar ni condicionar per motius polítics, religiosos o socials.
- e) En cap cas trauré benefici o profit personal de la meua relació amb un/a alumne/a.

f) Reconec que la vida humana no és un valor absolut, però és especialment valuosa, per tant, en cap cas la finalitat pot justificar uns mitjans que vagin en contra del discent; tractaré tot ésser humà com un fi en si mateix.

g) M'esforçaré perquè sigui l'alumne qui prengui les seves pròpies decisions, tot oferint-li, per part meva, la màxima informació i suport personal, tot respectant les seves decisions; i si no hi estic d'acord, li fonamentaré les meves raons.

h) Mantindré la confidencialitat absoluta de la meva relació amb l'alumne/a.

i) Sempre acceptaré que els meus coneixements són limitats, admetré els meus errors i faré tot el possible per mantenir-me al dia en la formació continuada de la meva professió docent i, quan sigui escaient, buscaré l'ajuda d'altres professionals per contrastar els meus judicis i decisions.

j) Empraré la meva formació acadèmica i personal en benefici de tota la comunitat amb la que treballa.

k) M'oposaré a qualsevol acció que vagi en contra dels drets humans i faré el que estigui al meu abast per mantenir un codi deontològic d'excel·lència.

I signo aquest jurament ètic i professional al final de la meva formació acadèmica inicial que m'atorga la capacitació de mestre/a amb la finalitat d'ensenyar/educar i de la que no em puc ni em vull desdir.

GENT JOVE, PA TOU

L'alumne/a, l'escolar, l'estudiant, el discent, l'educand, el deixeble

*És el deixeble qui fa el mestre.
Raimon Panikkar*

*M'he mirat en els teus ulls per trobar el meu infant.
Agafar-lo de la mà i fer camí somniant.
Joan Crosas*

Tenim diversos mots per expressar el mateix: qui rep l'educació, qui rep l'ensenyament. Amb el moviment de l'escola Nova s'estableix el paidocentrisme (l'educació se centra

en l'educand). Els mestres i les mestres s'hi deuen. Els nens i nenes són el pal de paller de la professió de mestre. Abans els mestres tenien les brides de l'ensenyament i justificaven qualsevol mitjà per a aconseguir el fi. Actualment, sembla que les brides les porten els alumnes, a qui sembla que no se'ls pot contrariar, i han esdevingut una mena de tòtem. Les males cares, els enfrontaments verbals, els insults, les actituds d'indiferència semblen deixar indefensos els mestres que han passat a mostrar-ho en forma de desencís personal, depressió emocional, baixes laborals i jubilació anticipada. Els diem que els ajudem a desplegar les seves potencialitats i aptituds quan realment els preparem per a ingressar en una societat que només busca treballadors estandarditzats.³²² Quan els infants arriben a l'escola sembla com si ja tinguéssim un nou remat per domesticar. I l'infant, de mica en mica, es va amarant de les rutines i obligacions quotidianes:³²³ cada infant es converteix en una personeta repetida, com tantes d'altres.

Hi ha estudiants esponja (ho absorbeixen tot), estudiants embut (reben per un extrem i ho aboquen per l'altre), estudiants colador (deixen passar el vi i retenen el solatge) i estudiants sedàs (deixen passar la brossa de la farina i en retenen la farina refinada).³²⁴

ANEM DE COLÒNIES!

El gran moment per conèixer a fons els alumnes

És el millor moment per conèixer de prop als nostres alumnes, ja que convivim amb ells entre dos i cinc dies. Com dormen, quines pors tenen, com s'afronten a la nit, com es lleven, quins somnis recorden, quins hàbits tenen ben adquirits. És un bon moment també per observar el seu joc lliure i per saber com es relacionen en el grup. Hi ha professorat que es munten les colònies a la seva mida, però la majoria s'acull a les activitats organitzades per la pròpia casa de colònies. Sempre sorgeix el dilema de si cal fer colònies a l'escola perquè hi ha mestres que no els agrada fer-ne per la responsabilitat que implica i perquè es treballen moltes hores que no estan retribuïdes. Amb tot, els nens i nenes acostumen a tenir-ne bon record.

DE L'ANY DE LA MARIA CASTANYA

Els avantpassats pedagògics dels/de les mestres

Catalunya, l'any 1936, just abans de començar la guerra civil era capdavantera al món en educació. Ho havien confirmat tant Ovide Decroly com Maria Montessori, Jean Piaget i Albert Einstein. L'educació bullia i molts i moltes mestres, des de l'anonimat i amb una vocació digne d'enveja, havien pujat el llistó ben amunt. La guerra ho va esfondrar tot i encara ara en patim les conseqüències. La lluita contra el règim dictatorial de Franco que molts i moltes mestres van realitzar al llarg de la seva vida professional, la majoria de vegades des de l'anonimat i amb una forta convicció envers la defensa de Catalunya, en el nostre cas, és digne no només de ser reconeguda, sinó també de ser admirada. Algú fins i tot ha dit que els mestres eren la carn de canó del règim. Molts eren vinguts d'altres comunitats de l'estat, col·locats en tarimes dins de les aules des d'on havien d'impartir classe en castellà a uns infants la majoria dels quals només tenien la llengua catalana com a llengua vehicular. La feina dels mestres catalans en defensa de la llengua va ser molt dura i la forta immigració dels anys seixanta del segle XX no hi va ajudar gens. S'havia d'admetre de tenir la foto del dictador penjada a l'aula, talment com s'havia de tenir la creu de Crist que sota l'expressió "Por la gracia de Dios" s'utilitzava la religió com una forma de repressió. Gran part de la cultura catalana tradicional va ser avortada d'arrel i com qui diu "llançada a la foguera", fosa, incinerada. El retrocés que es va patir a casa nostra, a nivell educatiu, va ser impressionant: escola de misèria, sous de pena, nens i nenes separats, barris només d'immigrants nouvinguts... Va ser com tornar a les beceroles. Sort de les Escoles d'Estiu, de certes publicacions de llibres i revistes i de la lluita social que hi havia a través de la cançó, la poesia i l'art.

Tota ciència té els seus referents. L'educació també té els seus mestres far³²⁵ homes i dones que amb el seu bagatge professional, la seva intuïció i la seva dedicació amb cos i ànima a la tasca d'educar esdevenen referents. En llegir els seus escrits, trobem els fonaments del que un dia foren els ciments que han bastit el nostre sistema educatiu actual. Persones que gairebé ningú no cita si no és des de la pròpia història de l'educació. Som hereus de moltes de les seves aportacions, els devem un gran reconeixement, tenint en compte, a més a més, que no ho van tenir pas gens fàcil.

Sòcrates: educar és extreure el que ja portem dins nostre en néixer. La finalitat de la vida és conèixer-nos. El mestre ha d'assumir una actitud d'ignorància.

Plató: tenir en compte la naturalesa de cada persona.

Aristòtil: cal aprendre tant educació intel·lectual com educació física.

Quintilià: anar al ritme de cada infant. L'educació dura fins el moment de morir. Res de càstig amb maltracte físic.

Tomàs d'Aquino: fer de mestre és fer de guia.

Joan Lluís Vives: l'infant aprèn quan fa; el joc lliure és el millor mitjà educatiu; cal que el mestre ho sigui per vocació.

Comenius: tot coneixement comença pels sentits; s'han d'ensenyar coses que es relacionin amb la vida; disciplina sense autoritarisme.

John Locke: educar a través de l'experiència.

Jean-Jacques Rousseau: l'infant té les seves maneres peculiars de ser, sentir i pensar; cal deixar-lo lliure perquè aprengui per ell mateix; l'educador no dirigeix res; bondat natural de l'ésser humà.

Immanuel Kant: conduir l'infant del món natural al món social; cal disciplina; el més difícil de l'educació és harmonitzar llibertat i coacció.

Johann Heinrich Pestalozzi: la intuïció com a forma de coneixement; tot aprenentatge passa primer de tot pels sentits; cal potenciar els aprenentatges significatius. Estableix: de concret a abstracte; de les parts al tot; d'allò més proper a allò més llunyà; de simple a complex.

Johann Friedrich Herbart: educar per fer una humanitat millor.

Friedrich Wilhelm August Fröbel: deixeble de Pestalozzi; el 1840 funda els *kindergarten* (jardins d'infància); compara la feina del mestre amb la del jardiner. Dóna una importància cabdal al joc.

John Archibald Dewey: és considerat el pare de l'Escola Nova; cal preparar la persona per a la vida social i democràtica; creà el mètode de projectes que desenvoluparà el seu deixeble William H. Kilpatrick.

Rudolf Steiner: filòsof que creà la pedagogia Waldorf. Dels 0 als 7 anys, la paraula clau és: imitació; dels 7 als 14 anys, la paraula clau és: imaginació; dels 14 als 21 anys, la paraula clau és: racionalitat.

Maria Montessori: metgessa que creà el mètode d'aprenentatge, sensorial i motriu que porta el seu cognom. La primera dona italiana llicenciada en medicina. Es va haver

d'exiliar per oposició a Moussolini. Va viure a Barcelona. Va ser nomenada tres vegades per al Nobel de la Pau.

Ovide Decroly: metge que va crear el mètode globalitzador (centres d'interès) que porta el seu cognom i que tant s'ha utilitzat arreu.

Roger Cousinet: va crear el mètode de treball col·lectiu.

Anton Semiónovix Makárenko: va crear una pedagogia basada en la col·lectivitat i el treball adreçada a infants, adolescents i joves abandonats, orfes i delinqüents.

Jean Piaget: va establir els estadis de desenvolupament cognitiu; és considerat un dels pares del constructivisme.

Célestin Freinet: defensor de l'expressió lliure i de l'activitat espontània (text, dibuix, correspondència, periòdic escolar), del contacte amb la natura i del treball en equip; considera que el llibre de text és un error pedagògic.

Baldri Reixac: va publicar el llibre "Instruccions per la ensenyança de minyons", considerat el primer llibre català de pedagogia.

Francesc Flos i Calcat: va dirigir la que es considera la primera escola catalana.

Joan Palau i Vera: fou el primer a divulgar el mètode Montessori a casa nostra.

Francesc Ferrer i Guàrdia: és considerat el pare de l'Escola Nova a Catalunya; ensenyament laic, pràctic i racional.

Rosa Sensat i Vilà: va dirigir l'Escola del Bosc de Barcelona.

Joan Bardina i Casterà: fundà l'Escola de Mestres de la Generalitat; considerava que ser mestre és com un sacerdoti cívic.

Josep Estalella i Graell: director de l'Institut-Escola; educar és fer persones bones, fortes i sàvies: cor, esperit i cap.

Pau Vila i Dinarès: a part de ser un eminent geògraf -va establir les comarques de Catalunya-, va ser mestre i director de diverses escoles.

Manuel Ainaud i Sánchez: va ser mestre i director; impulsà moltes escoles des de l'ajuntament de Barcelona.

Alexandre Galí i Coll: va ser mestre i director d'escola, així com professor de l'escola de mestres Joan Bardina.

Artur Martorell i Bisbal: va treballar com a mestre i director de diverses escoles.

Pere Vergés i Ferrés: va dirigir l'Escola del Mar de Barcelona.

ENCARA EN CORREN

Mestres i professors catalans contemporanis rellevants

Segur que me'n deixo (és impossible abastar-los tots), però com a mínim aquests hi han de ser. Mestres i professors professionals que han deixat la seva petja en la educació escolar i universitària catalana. Els devem el nostre agraïment per haver pujat el llistó pedagògic de casa nostra, una de les nacions més pedagògiques del món, fruit de persones com aquestes i d'una munió més que, malauradament, passaran a l'anonimat —i no per això menys importants—, que han fet tots els possibles per dignificar la professió de mestre/a i oferir el bo i millor als seus alumnes, tractant-los com a persones, desvetllant-los amor i passió per la vida i ajudant-los a trobar el seu propi rumb i camí.

Els pràctics, els tècnics

Dolors Canals, Maria Antònia Canals, Jaume Cela, Maria Teresa Codina, Jordi Cots, Joan Domènech, Joaquim Franch, Marta Mata, Joaquim Pèlach, Anna Rubiés, Maria Rúbies, Mercè Torrents, Joan Triadú.

Els teòrics, els tecnòlegs

Jaume Carbonell, Gregorio Casamayor, Cèsar Coll, Pere Darder, Paciano Feroso, Octavi Fullat, Josep González-Agápito, Francesc Imbernon, Salomó Marquès, Joan Carles Mèlich, Josep Maria Puig, Josep Maria Quintana, Jaume Serramona, Jordi Monés-Busquets, Juli Palou, Carme Romia, Pere Solà, Francesc Torralba, Toni Tort, Jaume Trilla, Conrad Vilanou, Antoni Zabala.

DE PARE MÚSIC, FILL BALLADOR

Hereus de l'Escola Nova

L'Escola Nova va ser un moviment educatiu que sorgí com a alternativa a l'escola de caire tradicional. Es donà a Europa i als Estats Units. S'inicia a finals del segle XIX i es clou cap a meitats dels anys 70 del segle XX. És l'època daurada de l'educació, sota el pronòstic fet per Ellen Key³²⁶ de que el segle XX seria el segle de l'infant (el segle XXI

és considerat el segle de la dona). I és cert, l'infant passa a ser el centre vertebral de l'educació i fruit d'això en serà la declaració del Drets Universals de l'Infant. Tots els/les mestres actuals són hereus d'aquest moviment i de les persones que l'impulsaren i que convertiren l'escola en paidocentrista (centrada en l'infant). John Dewey n'és considerat el pare als Estats Units, Adolphe Ferrière a Europa i Francesc Ferrer i Guàrdia, a Catalunya. El moviment no va ser homogeni ni es donà a tot arreu amb la mateixa intensitat, però hi ha un pòsit comú que el fonamentà: passió per la tasca d'ensenyament i amor incondicional alhora que consideració de respecte envers l'infant. Alguns mestres catalans d'aquest període eren de caire republicà.³²⁷ El mestre republicà no es veia com un mestre més, sinó com un apòstol, un guia espiritual de la comunitat.³²⁸ Hem d'aprendre molt dels nostres avantpassats mestres, d'aquells persones que veien l'alumne més enllà d'un escolar, que posaven límits explicant-ne la necessitat, que sancionaven sense humiliar, que imposaven certs aspectes sense ferir, que renyaven sense guardar-ne cap mal record posterior, que es feien obeir sense esdevenir petits dictadors, que valoraven l'esforç i que, per sobre de tot, s'estimaven l'alumne. Conscients de què sempre estaven aprenent, aquells i aquelles mestres eren persones generoses i humils davant l'infant a qui consideraven la diana de la seva tasca, tot fent mans i mànigues perquè esdevinguessin bons ciutadans.

SEGUEIX EL CORRENT

Diversos corrents pedagògics

Pedagogia de la coacció

Redreçar la naturalesa humana amb disciplina, instrucció i càstig. “Quien bien te quiere, te hará llorar”; “La letra con sangre entra”. Val la pena que un infant aprengui, plorant i patint, el que pot aprendre rient i gaudint? Pagar l'alumne/a és ser covard i el càstig porta a l'odi. La religió instaura la por.

Pedagogia no directiva ni repressiva

Sorgeix a partir del pensament de Rousseau (bondat natural de l'infant) i també del pensament de Freud (quan algú imposa la seva autoritat, reprimeix l'altre). Conjuguar

certa autoritat de l'educador amb certa llibertat de l'infant. Ni jerarquia ni disciplina ni càstigs.

Pedagogia llibertària

Hi ha el model pur: el mestre és un més del grup. No vol lideratge ni coacciona. No hi ha currículum establert ni assistència obligatòria ni horaris fixos. Hi ha el model moderat amb dues variants: l'autogestionari i l'assembleari. En aquests models va desenvolupar la seva tasca Alexander Sutherland Neill amb la seva escola Summerhill.

Pedagogia alliberadora

El seus representants són: Lorenzo Milani (que l'escola pugui transformar la societat amb un judici crític) i Paulo Freire (educar és despertar).

S'APRÈN MÉS ALS PASSADISSOS QUE A LES AULES

La docència universitària

*Les universitats, com gairebé totes
les escoles, destrueixen la gent.
Joan Baez*

*Els mestres de pàrvuls es queixen
que la mainada pregunta molt;
els professors d'universitat es queixen
que els seus alumnes no pregunten res.
Fernando Savater*

La universitat no només atorga títols i possibilita la competitivitat, sinó també l'excel·lència de l'ésser humà. Hi ha d'haver ensenyants (professors amb bona capacitat didàctica i carisma personal) i investigadors. Un professor pot optar a totes dues, però caldria separar un àmbit de l'altre³²⁹ perquè saber no capacita ningú saber-ho ensenyar. Per la meua experiència com alumne i com a professor, a la universitat, la majoria de professors i professores en saben però n'hi ha pocs que sàpiguen ensenyar-ho d'una manera didàctica i amena. És on més he trobat a faltar vocació per l'ensenyament.

Podem ser idolatrats pels alumnes, però l'odi i la rancúnia que podem guanyar-nos hi és proporcional.³³⁰ Recordo un grup d'alumnes que vaig tenir en una assignatura que impartia a la universitat. M'hi vaig sentir molt a gust. L'assignatura s'impartia a

primera hora de la tarda. Hi venien amb ganes i per a mi era un plaer explicar-los coses. Es va anar establint una bona relació d'entesa. A l'hora d'avaluar acostumo a ser bastant exigent, i més en aquella assignatura que pertanyia a l'últim quadrimestre de carrera. Malgrat gairebé ningú no la va suspendre, les notes no van ser molt altes. M'ho van retreure i molt. Entre passadissos (aquestes coses mai no es diuen a la cara) era acusat d'injust. On havia quedat, doncs, aquella bona relació durant el quadrimestre? Es pensaven que perquè hi havia hagut molt bona entesa, jo seria menys exigent? El record que els ha quedat de mi és el d'una persona injusta (i això que gairebé tothom havia aprovat!). Quatre mesos d'assignatura reduïts a aquest record, això sí que és injust! Quan ets exigent, la gent se't rebota. Els vaig dir que preferia que em recordessin com una persona exigent que com una persona negligent. Però, per a aquell grup, jo ja havia quedat sentenciat. I això fa mal. I què fas, aleshores? Tornant-te un ogre? Fer-te una cuirassa on ningú no hi pugui penetrar? Agafar la baixa per depressió? Tirar la tovallola? Canviar de feina? També cal tenir en compte que a la universitat hi ha molta competitivitat, una barreja d'ego i conspiració, d'una endogàmia absoluta³³¹ I no és ben vist que t'entenguis bé amb els alumnes, que hi hagi una bona relació, més enllà de l'acadèmica, una bona empatia. I és una gran llàstima que això sigui així perquè és el millor que hi pot haver entre docent i discent. No ho procurem a les edats petites? Per què ha de ser diferent a la universitat? El record que tindran de nosaltres serà més en relació a l'aspecte humà que al purament acadèmic, més relacionat amb el que hem comentat als passadissos o al despatx que no pas a l'aula, tenint en compte, a més a més, que alguns no hi assisteixen gaire a classe.

DESENCÍS

A tall d'epíleg

*Ser adult és estar sol.
Jean Rostand*

*El primer que ens haurien
d'ensenyar és a saber que estem sols.
Richard Bach*

Aquest llibre és en un 99% una defensa, una apologia, un al·legat a favor de la professió de mestre, però també he de dir em sento molt decebut de l'escola i d'una gran part dels seus professionals. La professió de mestre atrau a moltes persones que pensen que perquè els agraden els nens i nenes, que perquè els agrada ensenyar, ja en tindran prou per a esdevenir-ne. Ni de lluny! Hi entren moltíssimes variables més. En la formació inicial de mestre ja es veu qui té fusta per a aquesta professió i qui no, qui té esperit de mestre i qui tan sols hi troba una sortida professional. O sigui, qui és mestre i qui tan sols en farà. He vist alumnes de magisteri molt il·lusionats. També n'he vist de perduts i alguns que no han escollit encertadament la professió. He vist mestres poc motivats, desencisats, cremats o que s'han convertit en típics funcionaris, en el sentit més pejoratiu d'aquest terme. He vist mestres "tocats", amb patologies concretes que són fruit o bé d'una salut emocional que s'ha anat malmetent amb el pas dels anys, o bé perquè no hi havia la vocació inicial, tan necessària per a aquesta professió que sempre tracta amb éssers humans (alumnes, mares, pares, col·legues professionals, Administració...)

Trobo una falta deontològica greu que hi hagi mestres que parlen malament dels seus alumnes en públic, ja sigui en el tren, mentre tornen a casa, o en un restaurant, mentre dinen. Això no s'ha de fer mai. També considero que la tasca de mestre és de les que més depèn d'una formació continuada. Es treballa amb éssers humans i mai no se'n sap prou. Els canvis de la societat, els avenços de la neurologia o les reflexions de la filosofia són imprescindibles per al bon coneixement de la naturalesa humana.

En una tertúlia o debat sobre educació s'hi convida abans a un neuròleg, un psicòleg o un filòsof que no pas als veritables tècnics, els qui viuen el dia a dia de l'educació dels infants que són els i les mestres. Fins i tot un educador o educadora del lleure també hi tindria molt a dir.

Alfred Nobel, en atorgar la seva herència envers els premis que porten el seu cognom, va escollir cinc ciències per a ser premiades: física, química, biologia, medicina i literatura. Més endavant va afegir la pau, però, malauradament, es va descuidar de la més important: l'educació. Fins i tot l'educació està tan infravalorada que els estudis de pedagogia s'han tret de l'oferta d'estudis d'algunes universitats.

Permeteu-me acabar amb dues preguntes a l'aire, d'aquelles de “reflexió de coixí”: Quants ministres i consellers d'ensenyament hi ha hagut que hagin estat mestres? Quants mestres (ja siguin dones o homes) tenen penjat a casa seva el pòster d'un referent carismàtic de l'educació?

AMUNT ELS CORS!

A tall d'extroducció

*Cap esforç no cau en terra eixorca,
Miquel Martí i Pol*

*Cada dia és un nou pas, cada nit un nou repòs,
cada gota de rosada, nova frescor.
Joan Vilamala*

Si la introducció (*intro-ducere*) ens condueix cap a dintre, l'extroducció ens catapulta cap a fora per poder trobar l'equilibri entre la utopia i la realitat, entre el cap, que es troba als núvols, i els peus, que s'enganxen a terra. Entre imaginar, tot volant, i contemplar, tot caminant. Tant els artistes com les/els mestres són imprescindibles perquè albiren esperança i creuen que un futur millor és possible i, per tant, hi posen el màxim entusiasme i compromís personal per atansar-se a l'ésser humà i ajudar-lo en el seu procés educatiu. Crec bastant en la majoria de mestres, crec poc en la majoria d'escoles i no crec gairebé gens en els sistemes educatius.

Tenim diverses expressions populars en què s'utilitza la paraula "mestre": obra mestra, mestre d'obres, mestre d'aixa, peça mestra, mestre tites, el toc d'una mà mestra, la clau mestra. En totes elles s'hi entreveu la importància d'aquesta persona que guia, portant més càrrega que nosaltres, pels vorals més inhòspits, però necessaris, a fi de què puguem assolir el cim: la maduresa personal.

Escriure ens permet ordenar les nostres idees alhora que posar-les en qüestionament. Espero que alguna de les coses que he escrit aquí ajudi als/a les mestres a trobar el seu camí, que, recordem-ho, és sempre un camí de solitud (que no vol dir en solitari). I acabo amb un divertiment: el curs escolar es divideix en tri-mestres; no podria ser d'altra manera, oi?

L'AUTOR

Toni Giménez i Fajardo (Barcelona, 1959) té tres grans passions: la música, de la que n'ha fet la seva professió, com a cantant, músic i compositor, tant per a infants com per a adults; l'educació, de la que n'ha fet la seva formació acadèmica, com a doctor en pedagogia, graduat en magisteri i titulat en direcció del lleure infantil i juvenil; i la filosofia, de la que n'ha fet la fonamentació de les dues anteriors, com a investigador i pensador. Aquest llibre és una peça singular, dins de la seva extensa biblio-discografia que abasta 200 obres publicades (138 discos i 62 llibres).

Per a conferències i per a contactar amb ell:

Pàgina web: www.tonigimenez.cat

Adreça electrònica: tonigimenezfajardo@gmail.com

Adreça postal: Apartat de Correus 20.074. 08080 Barcelona

GLOSSARI

Diccionari de caire etimològic

Cada paraula té una càrrega semàntica pròpia. Entre la definició normativa d'un terme, vocable o concepte i la seva gènesi semàntica s'estableix una distància considerable. Per aquest motiu aquest glossari és com un diccionari privat per acotar què volem dir quan utilitzem un terme concret. L'etimologia és apassionant: anar a l'arrel de cada mot. Amb tot, de vegades és més fàcil definir un concepte dient el que no és que no pas el que és.

Abstracte: que existeix en el pensament, abans que en la realitat material.

Absurd (*Ab surdum; surdus*): allò que és sord; ensordidor; el que no s'escolta.

Ad hoc: després d'això; adjunt.

Adéu (*Ad Deum*): cap a Déu.

Adolescent (*Adolescens*): que encara està creixent.

Adult (*Adultus*): participi passiu del verb *adolescere*, que significa créixer: el que ja ha crescut.

Adventici: produït accidentalment, fortuïtament.

Afable: sorgeix de la paraula parlar: amb qui és fàcil de parlar.

Aforisme: és una màxima o sentència que es dona com a guia per expressar principis o veritats d'una manera breu i concisa. El primer a utilitzar-les fou Hipòcrates.

També s'anomenen proverbis. Amb similitud, tenim els refranys i les dites.

Àgape: amor, entès com a entrega, servei als altres, sense voler res a canvi. Negació del jo.

Agathós. Bondadós.

Agnosticisme: posició filosòfica que declara que no hi ha coneixement cert sobre Déu i les qüestions últimes.

Agònic: de lluita, batalla, combat; competitiu.

Àgora: plaça pública on els ciutadans exposaven les seves raons i intercanviaven i contrastaven punts de vista.

Àgrafa: sense grafia (ja sigui escrita o musical); cultures y ètnies que no deixen res escrit.

Agrafia musical: dificultat per transcriure al pentagrama.

Ahimsa (*a-hyma*): no desig de perjudicar cap ésser viu; absència de violència.

Alcorà: lectura, recitat.

Alegre (*Elaphós*): cèrvol; perquè quan estem contents tenim ganes de saltar.

Alèxia musical: no llegir símbols musicals.

Al·leluia: per fi; ja era hora.

Amateur: deriva de *amo-amare*. Persona que sent amor per una activitat, motivat per ella.

Ambició (*Ambire*): envoltar, encerclar, pretendre. Està relacionat amb ambient i àmbit.

Ambigu (*Ambigue*): estar en discussió.

Amén: així, doncs; així sigui.

Amnèsia: pèrdua de memòria (pot ser parcial o total)

Amúsia: pèrdua o disminució de la capacitat musical per una lesió cerebral.

Anàbasi: expedició cap a l'interior de l'ésser humà. Excursió intel·lectual.

Anacrònic / Anacronisme: que no es correspon a l'època a la que fa referència.

Anima mater: ànima mare; l'ànima principal d'alguna cosa. *Almus pater:* ànima pare.

Animisme: doctrina que dota d'ànima totes les coses. Com en los dibuixos animats.

Sense ànima seria inanimat.

Anthropos: ésser humà. Antropologia: ciència que estudia l'ésser humà en relació a la seva cultura i circumstància.

Any sabàtic: prové del *Sabbath* jueu. El dia consagrat per al descans.

Anàleg: semblant.

Apatia (*Aphateia; a-pathos*): sense ganes, sense interès, sense passió.

Apologia: elogi al màxim nivell. També s'utilitza com a defensa dels teus punts de vista.

Apòstol: el que propaga una doctrina; predicador.

Aprendre (*Ad-prehendere*): atrapar; agafar el que es necessita.

Arca (*Arché*): prové d'arcaic. Hi ha dues arques a la Bíblia, la de Moisès, que contenia les taules amb els deu manaments i la de Noè. Segons Lanza del Vasto en el cas de l'arca de Noè, no vol dir vaixell, sinó cofre.

Arcaic (*Archai*): el principi; el començament, els ciments.

Arquetip: factor constituent i relativament permanent de la vida humana, submergit en l'inconscient col·lectiu.

Arquitecte (*Tékton*): derivat de *tékhne* (habilitat); vol dir obrer; *arkhé*, el que té el comandament.

Ars longa, vita brevis: *ars* en referència a l'art, *vita* en referència a la ciència. Atribuït a Hipòcrates.

Artista: l'artista crea; l'artesà repeteix, ho fa sempre igual.

Asil: lloc de refugi; guarida.

Assertiu: expressar el que pensem i el que sentim, respectant al màxim els pensaments i els sentiments dels altres. Que tothom pugui dir la seva però amb molt respecte.

Ataràxia: serenitat d'esperit, absència d'inquietud; fer sense que res no t'amoïni; impertorbabilitat del savi; tranquil·litat d'ànima.

Àtom (A-tomos): indivisible; una col·lecció a toms, a divisions.

Atzar (Azzahr): paraula d'origen àrab; era la cara desfavorable d'un dau. Actualment té un sentit més aviat positiu.

Audiència: prové d'àudio.

Aura: S. D. Kirlian va crear la càmera, que porta el seu nom, per fotografiar el camp elèctric d'alt voltatge en el que apareix una mena d'aurèola (aura) al voltant d'un objecte, i en especial dels éssers humans. L'aura varia si s'està malalt.

Auster: de moral estricta.

Autarquia (Autarkeia): llibertat interior.

Autista: que s'aparta de la realitat.

Autònom (Autos-nomos): llei per a tu mateix; llei pròpia.

Autoritat (Auctoritas): prové del llatí *augeo* que vol dir créixer. Una autoritat ens fa créixer.

Aventura (Ad-ventura): *Ad:* hacia; *venire:* ir, venir.

Axiologia (Axios): valor. Ciència que tracta els valors humans.

Balada: cant èpic-líric que explica una història independent, en forma poètica i generalment ritmada.

Banjo: instrument musical. Etimològicament deriva de *Bandurra*, *bandora*, *bandote*, *banjore*, *banjer*.

Bàrbar: estranger.

Bíblia: conjunt de llibres.

Biblioteca (biblos): eren uns rotlles de paper.

Bigoti: procedeix de l'expressió germànica *bi God* (per Déu), en veure estrangers mostatxuts en el segle XVI.

Bluegrass: estil musical de la música *folk-country*. Color que pren l'herba a les muntanyes de Virgínia i Kentucky, al capvespre.

Boicot: paraula que prové de Charles Cunningham Boycott (1832-1897).

Buda: significa il·luminat.

Candor (Candere): candit.

Caos (Khaos): desordre.

Caràcter: els romans anomenàvem caràcter a un ferro de marcar.

Caramel (Canna melis): provinent de la canya de sucre, anomenada també canya de mel.

Carícia: segons Joan Coromines, no deriva de cara, sinó de *caro*, estimat.

Carisma (Charism): gràcia.

Carpe diem: aprofita el dia; aprofita el temps i viu el present. Utilitzat per primera vegada pel poeta Horaci (65-8 aC). S'acostumava a acompanyar de l'expressió *tempus fugit*.

Carry it on: tirar cap endavant.

Catarsis (Katharsis): alliberament emocional. Fer "neteja" de les emocions reprimides. Purga espiritual.

Celibat: abstenir-se de qualsevol desig com ara menjar, diversió o sexe.

Cenobita (Koinóbion): allò comú, *bios*, vida; un tros de vida comuna, de gent, de públic, de massa.

Certesa: prova racional que convenç tothom.

Cínic (Cinos): gos, viure com els gossos.

Company (Com-panis): amb qui es comparteix el pa, i com que pa (paraula d'origen grec) significa tot, un company és algú amb qui es comparteix tot, un exponent màxim de l'amistat: carn i ungla.

Comprendre (Cum-prendere): provar, experimentar, prendre per un mateix, incorporar.

Comprehendre (Com-prehendere): prendre dins nostre, assimilar. Cal diferenciar raó (*ratio*) d'intel·lecte (*intellectus*); l'enteniment explica, la intel·ligència comprèn.

Compromès: *cum* (unió/companya), *pro* (cap endavant), *nittere* (enviar). Enviar cap endavant, en companyia.

Comunicació: posar en comú.

Comunitat: prové de *cum-munere*, que vol dir oferir regals a l'altre, sorprendre'l amb presents (*munus*), ajuda (*munitio*, *munificentia*), defensa (*murus*). Una persona no és madura per fer comunitat si no té desenvolupada la dimensió altruista.

Concomitants: que acompanyen a un altre fenomen. Sons concomitants: sons que acompanyen al so principal.

Conditio sine qua non: condició sense la qual no.

Confiar: igual que les paraules fiar i fidelitat, prové de la paraula fe.

Connatural: aspecte unit a la naturalitat d'un ésser.

Consentit: és sinònim de viciat; vici (*vitium*) vol dir defecte, imperfecció.

Consubstancial: aspecte unit a la pròpia substància.

Consumació: prové de *summus*, cim. Aconseguir el lloc més alt.

Consumició: prové de *súmer*, prendre.

Contemplació: mirar pensant; reflexionar sense intervenir; veure sense participar ni jutjar.

Convició: posicionament personal sense racionalitat suficient.

Conviure (*Convivium*): convivència, viure amb.

Coratge: deriva de la mateixa paraula que cor.

Cosins: par·lells (fills d'un germà del pare o d'una germana de la mare); creuats (fills d'un germà de la mare o d'una germana del pare)

Cosmos (*Kosmos*): ordre i harmonia de l'univers; cosmètic: posar ordre a la cara o al cos.

Crèdul: persona que creu en tot, sense tenir criteri sobre allò en què creu.

Creient: és la persona que creu perquè té confiança en allò que creu.

Crisis (*Krisis*): decisió.

Crític (*Kritikós*): el que jutja.

Cult (*Cultum*): l'honor als déus.

Cultura (*Cólere*): conrear i també honrar. La cultura és tot el que ha conreat l'ésser humà.

Currículum: recorregut, camí.

Definir: posar els fins, els límits.

Deméter: per als grecs clàssics era la mare naturalesa, la mare terra.

Deontologia (*Deon*): deure, el deure ètic. Seguir una norma i complir-la. Codi deontològic: l'ètica aplicada a les professions.

Diacrònic: que recorre el temps.

Disciplina (*Discipulina*): *discis*: ensenyar; *pueripuellas*: infants.

Discrepar (*Dis-crepare*): sonar diferent.

Do: aptitud personal que algú té sense haver fet res per posseir-la. Provenent de la naturalesa o de Déu.

Dogmatisme: doctrina fixada; posseir la veritat.

Dominus bovismum: que el Senyor sigui amb vosaltres.

DDT: diclor-difenil-tricloroetano. Insecticida usat el segle XX fins que es va prohibir pel perill de contaminació dels aliments.

Dharma: paraula sànscrita que significa deure, vocació, camí.

Dialèctica: l'art de la discussió i del triomf sobre les tesis de l'adversari.

Dislàlia: afecció del desenvolupament del llenguatge (col·locar incorrectament les síl·labes) que es projecte quan es parla.

Dislàxia: afecció del desenvolupament del llenguatge que es projecte en el moment d'escriure (col·locar incorrectament les síl·labes); afecta més als esquerrans que als dretans.

Eclèctic: manera de fer que persegueix fer-ho amb posicionaments intermitjos, sense radicalismes.

Ecologia: *okos*: casa; *Logos*: comprendre. Comprendre el lloc on habitem.

Economia. *oikos*: casa; *nomos*: normes. Lleis i normes de la casa.

Educabilitat: grau de disposició de l'ésser humà a rebre educació.

Educació: *dux-ducis*: guia, conductor; *educare educatio*: acte d'educar. *educere*: treure cap enfora *eductio*: treure quelcom d'una cosa. Educar és tant guiar com extreure.

Educació permanent: educació global, de caire integral. Educació continuada.

Educació recurrent: reprendre un procés educatiu interromput o abandonat.

Educativitat: grau de capacitat educativa que tenen els professionals educatius.

Egocèntric: que pensa que l'univers gira al seu voltant.

Egoista: que s'interessa per si mateix i no pels altres.

Egòlatra: que s'adora a si mateix.

Egotista: que només parla de si mateix.

Elegia: poema curt de temàtica trista.

Elit: aquest terme es va començar a utilitzar al segle XVII per qualificar productes de gran qualitat i fou ampliat, amb el temps, a la distinció de grups socials.

Emblema: signe no verbal que té una traducció verbal.

Emoció (*E-motio*): allò que et mou cap enfora. Emocions negatives: ira, por, ansietat, aversió, vergonya. Emocions positives: alegria, humor, amor, felicitat. Ambigües: sorpresa, esperança, compassió. També n'hi ha d'estètiques.

Empatia (*Empateia*): al nostre entendre, té dues accepcions: a) posar-se en la pell d'una altra persona perquè has passat la mateixa experiència que ella i comprens millor la seva situació. Assumeixes el rol d'una altra persona i sents com ella sent. Aquesta empatia és més fàcil de realitzar; b) posar-se en la pell d'una altra persona, despullant-te de les teves idees i prejudicis i pensant i sentint com sent l'altra persona. Aquesta empatia és molt més difícil alhora que un repte. És la manera que tens de demostrar que estimar és acceptar les nostres diferències. Tenir empatia amb qui pensa de manera oposada a tu.

Empíric (*Empeiria*): experiència. Una cosa empírica és una cosa que s'ha pogut experimentar.

Encant: acció màgica exercida amb l'ajuda del cant. Quedar encantat: quedar "embruixat" pel cant. Encantar prové d'*incantare*: cantar o salmodiar paraules o sons màgics. Habitualment utilitzem aquest terme: encantat de conèixer-te; encantat de la vida; això m'encanta.

Energia (*Energés*): actiu. Energia implica activitat.

Ensems: vol dir alhora.

Ensenyar (*in-signare*): posar un senyal-insígnia.

Entalpia: magnitud física que fa referència a l'energia que intercanvia un sistema amb el seu entorn.

Entelèquia: allò que té un fi en si mateix.

Entreteniment: entretenir vol dir alentar.

Entropia: tendència al desordre, a l'aleatorietat i el caos. Desordre intern d'un sistema; grau de desordre en una informació. Són els elements imprevisibles que apareixen dintre d'un sistema de comunicació institucionalitzada. Entropia seria tant imprevisibilitat com originalitat amb un cert desordre o nou ordre que apel·la més enllà del que és emotiu-afectiu.

Entusiasme (*Enthusiazó*): paraula que prové de *theos*, déu; estar inspirat pels déus.

Enveja: hi predomina l'odi envers el que té l'altre.

Epifania: naixement.

Epíleg: *epi*: al voltant, a més a més; *logos*: explicar, contar, parlar. És un "arrodoniment".

Eros: amor, entès com a desig. Desig de perfecció, de bellesa, de veritat. Plaer. Per a Sören Kierkegaard l'*eros* se expressa a través dels sentits, ja sigui plaer o dolor.

Escatològic: relatiu a l'escatologia, part de la teologia que estudia les coses darreres de l'ésser humà, com la mort.

Escèptic/ Escepticisme (*Skeptomai*): en els diccionaris posa que és la persona que dubte de la veritat, però l'arrel grega de la que deriva aquest terme, fa referència a examinar, esbrinar, reflexionar, buscar, mirar amb cura una determinada cosa. Grau inferior del nihilisme (*nihil*: res).

Escrutini (*Scrutari*): buscar en les escombraries.

Espontaneïtat: comportament que procedeix d'un estímul intern sense la intervenció d'un estímul extern.

Esquemes de coneixement: és tot allò que una persona sap. La modificació d'un esquema comporta tres fases: equilibri inicial, desequilibri i reequilibri posterior.

Esquerrà: dany de l'hemisferi esquerre succeït en el seu desenvolupament i amb el consegüent canvi de lateralitat.

Esquimal: vol dir el que menja carn crua; però ells s'anomenen a si mateixos *inuit* que vol dir poble d'amistat.

Esquirol: aquest concepte d'ús internacional prové dels teixidors del poble de l'Esquirol (Santa Maria de Corcó), Osona, que van substituir els obrers de la ciutat de Manlleu en una vaga, l'any 1855.

Essència/Essencial: és una idea, per tant, eterna. Allò etern.

Estabilitat: etimològicament parlant vol dir estar a casa.

Estadis evolutius: De 0 a 2 anys, estadi sensorio-motor. El pensament només actua sobre coses concretes. Metes immediates. De 2 a 7/8 anys, estadi preoperatori. L'infant construeix el seu món interior gràcies al llenguatge que substitueix objectes i situacions per la seva simbologia. 7/8-11/12, estadi del pensament concret. Permet resoldre problemes sense hipòtesi. A partir dels 11/12, estadi de pensament formal. Elaboració d'hipòtesis. S'extreuen conseqüències sobre la seva veritat o falsedat.

Estar en cinta: antigament, les dones embarassades substituïen el cinturó per una cinta que es podia anar adaptant al grossor de la panxa, però sense estrènyer-la.

Estètica: identificació d'allò bo amb allò bell.

Estraperlo: prové de Strauss i Perl, dos homes que als anys 1934-1935 van intentar que es legalitzés una ruleta trucada.

Estrena: entre los romans, era costum de fer un regal amb motiu d'iniciar alguna cosa.

Estrès (*Stringere*): provocar tensió. El cos reacciona davant de qualsevol situació.
El terme estrès va ser introduït pel metge Hans Selye l'any 1936. Hi ha estrès positiu i estrès negatiu.

Estúpid: atordit; poc intel·ligent.

Ethos: costum; hàbit; caràcter.

Ètica: és una reflexió del que és vàlid i del que no ho és. El que és bo i el que no.

Etimologia: *etymos*: veritable, real; *logos*: paraula, explicació. Sentit veritable d'una paraula.

Etologia: ciència que estudia els comportaments i els costums.

Etiologia: ciència que explica els orígens i les causes. Els relats etiològics són aquells que tracten d'explicar com un fet imaginari del passat va tenir unes conseqüències reals en el present.

Eureka!: va ser Arquímedes el primer a proferir aquest concepte que en grec clàssic vol dir: ho he trobat!

Eutanàsia: *eu*: bona; *thánatos*: mort. Hi ha eutanàsia activa: provocar la mort amb alguna substància) i eutanàsia passiva (retirar els elements que perllonguen la vida: respiració artificial).
La religió ortodoxa accepta la passiva; l'islam y l'hinduisme no accepten cap de les dues ja que entenen que l'ànima ha de sofrir els plaers i els dolors assignats al cos en el que resideix.
Per al budisme, la vida és preciosa però no sagrada ni divina i considera tan immoral infligir dolor i sofriment a una persona malalta i agonitzant como a una sana.

Eutopia (*Eu-topia*): lloc bo, lloc de bé.

Existir (*Ex-sistere*): estar fora; projectar-se cap endavant.

Exili: quan algú està lluny de la seva pàtria i se li prohibeix l'entrada al seu país d'origen.

Èxode: sortida, fugida.

Expressió (*Exprimo*): tirar cap enfora, treure; pressió cap enfora.

Èxtasi (*Ekxtasis*): absorció, transport.

Fal·làcia: raonament no vàlid; error en els arguments.

Fanàtic: prové de *fanum*, home del temple de Déu. Posseït per Déu. Entusiasta en excés.

Fascinat: prové de *fascinum*. Estremit pel cant.

Faula: sorgeix de la paraula parlar.

Fe: fe i fidelitat provenen de la mateixa arrel: *fides*. Fe és creença; unit a un o diversos déus imaginaris.

Feng sui: l'art de col·locar les coses al seu lloc correcte per viure en harmonia.

Fenomen (*Phainómenon*): allò que apareix.

Fidel/Fidelitat: persona que no falta a allò que s'ha compromès. Compromís.

Filòsof (*Philo-sophos*): amant de la saviesa. El que busca el saber.

Fonamentalisme: que res no es pot qüestionar; tancament.

Fraternitat: grau superior de l'amistat.

Futurable: futur ideal.

Futurible: molts futurs potencialment possibles.

Gaudeamus igitur: alegrem-nos, doncs.

Gènesi: creació.

Gestalt: paraula d'origen alemany que significa forma o conjunt total; una unitat. de origen alemany que significa forma o conjunt total, una unitat. Expressió per indicar el caràcter de la percepció com a unitat. Patró conceptual en el que tot és més que la suma de les parts (teoria de sistemes de Ludwig Bertalanffy). Semblant al concepte d'holístic.

Gelosia: hi predomina la depressió i la humiliació. Cal donar temps, afecta i comprensió.

Gen: talment com geni, genital, genitiu, procedeixen de la mateixa arrel: que pertany al món natural. El geni, ho és de naturalesa, ho porta escrit.

Genealogia: estudia l'ascendència de les famílies (arbre genealògic).

Gimnàstica (*gymnos*): despullat.

Glossolàlia: Síl·labes desproveïdes de sentit en les cançons i per a fins exclusivament musicals. Està present en la majoria de tradicions i en especial en el flamenc, en la tradició andalusa-magrebí i en l'escola argelina. També és molt habitual en les cançons de bressol i en les cançons infantils de les primeres edats.

Gnosticisme (gnosis, coneixement intuïtiu): segons aquesta religió, el coneixement no s'obté per via oral o escrita, sinó per revelació divina i ja neix en l'interior de l'ésser humà.

Goliards. Monjos o ex-monjos que anaven vagant y cantant pels camins. Representaven una mena de contracultura ja que els agradava menjar, beure i les dones..

Guerres: I Guerra Mundial: 1914-1918; Guerra Civil Espanyola: 1936-1939;

II Guerra Mundial: 1939-1945; Guerra Freda: 1945-1989

Guru: guia (no hem de confondre'l amb un déu ni amb una persona il·luminada).

Hedonisme: filosofia que té com a meta buscar el plaer.

Hegemonia: supremacia d'un poble sobre un altre; d'una persona sobre una altra.

Heretge: partidari d'una idea.

Hernia (Ermos): brot d'una planta. Sortida d'un òrgan o part d'ell, de la cavitat en què es troba habitualment.

Heurístic (Heurisko): trobar, descobrir, imaginar, inventar, obtenir; el joc heurístic infantil pretén això.

Hieràtic: que fa referència a les coses sagrades, als usos sagrats.

Higiènic: Hygeia, la deessa de la salut, filla d'Asclepi (Esculapi), el déu de la medicina.

Hipnosi: sota la gnosi. Estat produït artificialment, semblant a l'estat del somni.

Hipocondríac: que es mira massa a si mateix; s'escolta el seu propi discurs.

Història: recerca, indagació.

Holístic: que pertany al tot. Tota una unitat.

Holograma: missatge complet, en grec. El físic hongarès Dennis Gabor, premi Nobel de Física, va ser l'inventor de l'holograma. Amb una part de la imatge es pot generar tota la imatge.

Homeo (Homéosis): similitud.

Homo homini lupus: l'home llop de l'home. De la comèdia del ases de Plaute (II aC).

Honest: que accepta els bons costums. Que fa les coses ben fetes. Decent. Concepte de tipus moral.

Honrat: que no fa accions dolentes ni deslleials. Concepte de tipus étic.

Humil/Humilitat (Humus): terra, sòl; persona que és té per menys del que val, que es rebaixa voluntàriament davant dels altres. Ser senzill com la terra.

Icona (Eikon): imatge.

Ideal: finalitat difícil d'assolir. Emparentada amb utopia i amb ucronia.

Idiosincràsia: forma de ser, de pensar i d'actuar. Relativa al temperament personal.

Idiota: persona inhàbil, sense experiència, ignorant.

Imaginació: acte o capacitat de crear o formar imatges mentals del que no es troba present en la realitat o que mai no s'ha experimentat en la realitat. Etimològicament prové d'imatge.

Imago mundi: imatge del món; com veiem el món, la imatge que en tenim.

Imbècil: prové de *baculus* que significa bastó. És la persona que necessita un bastó per caminar. Un bastó per al seu esperit dèbil; feble mentalment; molt poc intel·ligent a causa d'un desenvolupament anormal del cervell.

In absentia: en absència.

In albis: en blanc.

In extenso: per extensió.

In extremis: al límit.

Inauguració (Inauguratio): prové dels àugurs, els presagis favorables. L'àugur és el que feia pronòstics.

Indulgència: perdonar, disculpar. Tolerant amb els altres; indulgent amb un mateix.

Ineluctable: contra el que no es pot lluitar; inevitable.

Inexorable: que no es deixa vèncer per les peticions; inflexible.

Ingenu: nascut lliure, no esclau, d'una gran franquesa, innocència, sense malícia, càndid. Que se manté en un estat natural, sense corrompre's.

Infant (In-fans) el que encara no parla, però això no vol dir que no tingui res a dir ni que no sigui savi ni que no pugui dir coses a través d'altres llenguatges.

Informar: posar en forma (dins de l'ésser humà).

Inherent: que existeix en alguna cosa com a tribut permanent i no se'n pot separar.

Insatisfacció (In-satis-factum); no suficientment fet.

Inspiració: literalment vol dir inhalar, deixar entrar aire, respirar. Sentir-se inspirat atany a un estat de consciència atent.

Integral: que no li falta res; complet.

Intel·ligència (Interligere): llegir entre línies; captar les coses.

Interès (Inter-esse): el que es troba enmig de les persones.

Introducció (Intro: dintre; ducere: conduir): conduir cap a dintre, de manera didàctica.

Intuïció (Intuire): coneixement que hom té que no passa pel raonament.

Inuit: esquimals és com els vam batejar nosaltres: menjadors de carn crua; ells s'anomenen inuit que vol dir poble d'amistat.

Invitar (Convitare): cridar, sol·licitar, exhortar, atraure, convidar.

Ioga (Yuj): unir, aproximar. El ioga és el contrari de la separació.

Ironia (*Eironéia*): manera de dir que fingeix ignorància. Donar a entendre el contrari del que es diu.

Joglars: es trobaven als carrers, al mercat o al palau. Cantaven cançons d'altres i eren bons improvisadors. També feien jocs i humor.

Jubilació (*Jubilum*): alegria. L'alegria de saber que no has de treballar.

Judo (*Ju-do*), camí de l'amabilitat.

Karma (*Karman*): paraula d'origen sànscrit que significa els efectes de les nostres accions, dels nostres actes. Tota causa té els seus efectes. Tot queda acumulat per a la pròxima vida o renaixement. Som els primers a rebre els efectes de les nostres accions, del que realitzem, sentim i pensem. Provoquem el nostre propi destí.

Laudes/Laudatio: les alabances/conjunt d'alabances.

Leit motiv: la qüestió.

Lleial: que guarda escrupolosament la fidelitat deguda; incapaç de traïció; grau màxim de la fidelitat.

Llengua: parla pròpia d'un lloc concret.

Llenguatge: si és general, es la base gramatical d'una llengua; si és específic és el de cada ciència en concret.

Llibertat: capacitat de decidir; espontaneïtat natural.

Litúrgia: el treball ordinari d'una persona.

Logos: el discurs, les paraules, el tema tractat.

Laissez faire: "deixar fer"; pedagogia del deixar fer, del deixar créixer per si mateix.

Lama: mestre espiritual.

Litúrgia: treball ordinari d'una persona.

Lliure albir: en castellà, *libre albedrío*.

Lluna de mel: la lluna té influència positiva; era costum romà de menjar mel per afavorir la fecunditat.

Mala llet: prové del "Llibre d'Evast e Aloma e de Blanquerna", de Ramon Llull, transmetre mal caràcter. Nen a qui la mare alletà fins a tenir un any.

Maltracte: pot ser físic, psicològic (rebutjar, atemorir, ignorar, aïllar, corrompre), sexual o per negligència.

Manar: des del punt de vista etimològic vol dir ajudar a créixer.

Mandala: paraula d'origen sànscrit que significa: cercle; representació pictòrica de la homologia entre el microcosmos i el macrocosmos. Disseny simbòlic de caràcter espiritual.

Mantra: forma sonora en llengua sànscrita que ajuda a una persona a concentrar-se.

Marató (*Marathon*): fonoll; el primer corredor veloç ho va fer corrent entre un camp de fonolls i la ciutat d'Atenes.

Matusalèn: arbre californià que té quatre mil set cents anys, el més vell del món.

Meditar (*Meditari*): reflexionar sobre alguna cosa però també vol dir (del grec *medomai*) estudiar, investigar, preparar-se.

Mei dei, mei dei!: crit d'auxili en estat de guerra.

Melodia: Prové de *melos* que es refereix tant a la poesia lírica com a la música composta per a un poema.

Mercenari: persona que es posa al costat del que li dóna més beneficis econòmics, sense importar-li ni els motius ni els objectius.

Mètode: significa via.

Mimesi: imitació.

Ministre: servent; tres vegades petit.

Místic: prové del grec *myein*. Persona que guarda silenci.

Moda (*modus*): el que dura un moment i desapareix de seguida.

Modèstia: tenir notícia. Després de tenir notícia ve la *moderatio*.

Modus operandi: la manera de fer, d'actuar.

Monument: vol dir recordatori.

Moral (*mores*): costum; normes i comportaments compartits; són els drets i deures.

Motivació (*motio*): acció; moure's.

Mudra: gest simbòlic de caràcter espiritual.

Música: prové de l'arrel grega *Mousa*. La mitologia ens diu que les muses, germanes celestials que regeixen la cançó, la poesia, les arts i les ciències, naixeren de Zeus, el rei dels déus, i de Mnemosina, la deessa de la memòria. Així doncs, la música es filla de l'amor diví, la gràcia, la bellesa i misteriosos poders sanadors a la qual estan íntimament connectats amb l'ordre celestial i la memòria del nostre origen i destí.

Negoci (*negotium*; *nego*: negar; *otium*: oci.): negociació de l'oci; temps de treball.

Neurosi: ansietat, conducta inadaptada, facultats per sota del normal. Fixació sobre alguna cosa.

Nihil nouum sub sole: Res de nou sota el sol.

Nihilisme (*nihil*: res): doctrina que nega tot aspecte objectiu de la veritat. Tota realitat es redueix al no res, un fenomen sense fonament..

Nomos: regla, costum, llei.

Niciesia: propi del neci; bestiesa, ximpleria.

Nihil nouum sub sole: res nou sota el sol.

Nirvana: paraula d'origen sànscrit que significa alliberament de tot límit; meta última; estat de pau interior i d'alliberament final.

Noctem bonam: bona nit, en llatí.

Nostàlgia (*Nostos*): retorn.

Oci (*Otium*): temps de lleure.

“Olé”: prové de la paraula grega *Yalá* que vol dir un cant a Déu.

Oníric: que té a veure amb els somnis.

Ontologia: *onto*: l'ésser humà, en general; *logia*: tractat): estudi de l'ésser humà despullat de tota cultura.

Òpera: prové d'*opus*: obra. Gènere artístic en què es reuneixen drama, cant i dansa. **Òpera prima**: la primera obra.

Organologia: ciència que s'encarrega de l'estudi i classificació dels instruments musicals.

Original: allò que es remunta a l'origen.

Ortòfonètica: fonètica correcta; pronúncia correcta.

Ortografia (*orto-graphos*):grafia recta; escriure de forma correcte.

Osmosi: una cosa que s'impregna d'una altra poc a poc, com a través d'un filtre.

Out to date: passat de moda.

Pa: paraula d'origen grec que significa tot.

Paciència: capacitat per acceptar i suportar el que sigui. Prové de patir; és també una mena de sofriment.

Pagà: persona del camp.

Pàgina (*Pagus*): extensió de terra.

Panacea: deessa de la curació, es la germana de Hygeia (de la que prové el mot higiènic)

Pandora: el mite de Pandora. *Pân-dorá*: tots els béns.

Pànic: prové del déu Pan, déu dels boscos, mig home mig cabra. És un tipus de por.

Paràbola: comparació.

Paradigma (*Paradeigma*): model explicatiu d'una cosa, exemple. Concepte introduït per Thomas Kuhn, el 1960.

Paradís (*Pari-daeza*): paraula d'origen iranià que significa emmurallat, cercat. També significa jardí.

Parafrasejant: utilitzar una frase ja escrita.

Paraula (*Parabolé*): d'origen grec, el moviment d'un projectil.

Paròdia: cant al marge, al costat.

Passió (*Pathos*): estar afectat. Sentiment, passió per alguna cosa o persona.

Patena: peça rodona de metall sobre la qual es col·loca l'hòstia encara no consagrada. Es manté lluent, d'aquí l'expressió popular “net com una patena”.

Pathos: sentiment, passió.

Pecata minuta: faltes sense importància, errors venials.

Pedagog: era l'esclau que portava els infants a l'escola.

Pedant: paraula d'origen italià que significa mestre. En principi, sense cap connotació pejorativa.

Perfecte (*Per-fectio*): donat per fet, per realitzat i acabat.

Performance: execució davant del públic.

“Perogrullada”: prové de Pedro Grullo, personatge imaginari dels segles XV-XVI que es caracteritzava per dir las coses beneites; de naturalesa “perogrulla”.

Perseverar: fer un esforç de forma continuada i ferma per assolir un objectiu concret.

Persona (*Per-sonat*): sona a través del cos; el so passa a través nostre; som éssers de so.

Phronesis: prudència, moderació, templança, sensatesa, cordura, seny.

Pinzell: prové de *penicillus*, diminutiu de penis o cua.

Plausible: més que possible.

Plica: Sobre tancat i segellat.

Poder: força política.

Poeta: vol dir creador.

Poligàmia: es divideix en poliginia (un home amb diverses dones) i poliàndria (una dona amb diversos homes).

Polisèmia: Paraula amb diferents significats.

Política: prové de *polis*: ciutat, pàtria; polític: civil.

Por: és una emoció. Gairebé totes les pors són creades. Responen a sentiments, emocions o prejudicis i donen lloc a inseguretats, frustracions i angoixes. Les úniques dues pors naturals són la por al soroll i a la profunditat (vertigen)

Positivisme: doctrina del pensament que limita el coneixement a allò directament observable.

Preàmbul (*Prae-ambulus; pre-ambulare*): que camina o va davant. El que s'escriu abans d'entrar en matèria.

Preludi (*Prae*: abans; *ludium, ludus*: joc): tot el que precedeix a la representació.

Prestigi (*Praestigium*): *pre*, abans; *stingere*, picar, colpejar, en el sentit d'impressionar.

Pretensió (*Prae-tendere*): tensor abans d'ara.

Primo mihi: que jo estigui bé, que sigui feliç. Primer la meua satisfacció immediata i després la dels altres, encara que siguin els meus fills, esposa o pares.

Principi (*Principium*): derivat de *princeps*, allò que es troba al principi en referència als orígens. L'origen remet als fonaments no als ciments.

Problema (*Pro*: davant; *ballo*: llençar, enviar, disparar); *Problema-problematos*: treball, feina.

Professió (*Profiteor-profiteri*). Treure profit, benefici. També vol dir fer un acte de fe, de vocació.

Profeta: el que anuncia esdeveniments futurs.

Programa (*Pro*: abans; *gramma*: signe escrit). El que estableix el que direm després.

Proïisme. Amor als seus semblants.

Propedèutic: relatiu al coneixement preliminar d'un art o ciència.

Projectar (*Projectare*); *pro*: cap endavant; *jacere*: arrojar): tirar cap endavant.

Psicologia: ciència que estudia la ment i el comportament. *Psique*: ment, esperit, ànima.

Psicòpata: persona que no sent amor ni empatia ni té cap mena de remordiment.

Psicosi: trastorn greu de conducta irregular que sorgeix d'un desordre del jo i de la relació de l'individu amb el món que l'envolta. Incapacitat per manejar la realitat interna o externa amb resposta social inadequada.

Psiquiatria: estudi i tractament de les malalties mentals.

Públic: participació més activa que en el cas d'una audiència (oient més passiu).

Racional: quan tothom està d'acord en alguna cosa.

Raó: capacitat de raonar.

Raonable: quan un grup notable de persones està d'acord en alguna cosa.

Rara avis: algú estrany.

Realitat virtual: va ser Jaron Lanier qui va encunyar aquest vocable.

Recital: prové de citar; citar música.

Religió: unir, vincular; relligar.

Resiliència: és un terme manllevat i adaptat de la física, entès com a capacitat de resistència al xoc. S. Vanistendael, el 1995 el va aplicar al món humà entès com a resistència al dolor, al patiment, també a les situacions d'assetjament. Capacitat de resistència a les situacions difícils, dificultats extremes, pressions socials i personals fortes. És la resistència al sofriment, sobretot d'origen psicològic, sigui quina sigui la causa: tortura, violació, mort d'un familiar.

Revolució: re-evolució.

Riquesa: força econòmica.

Robot: paraula txeca que significa treball forçat.

Sensació: representació feta pels sentits sobre alguna cosa objectiva.

Sentiment: experiència subjectiva sense representació de l'objecte.

Signe: més tàctil que el senyal.

Símbol (*Syn ballein*): reunió, trobada. Només per a l'ésser humà. Valor funcional: el que representa.

Simpatia: *syn*: con; *patheia-pathos*: sentiment. Sentir amb.

Sacrificar: *sacri-facere*: fer sagrat.

Sagrat (*Sacer*): tant vol dir sant com tabú.

Salari: prové de la Roma clàssica; hi havia treballadors a qui se'ls pagava part del jornal amb sal.

Sant Nicolau: va ser el primer sant protector de la infància.

Saraswati: deessa índia de la música i de la ciència.

Sarcasme: burla mordaç i cruel.

Semiòtica: ciència que estudia els signes en si de la vida social.

Senior: de més edat. Emparentat amb senyor, senectut, senil i senador.

Seny (Phrónesis): sensatesa, cordura.

Senyal: és operatiu, tant per a homes com per a animals; senyalitza, obliga.

Senzill: persona que es mostra amb naturalitat, sense ornamentacions.

Sibil·la: sacerdotesses del déu Apol·lo que tenien el do de la profecia. El nom prové de la primera d'elles que va adquirir fama molt gran en lliurar els oracles en forma d'enigmes, escrits damunt de fulles. D'ençà, totes es van anomenar igual.

Signe: allò que es representa amb alguna cosa. Una cultura és un sistema de signes.

Símbol (symbolon): senyal de reconeixement només per a l'ésser humà. Valor funcional.

Simple: sinònim de senzill, sense complexitat.

Sobri: el contrari d'ebri, auster.

Sofrir (sub-fero, fers): suportar una ferida per sota.

Solidaritat: vol dir amistat, civilització de l'amor.

Sophia: el saber.

Suportar: portar-ho per sota.

\$: El signe \$ ve del segle XVIII. Prové de les dues columnes d'Hèrcules i la cinta amb la inscripció “plus ultra” i d'aquí va derivar el signe que es veia en el “spanish dollar” com en el “real de ocho”, espanyol.

Spa: encara que sembla que aquestes sigles volen dir *salus per aquam*, el nom prové de la ciutat belga de mateix nom, de la província de Lieja, cèlebre des de l'època romana per les seves aigües termals i banys.

Satya: veracitat; abstenir-se de mentida, exageració, falsa aparença, vanitat i odi (segons Gandhi).

Status quo: l'estat de la qüestió; l'estat actual.

Sursum corda: amunt els cors!

Tabú: allò prohibit. No es pot fer.

Talent: capacitat que s'ha conreat amb esforç i treball.

Taló d'Aquiles de qualsevol cosa: el punt dèbil.

Tao: camí cap a la veritat.

Técnica (Téckhné): modificar el món. És una saber fer. Una modificació d'alguna cosa que es veu.

Tecnocràcia: el poder de la tecnologia. *Cratos:* poder.

Teleologia: prové de *télos:* fi, finalitat, l'acabament (d'aquí sorgeix la paraula teló). Ciència que estudia les finalitats.

Targeta: prové del francès *targe* i aquest del mot germànic *targa*, escut, escut protector contra l'anonimat: sóc aquest.

Tautologia: dir la mateixa cosa amb paraules diferents (exemple: la neu és aigua congelada).

Temperament (Temperare): és de tipus biològic-genètic. N'hi ha quatre de bàsics: colèric (aparença de menjar-se el món, mai no està quiet, enèrgic, decidit, ple de força i seguretat. Líder de naixement, amb aires de manar. No admet estar equivocat, es proposa metes inaccessibles, poc acurat dels detalls, bon organitzador dels altres, cerca models heroics i amic generós. Sanguini: alegre, despreocupat, estilitzat, lleuger, ben proporcionat, amb bona mobilitat, gran conversador, li agraden les novetats i els canvis, s'aferra poc als hàbits, promet molt però ho oblida, viu en la immediatesa, cerca la gratificació instantània, impacient, deixa les coses per acabar. Flemàtic: de constitució pesada, corpulent, rodó, còmode, mai no té pressa, concís, lògic, precís, fiable, benhumorat, crèdul, honest, obedient, conscient, d'hàbits fixos, acaba el que es proposa, vida ben regulada d'horaris, pot tornar-se apàtic i aletargat. Melancòlic: retret, introspectiu, amb aire de tristesa i resignació, centrat en si mateix, vivint en el passat, lector voraç, s'imagina el seu propi món i fantasies, intel·lectual, imaginatiu, estar disposat a sacrificar-se per qualsevol causa per augmentar la seva autoestima.

Temps cronològic (Khronos): temps objectiu; *Aion:* temps biogràfic propi de cada individu; *Moira:* el destí de cadascú; *Kairós:* temps subjectiu; la percepció del temps.

Tendresa (Terne): fort, robust, valent. Cal ser fort per ser tendre amb els altres.

Test de Rorschach (Hermann Rorschach, dècada dels anys 20 del segle XX): està format per deu taques de tinta simètriques. Són l'excusa perquè la persona mostri la seva particular visió del món i a través de les seves propostes podem interpretar i esbrinar com percep el seu entorn, què sent sobre si mateix i les seves actituds cap a les seves representacions internes. No hi ha respostes bones ni dolentes, totes són vàlides.

Teoria (theoreia): veure, contemplar sense modificar; s'oposa a tècnica, no pas a pràctica. Comprensió

intel·lectual sense conseqüències pràctiques.

Tesis (*Thesis*): allò que s'afirma. Hipòtesi: per sota del que formulem.

Tessitura: àmbit d'afinació de cada veu o instrument musical.

Timidesa: prové de *temere*, témer.

Tolerància: respectar les conviccions dels altres. No es pot tolerar el que atempta l'ésser humà.

Tòtem: allò sagrat. No es pot tocar ni canviar.

Tradicció (*Traditio*) Prové de *trahere*, portar, entregar. Allò que ens ve d'antic. És el llegat rebut d'antany.

Tranquillitas animae: pau d'esperit.

Treball: prové de *tripalium*, un instrument de tres pals usat com a instrument de tortura per a assotar.

Trobadors: homes de certa posició social i cultura. Músics i poetes que actuaven a l'àrea del que avui és La Provença. Els temes que cantaven eren l'amor platònic i les gestes dels herois locals.

Txacres: paraula d'origen sànscrit que significa roda o cercle i que designa certs centres o nivells energètics. Punts focals del cos humà que tenen correspondència espiritual. N'hi ha set i es troben al cap i al llarg de la columna. Tant Sigmund Freud com Carl Jung els identificaren amb la libido.

Ucronia (*u-khronos*): fora de tot temps; inassolible.

Ulterior: més enllà d'un lloc determinat; que s'ha de fer després d'una altra cosa.

Up to date: Estar al dia.

Upanisad: textos espirituals, base del pensament filosòfic hindú posterior.

Utopia (*u-topos*): fora de tot lloc; el lloc que no es troba a cap lloc; inassolible.

Vacances (*Vacatio*): trencar amb l'activitat ordinària per disposar de moments de reflexió i meravella.

Prové de *vacuus*, buidat. Fer una pausa; buidar-se d'allò habitual.

Valor (*valeo*): valer, ser fort, estar bé, estar sa.

Variant: una mínima diferència.

Verificació (*veri*): veritat; (*facere*): fer. Buscar la veritat.

Versió: és una totalitat, una manera de comprendre una cosa.

Veure: mirar amb atenció.

Vocació (*vox*; *vocare*): crida, invitació. Crida que hom sent des del seu interior i que segueix, com una veu que ens guia.

Vulnerable (*vulnus*): ferit. Persona que pot ser ferida.

Yang: aspecte solar, celeste, masculí. Complementari al *yin*, no pas oposat.

Yin: aspecte lunar, terrestre, femení. Complementari al *yang*, no pas oposat.

BIBLIOGRAFIA

Cada un d'aquests llibres és una recomanació a ser llegit alhora que un convidat a apropiarse al seu autor/a. Llegir és cabdal per a tota persona encuriosida per saber-ne més.

- AA.DD. (1990). *Identitat i reconeixement públic del mestre*. Barcelona: Cruïlla.
- Albani, Roberto (1990). *Comprender a tu hijo*. Madrid: Grijalbo.
- Aldecoa, Josefina (1990). *Historia de una maestra*. Barcelona: Anagrama.
- Alumnes de l'escola de Barbiana (1998). *Carta a una mestra*. Vic: Eumo.
- Amades, Joan (1982). *Quan jo anava a estudi*. Barcelona: Barcino.
- Amado, Georges (1975). *Los niños difíciles*. Barcelona: Planeta.
- Asociación para la libre educación (2009). *Educar en casa, día a día*. Madrid: Ob Stare.
- Bach, Jonathan (1993). *Por encima de las nubes*. Barcelona: Urano.
- Bach, Richard (1994). *Alas para vivir*. Barcelona: Circulo de Lectores.
- (1998). *Un*. Buenos Aires: Javier Vergara editor.
- Barenboim, Daniel (2002). *Mi vida en la música*. Madrid: La esfera de los Libros.
- Barril, Joan (1997). *Condicció de pare*. Barcelona: La Campana.
- Ben Jelloun, Tahar (1998). *El racisme explicat a la meva filla*. Barcelona: Empúries.
- Bauman, Zygmunt (2007). *Los retos de la educación en la modernidad líquida*. Barcelona: Gedisa.
- Bosch, Eulàlia (2009). *Un lloc anomenat escola*. Barcelona: Graó.
- Bosch, Eulàlia (2003). *Educació i vida quotidiana*. Vic: Eumo.
- Bowlby, John (1972) *Cuidado maternal y amor*. México: Fondo de Cultura Económico.
- (1983). *La pérdida afectiva*. Barcelona: Paidós.
- (1993). *La separación afectiva*. Barcelona: Paidós.
- (1997). *El vínculo afectivo*. Barcelona: Paidós.
- Bradbury, Ray (2000). “El e-mail es una pérdida de tiempo”, a *La Vanguardia*, 27-VIII-2000.
- Bruer, Jerome T. (1995). *Escuelas para pensar*. Barcelona: Paidós.
- Calgren, Frans (1989). *Una educación hacia la libertad. La pedagogía de Rudolf Steiner*. Madrid: Rudolf Steiner.
- (1989). *Pedagogía Waldorf*. Madrid: Rudolf Steiner.
- Camps, Victòria (1993). *Virtudes públicas*. Madrid: Espasa Calpe.
- Canfield, Jack; Hansen, Mark Victor (2000). *Sopa de pollo para el alma*. Barcelona: Alba Editorial.
- Cañeque, Carlos (2012). Entrevista a ‘La Contra’, *La Vanguardia*, 27-III-2012.
- Capdevila, Manuel (1964). *Eduard Toldrà, músic*. Barcelona: Aedos.
- Cardús, Salvador (2000). *El desconcert de l'educació*. Barcelona: La Campana.
- (2003). *Ben educats*. Barcelona: La Campana.
- Carroll, David (1992). *La vida interior del niño*. Barcelona: Robinbook.
- Casals, Ignasi (2013). *Nascola*. Barcelona: Viena.
- Casamayor, Gregorio (2007). *Els trucs del formador*. Barcelona: Graó.
- Castiñeira, Àngel (1992). “Marc ètic de la societat contemporània” al llibre *Educar en els valors*, AADD, Moià: Raima.
- Cela, Jaume (1998). *Amb lletra petita*. Barcelona: Edicions 62.
- (2001). *Calaix de mestre*. Barcelona: Associació de Mestres Rosa Sensat.
- (2009). *A peu d'obra*. Barcelona: Associació de Mestres Rosa Sensat.
- (2011). *Tu m'aprens. Memòria i oblit d'un aprenent de mestre*. Barcelona: Graó.
- (2015). *Apunts d'un aprenent de mestre greument jubilat*. Barcelona: Associació de Mestres Rosa Sensat.
- Cela, Jaume; Palou, Juli (2012). *Mestres en rima lliure*. Barcelona: Associació de Mestres Rosa Sensat.
- (2004). *Va de mestres. Carta als mestres que comencen*. Barcelona: Associació de Mestres Rosa Sensat.
- (1994). *Amb veu de mestre*. Barcelona: Edicions 62.
- Chomsky, Noam (1980). *Rules and Representation*. New York: Columbia University Press.
- Comellas, Maria Jesús (2008). *Carta a una mestra*. Barcelona: Columna.
- Comte-Sponville, André (2006). *El alma del ateísmo*. Barcelona: Paidós.
- Cosby, Bill (1986). *Ser padre*. Barcelona: Círculo de lectores.
- Cramer, Bertrand (1993). *De profesión bebé*. Barcelona: Urano.
- Crary, Elizabeth (1998). *Creecer sin peleas*. Barcelona: Integral.
- Cremades, Raúl (1999). *Nadie olvida a un buen maestro*, Madrid: Espasa.
- Criado, Azucena (1985). “El dolor de crecer”, a *El País*, 25 de gener, pàgs. 25-49.

- Cyrulnik, Boris (2002). *Los patitos feos*. Barcelona: Gedisa.
- Cubells, José María; Ricart, Sonia. (1999). *¿Por qué lloras?* Barcelona: Martínez Roca.
- Daditz, Nora von (1997). *¿Qué es necesario para el niño?* Lima: Asociación Benéfica Pro-Niño.
- Dalmases, Antoni (2012). *Caos a les aules*. Barcelona: Angle.
- De Puig, Irene (1996). *Contes per pensar*. Barcelona: Destino.
- Debienne, Marie-Claire (1977). *El dibujo en el niño*. Barcelona: Planeta.
- Delors, Jacques (1996). *Educació: hi ha un tresor amagat a dins*. Barcelona: Centre Unesco Catalunya.
- Díez, Mari Carmen (2011). *Les arracades de la mestra*. Barcelona: Graó.
- Domènech, Joan (2009). *Elogi de l'educació lenta*. Barcelona: Graó.
- Duch, Lluís (2002). *La substància de l'efímer*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Duncan, Isadora (2008). *El arte de la danza*. Madrid: Akal.
- Einon, Dorothy (1999). *Aprender desde muy pequeños*. Barcelona: Integral.
- Eisner, Elliot (1994). *Cognition and Curriculum Reconsidered*. New York: Teachers College Press, Columbia University.
- Ende, Michael (1983). *Momo*. Madrid: Alfaguara.
- Escur, Núria (2008). "Entrevista a Daniel Pennac". *Magazine La Vanguardia* 19-X-2008. Pàgines 30-32.
- Espinàs, Josep Maria (1993). *Inventari de jubilacions*. Barcelona: Cercle de Lectors.
- (2008). *El meu ofici*. Barcelona: La Campana.
- Feixas, Valentí i altres (1998). *Vers una pedagogia amb rostre*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Fericgla, Josep Maria (2003) "El fil encadenat o el temps en les cultures" a AADD, *El temps i la humanitat*. Barcelona: Edicions 62.
- Ferrerós, María Luisa (1999). *Abrázame, mamá*. Barcelona: Tibidabo.
- Ferrucci, Piero (1999). *Nuestros maestros los niños*. Barcelona: Emecé.
- Fontan, Pere (1995). *Educación i orientar per al futur*. Barcelona: Proa/URL.
- Fontana, David; Slack, Ingrid (1999). *Enseñar a meditar a los niños*. Barcelona: Oniro.
- Ford, Judy (1998). *100 cosas que puedes hacer para amar a tu hijo*. Barcelona: Integral.
- Foucault, Michael (1982). *L'ordre del discurs i altres escrits*. Barcelona: Laia.
- Freire, Paulo (1978). *Pedagogía del oprimido*. Madrid: Siglo XXI.
- (1989). *La educación como práctica de la libertad*. Madrid: Siglo XXI.
- Freud, Sigmund (1987). *La interpretación de los sueños*. Madrid: Alianza.
- Fullan, Michael; Hargreaves, Andy (1997). *¿Hay algo por lo que merezca la pena luchar en la escuela?* Sevilla: Publicaciones MCEP.
- Fullat, Octavi (1984). *Verdades y trampas de la pedagogía*. Barcelona: Ceac.
- (1986). *La agonía escolar*. Barcelona: Humanitas.
- (1986). *Violència i eròtica*. Barcelona: Edicions 62.
- (1987). *Eulalia, la-del-buen-hablar*. Barcelona: Ceac.
- (1990). *Viaje inacabado*. Barcelona: Ceac.
- (1992). *Final de viaje*. Barcelona: Ceac.
- (1995). *El pasmo de ser hombre*. Barcelona: Ariel.
- (1997). *Antropología filosófica de la educación*. Barcelona: Ariel.
- (2000). *Filosofía de la educación*. Madrid: Síntesis.
- (2002). "Octavi Fullat. Pensar per educar", *Serra d'Or*, març 2002.
- Gabancho, Patrícia (2008). *Apàtrides, incultes i (de vegades) analfabets*. Barcelona: Ara Llibres.
- Gainza, Violeta Hemsy de (1982). *Ocho estudios de psicopedagogía musical*. Buenos Aires: Paidós.
- (2002). *Música, amor y conflicto*. Buenos Aires: Lumen.
- (2002). *Pedagogía musical. Dos décadas de pensamiento y acción educativa*. Buenos Aires: Lumen.
- Galeano, Eduardo (1998). *Patatas arriba. La escuela del mundo al revés*. Madrid: Siglo XXI.
- Gardner, Howard (1993). *La mente no escolarizada*. Barcelona: Paidós.
- (1995). *Inteligencias múltiples*. Barcelona: Paidós.
- (2005). *Las cinco mentes del futuro*. Barcelona: Paidós.
- Garth, Maureen (1998). *Luz de estrellas*. Barcelona: Oniro.
- (1998). *Rayo de luna*. Barcelona: Oniro.
- (1998). *Rayo de sol*. Barcelona: Oniro.
- (1998). *Luz de Tierra*. Barcelona: Oniro.
- Grose, Michael (2000). *Niños felices*. Barcelona: Oniro.
- Goldberg, Elkhomon (2006). *La paradoja de la sabiduría*. Barcelona: Crítica.
- Goleman, Daniel (1995). *La inteligencia emocional*. Madrid: Kairós.
- (1999). *La práctica de la inteligencia emocional*. Madrid: Kairós.
- González, Carlos (2003). *Bésame mucho. Cómo criar a tus hijos con amor*. Madrid: Temas de Hoy.

- González Lucini, Fernando (2001). *La educación como tarea humanizadora*. Madrid: Anaya.
- González, Pedro (2007). *Filosofía para bufones*. Barcelona: Ariel.
- González-Anleo, Juan (1981). *Los hijos: cómo ven a sus padres*. Madrid: PPC.
- Goodman, Paul (1976). *La des-educación obligatoria*. Barcelona: Fontanella.
- Gusdorf, Georges (1977). *¿Para qué los profesores?* Madrid: Cuadernos para el diálogo.
- Hargreaves, Andy; Fink, Dear (2008). *El liderazgo sostenible*. Madrid: Morata.
- Heras, Pilar; Vilanou, Conrad (1999). *Pedagogia amb veu de dones*. Barcelona Publicacions de la Universitat de Barcelona.
- Hillman, James (1998). *El código del alma*. Barcelona: Martínez Roca.
- Holt, John (1996). *El fracaso de la escuela*. Madrid: Alianza.
- Illich, Ivan (1970). *La escuela ha muerto*. Barcelona: Barral.
- (1974). *La sociedad desescolarizada*. Barcelona: Barral.
- Imbernon, Francesc (coord.) (2005). *Vivències de mestres*. Barcelona: Graó.
- Jenkins, Peggy J. (1996). *El despertar espiritual del niño*. Barcelona: Robinbook.
- Carl Jung (1964). *Man and his symbols*. Yugoslavia: Maldinska.
- Kempe, Ruth S.; Kempe, Henry C. (1979). *Niños maltratados*. Madrid: Morata.
- Kiepenheuer, Kaspar (1992). *Lo que nos dicen los niños con sus enfermedades*. Barcelona: Urano.
- Krishnamurti, Jiddu (1977). *Krishnamurti y la educación*. Barcelona: Edhasa.
- (1996). *Pedagogía de la libertad*. Barcelona: Oasis.
- Kohn, Alfie (2013). *El mito de los deberes*. Madrid: Kaleida Forma.
- Langis, Robert (1999). *Aprende a decir “no” a tus hijos*. Málaga: Sirio.
- Ledoux, Joseph (1999). *El cerebro emocional*. Barcelona: Ariel.
- Lavignac, Albert (1950). *La educación musical*. Buenos Aires: Ricordi.
- Kübler-Ross, Elisabeth (1992). *Los niños y la muerte*. Barcelona: Luciérnaga.
- Llimona, Jordi (1984). *Els nostres àngels*. Barcelona: Pòrtic.
- Lovelock, James (2007). *La vengança de la Terra*. Barcelona: Columna.
- Luri, Gregorio (2008). *L'escuela contra el món*. Barcelona: La Campana.
- Magris, Claudio (2001). *Utopia y desencanto*. Barcelona: Anagrama.
- Makárenko, Anton Semionovich (1977) *Poema pedagógico*. Barcelona: Planeta.
- (1970) *Banderas en la torres*. Barcelona: Planeta.
- Mallart, Joan; Teixidó, Martí; Vilanou, Conrad (ed.) (2001). *Repensar la pedagogia, avui*. Vic: Institut d'Estudis Catalans/Eumo.
- Marinoff, Lou (2003). *Pregunta-ho a Plató*. Barcelona: Proa/Ediciones B.
- Maurice, J. Elias (y otros) (1999). *Educación con inteligencia emocional*. Barcelona: Plaza & Janés.
- Mauro, José (1985). *Mi planta de naranja-lima*. Barcelona: Ateneo.
- McCarthy, Maureen (2002). *La naturaleza de la música*. Barcelona: Paidós.
- McCourt, Frank (1999). *I tant*. Barcelona: Columna.
- (2006). *El profesor*. Madrid: Maeva.
- McLuhan, Marshall i altres (1974). *El aula sin muros*. Barcelona: Laia.
- Meirieu, Philippe (1998). *Frankenstein educador*. Barcelona: Laertes.
- (2004). *En la escuela hoy*. Barcelona: Octaedro/Rosa Sensat.
- (2007). *El món no és cap joguina*. Barcelona: Graó.
- Miller, Alice (1998). *Por tu propio bien. Raíces de la violencia en la educación del niño*. Barcelona: Tusquets.
- Montesinos, Ernesto (1980). *Psicología espiritual*. Barcelona: Edició de l'autor.
- Moore, Thomas (1993). *El cuidado del alma*. Barcelona: Urano.
- (1996). *Reflexiones*. Barcelona: Urano.
- Moreno, Ricardo (2006). *Pamflet antipedagógico*. Barcelona: El Lector Universal.
- Morin, Edgar (2000). *La mente bien ordenada*. Barcelona: Seix Barral.
- (2001). *Los siete saberes necesarios para la educación del futuro*. Barcelona: Paidós.
- Naranjo, Claudio (2007). “Canviar l'educació per canviar el món”, a *El Periódico*, 21-XI-2007.
- Nitsch, Cornelia; Von Schelling, Cornelia (1999). *Límites a los niños. Cuando y cómo*. Barcelona: Médici.
- Nuernberger, Phil (1998). *La transformación del estrés en energía vital positiva*. Barcelona: Paidós.
- Nussbau, Martha C. (2011). *Sense ànim de lucre*. Barcelona: Arcàdia.
- Ocaña, Marcos (2003). *Bruce Lee, el hombre detrás de la leyenda*. Madrid: T&B editores.
- Pagès, Eugènia de (2008). *Com ser docent i no deixar-hi la pell. Tècniques de concentració i relaxació a l'aula*. Barcelona: Graó.
- (2011). *La generació Google. De l'educació permissiva a una escola serena*. Lleida: Pagès.
- Panikkar, Raimon (2000). *Benaurada senzillesa*. Barcelona: Edicions 62.

- Péguy, Charles (1989). *El pòrtic del misteri de la segona virtut*. Barcelona: Proa.
- Pennac, Daniel (2008). *Mal d'escola*. Barcelona: Empúries.
- Passatore, Franco y otros (1984). *Yo soy el árbol (tú el caballo)*. Barcelona: Reforma de la escuela.
- Popper, Karl (1986). *La sociedad abierta y sus enemigos. Vol II*. Barcelona: Orbis.
- Postman, Neil (1994). *La desaparició de la infantesa*. Barcelona: Eumo.
- (2000). *Fi de l'educació*. Vic: Eumo.
- Portell, Raimon; Marquès, Salomó (2008). *Mare de Déu, quina escola!* Barcelona: Ara Llibres.
- Precht, Richard David (2009). *¿Quién soy y... cuántos?* Barcelona: Ariel.
- Puig, Armand; Torralba, Francesc (2008). *La força de la feblesa*. Barcelona: Proa.
- Puig, Josep Maria (1999). *Feina d'educar*. Barcelona: Edicions 62.
- Punset, Eduardo (2011). *Viaje al optimismo*. Barcelona: Destino.
- (2006). *El alma está en el cerebro*. Madrid: Aguilar.
- (2005). *Viatge a la felicitat*. Barcelona: Columna.
- Quintana, José María (1996). *Por una pedagogía humanista*. Madrid: Dykinson/Narcea.
- Rampa Lobsang (1989). *El camino de la vida*. València: Eve.
- Renshaw, Karen (1996). *El padre competente de la A a la Z*. Barcelona: Médici.
- Rodríguez Delgado, José Manuel (2001). *La mente del niño*. Madrid: Aguilar.
- Rodríguez, Nora (1998). *El niño positivo*. Barcelona: Robinbook.
- Romilly, Jacqueline de (1999). *El tesoro dels sabers oblidats*. Barcelona: Edicions 62.
- Rovira, Bru (2004). *Maternitats*. Barcelona: Graó.
- Rowshan, Arthur (1999). *Cómo contar cuentos*. Barcelona: Integral.
- Rúbies, Maria (1990). "Identitat i tasca específica del mestre", a *Identitat i reconeixement públic del mestre*, AADD, Barcelona: Cruïlla.
- Sacristán, Jordi (2004). *Què vols ser quan siguis gran?* Barcelona: Rosa dels Vents.
- Saint James, Elaine (1998). *Simplifica tu vida con los niños*. Barcelona: Oniro.
- Sala, Toni (2001). *Petita crònica d'un professor a secundària*. Barcelona: Edicions 62.
- Sallis, Zoë (2006). *Diez preguntas eternas*. Barcelona: Minotauro.
- Sánchez, José (2008). *El profesor en la trinchera*. Madrid: La esfera de los Libros.
- Santos, Miguel Ángel (2007). "Epistemologia genètica i numismàtica o l'hàbit absurd de la còpia" al llibre *Els trucs del formador*, de Gregorio Casamayor. Barcelona: Graó.
- Savater, Fernando (1991). *Ética para Amador*. Barcelona: Ariel.
- (1997). *El valor de educar*. Barcelona: Ariel.
- (2003). *Mira por dónde. Autobiografía razonada*. Madrid: Taurus.
- Serrano, Sebastià (1995). *Signes, llengua i cultura*. Barcelona: Edicions 62.
- Serra, Màrius. (2008). *Quiet*. Barcelona: Empúries.
- Shapiro, Lawrence E. (2004). *El lenguaje secreto de los niños*. Barcelona: Urano.
- Silberg, Jackie (2001). *Juegos para hacer pensar a los niños de 1 a 3 años*. Barcelona: Oniro.
- Simó, Isabel-Clara. (2008). *Adéu, Boadella*. Barcelona: L'Arquer.
- Small, Christopher (1989). *Música, sociedad, educación*. Madrid: Alianza.
- Steiner, Rudolf (1991). *La educación del niño*. Madrid: Rudolf Steiner.
- Stiegel, Bettina (Ed.) (2004). *Els nens pregunten, els Nobel responen*. Barcelona: Ara Llibres.
- Sutter, Jean M. (1969). *Los niños mentirosos*. Barcelona: Luí Miracle.
- Stoppard, Miriam (1998). *Qué preguntan los niños. Y cómo responderlos*. Barcelona: Cúpula.
- Stowe, Virginia K.; Thompson, Andrea (1999). *Educar niños felices y obedientes con disciplina positiva*. Barcelona: Oniro.
- Symonds, Percival M. (1964). *Qué enseña la psicología a la educación*. Buenos Aires: Paidós.
- Taylor, Shelley E. (2002). *Lazos vitales*. Madrid: Taurus.
- Thompson, John B. (1997). *Infancia natural*. Barcelona: Blume.
- Tonucci, Francesco (1977). *A los tres años se investiga*. Barcelona: Avance.
- (1983). *Amb ulls de nen*. Barcelona: Barcanova.
- (1985). *Infant s'hi neix*. Barcelona: Barcanova.
- (1988). *Els materials*. Vic: Eumo.
- (1989). *L'infant i nosaltres*. Vic: Eumo.
- (1993). *La solitud de l'infant*. Barcelona: Barcanova.
- (1997). *Pedagogía del sentido*. Madrid: PPC.
- (2003). *Cuando los niños dicen basta*. Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez.
- (2009). *Amb ulls d'avi*. Barcelona: Graó.
- Torralba, Francesc (2002). *Vint-i-cinc catalans i Déu*. Barcelona: Planeta.
- (2003). *Pares i fills. L'aventura de trobar-se, avui*. Barcelona: Planeta.
- (2003). *Un altre món és possible? Educar després de l'onze de setembre*. Barcelona: Edicions 62.

- .— (2005). *Cartes al fill que encara no té nom*. Barcelona: Planeta.
- .— (2006). *Blanquerna: l'herència d'un estil*. Barcelona: Fundació Blanquerna.
- .— (2008). *Dos mons en una casa*. Barcelona: Obra Social de Caixa Catalunya.
- .— (2008). *El sentit de la vida*. Barcelona: Ara Llibres.
- Torralba, Francesc; Wangmo, Jamyang (2002). *Cartas sobre Dios y Buda*. Lleida: Milenio.
- Torrents, Mercè (1988). *Aprender a enseñar a aprender*. Vic: Eumo.
- Torrents, Mercè; Torrent, Maria Carme (1991) *Per una escola sobre mínims*. Vic: Eumo.
- Trilla, Jaume (Comp.) (1998). *Aprender, lo que se dice aprender...* Barcelona: Octaedro.
- .— (2000). *Pedagogia del grup i del projecte. Una aproximació a l'obra de Joaquim Franch*.
Barcelona: Edicions 62/Eumo.
- .— (2001). *El legado pedagógico del siglo XX para la escuela del siglo XXI*. Barcelona: Graó.
- .— (2002). *La aborrecida escuela*. Barcelona: Laertes.
- Vallvé, Lluís (2009). *Ha de ploure cap amunt*. Barcelona: Associació de Mestres Rosa Sensat.
- Vasto, Lanza del (1984). *La locura de Noé*. Barcelona: Integral.
- Verny, Thomas; Kelly, John (1994). *La vida secreta del niño antes de nacer*. Barcelona: Urano.
- Verny, Thomas; Weintraub, Pamela (1996). *El vínculo afectivo con el niño que va a nacer*.
Barcelona: Urano.
- Vila, Josep Maria (2000). “La veu, eina d'identitat i de relació”, a *Aloma* (7), pàgs. 13-20.
- Walker, Peter; Walker, Fiona (1996). *Padres felices, niños felices*. Barcelona: Integral.
- Wang, Sam; Aamodt, Sandra (2008). *Entra en tu cerebro*. Barcelona: Ediciones B.
- Weor, Samael Aun (1979). *Educación fundamental*. Barcelona: Carf.
- Willingham, Daniel T. (2011). *Per què als nens no els agrada anar a l'escola*. Barcelona: Graó.
- Xirinacs, Lluís Maria (2003). *El terror, la pau i el sagrat*. Barcelona: Mediterrània.
- .— (2006). *Amnistia '77. Franco ha mort?* Maçaners: Abadia Editors.
- .— (2007) *Dietari final*. Barcelona: Ara Llibres.
- Zavalloni, Gianfranco (2011). *La pedagogía del caracol. Por una escuela lenta y no violenta*.
Barcelona: Graó.

Nota

Vull deixar constància també del contingut del programa Mestres, realitzat per Televisió de Catalunya, dividit en 10 capítols, emesos per primera vegada entre els mesos de febrer i abril del 2012.

CITES I REFERÈNCIES

-
- ¹ I tant de bo, com diu Fernando Savater (*Mira por dónde*, 2003: 217) que sigui un llibre sulfúric en el seu fons i exquisit en la seva forma.
- ² Octavi Fullat, *La agonía escolar*, 1986: 97.
- ³ Octavi Fullat, *La agonía escolar*, 1986: 14-15.
- ⁴ Octavi Fullat, *La agonía escolar*, 1986: 15.
- ⁵ Octavi Fullat, *La agonía escolar*, 1986: 151.
- ⁶ Octavi Fullat, *La agonía escolar*, 1986: 17.
- ⁷ Octavi Fullat, *La agonía escolar*, 1986: 21.
- ⁸ Octavi Fullat, *La agonía escolar*, 1986: 194.
- ⁹ Octavi Fullat, *La agonía escolar*, 1986: 21.
- ¹⁰ Octavi Fullat, *La agonía escolar*, 1986: 222.
- ¹¹ Octavi Fullat, *La agonía escolar*, 1986: 22.
- ¹² Octavi Fullat, *La agonía escolar*, 1986: 18.
- ¹³ Adalberto Fernández, pròleg al llibre *La agonía escolar*, d'Octavi Fullat, 1986: 9.
- ¹⁴ Octavi Fullat, *Violència i eròtica*, 1986.
- ¹⁵ Mercè Torrents i Maria Carme Torrent, *Per una escola sobre mínims*, 1991.
- ¹⁶ Philippe Meirieu, *En la escuela hoy*, 2004: 19.
- ¹⁷ Àngel Castiñeira, "Marc ètic de la societat contemporània", al llibre *Educación en los valores*, 1992: 23-24.
- ¹⁸ Lluís Vallvé, *Ha de ploure cap amunt*, 2009: 39.
- ¹⁹ Frank McCourt, *El profesor*, 2006: 43.
- ²⁰ Frank McCourt, *El profesor*, 2006: 85.
- ²¹ Octavi Fullat, *La agonía escolar*, 1986: 97.
- ²² Maria Jesús Comellas, *Carta a una mestra*, 2008: 73.
- ²³ Salvador Cardús, *El desconcert de l'educació*, 2000.
- ²⁴ Talment com la tortuga Casiopea, personatge del *Momo*, de Michael Ende, en què per poder avançar i madurar, ha de caminar enrere.
- ²⁵ Andy Hargreaves i Dear Fink, *El liderazgo sostenible*, 2008.
- ²⁶ Michael Fullan; Andy Hargreaves, *¿Hay algo por lo que merezca la pena luchar en la escuela?*, 1997: 23.
- ²⁷ Juli Palou, *Amb veu de mestre*, llibre compartit amb Jaume Cela, 1993: 25.
- ²⁸ Rudolf Grosse, pròleg a *Una educación hacia la libertad*, de Frans Calgren, 1989: 15.
- ²⁹ Salvador Cardús, *El desconcert de l'educació*, 2000: 39.
- ³⁰ Salvador Cardús, *El desconcert de l'educació*, 2000: 50.
- ³¹ Núria Escur, "Entrevista a Daniel Pennac". *Magazine La Vanguardia* 19-X-2008: 30.
- ³² Gregorio Luri, *L'escuela contra el món*, 2008: 17.
- ³³ Tortell Poltrona al llibre *Què vols ser quan siguis gran?*, de Jordi Sacristán, 2004: 236.
- ³⁴ Tal com deia el pedagog nord-americà Roger Lewin.
- ³⁵ Octavi Fullat, *La agonía escolar*, 1986: 85.
- ³⁶ Claudio Naranjo, psiquiatre xilè, conferència: "Canviar l'educació per canviar el món". *El Periódico*, 21 de novembre del 2007.
- ³⁷ Claudio Naranjo, psiquiatre xilè, conferència: "Canviar l'educació per canviar el món". *El Periódico*, 21-XI-2007.
- ³⁸ Núria Escur, "Entrevista a Daniel Pennac". *Magazine La Vanguardia* 19-X-2008: 32.
- ³⁹ Howard Gardner, *La mente no escolarizada*, 1993.
- ⁴⁰ Tal com deia Harpo Marx que considerava que era una molt bona manera d'educar.
- ⁴¹ Tal com deia J. H. Pestalozzi.
- ⁴² Philippe Meirieu, *En la escuela hoy*, 2004: 36.
- ⁴³ Gianfranco Zavalloni, *La pedagogía del caracol*, 2011: 137.
- ⁴⁴ Philippe Meirieu, *En la escuela hoy*, 2004: 65.
- ⁴⁵ Gianfranco Zavalloni, *La pedagogía del caracol*, 2011: 69.
- ⁴⁶ Gianfranco Zavalloni, *La pedagogía del caracol*, 2011: 69.
- ⁴⁷ Gianfranco Zavalloni, *La pedagogía del caracol*, 2011: 113.
- ⁴⁸ Gianfranco Zavalloni, *La pedagogía del caracol*, 2011: 123.
- ⁴⁹ Philippe Meirieu, *El món no és cap joguina*, 2007: 280.
- ⁵⁰ Philippe Meirieu, *En la escuela hoy*, 2004: 61.
- ⁵¹ Jaume Cela, Juli Palou, *Va de mestres*, 2004: 128.

-
- ⁵² Gregorio Luri, *L'escola contra el món*. 2008: 22.
- ⁵³ Gregorio Luri, *L'escola contra el món*. 2008: 154.
- ⁵⁴ Com deia J. H. Pestalozzi.
- ⁵⁵ Jaume Cela, Juli Palou, *Va de mestres*, 2004: 44.
- ⁵⁶ Frans Calgren, *Una educación hacia la libertad*, 1989: 391.
- ⁵⁷ Com afirmava Edouard Claparède.
- ⁵⁸ Jaume Cela, Juli Palou, *Va de mestres*, 2004: 43.
- ⁵⁹ Lluís Vallvé, *Ha de ploure cap amunt*, 2009: 69.
- ⁶⁰ Jaume Cela, Juli Palou, *Va de mestres*, 2004: 97.
- ⁶¹ Jerome T. Bruer (1995). *Escuelas para pensar*. Barcelona: Paidós.
- ⁶² Gianfranco Zavalloni, *La pedagogía del caracol*, 2011: 66.
- ⁶³ Per així per a John Dewey.
- ⁶⁴ Gianfranco Zavalloni, *La pedagogía del caracol*, 2011: 69.
- ⁶⁵ Gregorio Peces Barba al llibre *Nadie olvida a un buen maestro*, de Raúl Cremades. 1999: 324.
- ⁶⁶ Tal com deia el filòsof José Ortega y Gasset.
- ⁶⁷ Salvador Cardús, *Ben educats*, 2003: 99.
- ⁶⁸ Jiddu Krishnamurti, *Pedagogía de la libertad*, 1996: 102.
- ⁶⁹ Segons el filòsof José Luis López Aranguren, entrevista realitzada a TVE l'any 1978.
- ⁷⁰ Jaume Cela, *Calaix de mestre*, 2001: 65.
- ⁷¹ Toni Sala, *Petita crònica d'un professor a secundària*, 2001: 57.
- ⁷² Tal com proposa José Sánchez, *El profesor en la trinchera*. 2008: 55-59.
- ⁷³ Antonio Codinach, entrevista a *El Periódico* (Gente Corriente), 14-12-2016.
- ⁷⁴ Toni Sala, *Petita crònica d'un professor a secundària*, 2001: 64.
- ⁷⁵ Philippe Meirieu, *El món no és cap joguina*, 2007: 277.
- ⁷⁶ Ricardo Moreno, *Pamflet antipedagógico*, 2006: 77.
- ⁷⁷ Alumnes de l'escola de Barbiana. *Carta a una mestra*. 1998.
- ⁷⁸ Gianfranco Zavalloni, *La pedagogía del caracol*, 2011: 124.
- ⁷⁹ Jaume Cela, *A peu d'obra*, 2009: 21.
- ⁸⁰ Philippe Meirieu, 2001. *La opción de educar*. Barcelona: Octaedro.
- ⁸¹ Toni Sala, *Petita crònica d'un professor a secundària*, 2001: 40.
- ⁸² Mercè Torrents i Maria Carme Torrent, *Per una escola sobre mínims*, 1991: 12.
- ⁸³ Jaume Cela, *Calaix de mestre*, 2001: 17.
- ⁸⁴ Àngel Castiñeira, "Marc ètic de la societat contemporània", a *Educación en els valores* (AA.DD.), 1992: 23-24.
- ⁸⁵ Christopher Small, *Música, sociedad, educación*, 1989: 89.
- ⁸⁶ Que ja albirà Jacques Delors en el seu llibre *Educació: hi ha un tresor amagat a dins*. 1996.
- ⁸⁷ Jaume Cela, Juli Palou, *Va de mestres*, 2004: 14.
- ⁸⁸ Extret de Lluís Vallvé, del seu llibre *Ha de ploure cap amunt*, premi de pedagogia Rosa Sensat, 2009, pàgines 20-21.
- ⁸⁹ Ricardo Moreno, *Pamflet antipedagógico*, 2006: 36.
- ⁹⁰ Ricardo Moreno, *Pamflet antipedagógico*, 2006: 79.
- ⁹¹ Ricardo Moreno, *Pamflet antipedagógico*, 2006: 77.
- ⁹² Ricardo Moreno, *Pamflet antipedagógico*, 2006: 16.
- ⁹³ Frank McCourt, *El profesor*, 2006: 288. L'autor va guanyar amb el seu llibre "Las cenizas de Ángela" el premi Pulitzer i després va escriure "Lo es" i "El profesor".
- ⁹⁴ Toni Sala, *Petita crònica d'un professor a secundària*, 2001: 98.
- ⁹⁵ Ricardo Moreno, *Pamflet antipedagógico*, 2006: 16.
- ⁹⁶ Ricardo Moreno, *Pamflet antipedagógico*, 2006: 16.
- ⁹⁷ Ricardo Moreno, *Pamflet antipedagógico*, 2006: 71-72.
- ⁹⁸ Ricardo Moreno, *Pamflet antipedagógico*, 2006: 62-63.
- ⁹⁹ Ricardo Moreno, *Pamflet antipedagógico*, 2006: 71.
- ¹⁰⁰ Philippe Meirieu, *Frankenstein educador*, 1998: 75.
- ¹⁰¹ Com ens diu Tonino Urgesi.
- ¹⁰² Irene de Puig, *Contes per pensar*, 1996: 27.
- ¹⁰³ Tal com deia Sócrates.
- ¹⁰⁴ Fernando Savater, *El valor de educar*, 1997: 72-73.
- ¹⁰⁵ Segons Richard Bach.
- ¹⁰⁶ Es preguntava el poeta romàntic Novalis.
- ¹⁰⁷ Tal com deia Bruce Lee.

- 108 Philippe Meirieu, *Frankenstein educador*, 1998: 76.
- 109 Philippe Meirieu, *En la escuela hoy*, 2004: 259.
- 110 Ens deia Bruce Lee.
- 111 Percival M. Symonds. *Qué enseña la psicología a la educación*, 1964: 87.
- 112 Afirmava el mestre, escriptor i periodista italià Gianni Rodari.
- 113 Elkhomon Goldberg, *La paradoja de la sabiduría*, 2006: 220.
- 114 Eduard Punset, *El alma está en el cerebro*, 2006: 95.
- 115 Howard Gardner, *La mente no escolarizada*, 1993: 18.
- 116 Howard Gardner, *La mente no escolarizada*, 1993: 29.
- 117 Howard Gardner, *La mente no escolarizada*, 1993: 129.
- 118 Howard Gardner, *La mente no escolarizada*, 1993: 24.
- 119 Philippe Meirieu, *En la escuela hoy*, 2004: 234.
- 120 Gianfranco Zavalloni, *La pedagogía del caracol*, 2011: 222.
- 121 Joseph Ledoux, *El cerebro emocional*, Barcelona: Ariel, 1999.
- 122 Com defensen Jaume Cela i Juli Palou, *Mestres en rima lliure* 2012: 34.
- 123 Howard Gardner, *La mente no escolarizada*, 1993.
- 124 Jaume Cela i Juli Paou, *Mestres en rima lliure*, 2012: 48.
- 125 Maria Rúbies, "Identitat i tasca específica del mestre", al llibre *Identitat i reconeixement públic del mestre* 1990: 15-46.
- 126 Jaume Cela, *Tu m'aprens*, 2011: 21.
- 127 Jaume Cela en l'acte de graduació, com a padrí, de la promoció de mestres 1999 de la FPCE de la URL, *Butlletí Blanquerna* (40), 1999.
- 128 Fernando Savater, *El valor de educar*, 1997 : 9
- 129 Andy Hargreaves i Dear Fink, *El liderazgo sostenible*, 2008.
- 130 Maureen McCarthy, *La naturaleza de la música*, 2002: 124.
- 131 Gregorio Luri, *L'escola contra el món*. 2008: 163.
- 132 Carmen Alborch al llibre *Nadie olvida a un buen maestro*, de Raúl Cremades. 1999: 36.
- 133 Jaime Carvajal al llibre *Nadie olvida a un buen maestro*, de Raúl Cremades. 1999: 115.
- 134 Juan Luis Cebrián al llibre *Nadie olvida a un buen maestro*, de Raúl Cremades. 1999: 137.
- 135 A final de curs hi haurà, com a mínim, una persona que haurà après alguna cosa i aquesta persona sóc jo. Frank McCourt, *El profesor*, 2006: 227.
- 136 Segons el filòsof Sören Kierkegaard.
- 137 Georges Gusdorf, *Para qué los profesores*, 1977 84.
- 138 Frances Wolf, al prefaci del llibre de Violeta Hemsy de Gainza *Ocho estudios de psicopedagogía musical*, 1982: 11.
- 139 Frank McCourt, *El profesor*, 2006: 36.
- 140 Pilar Benejam, acte de graduació dels estudiants de la Facultat de Psicologia i Ciències de l'Educació i de l'Esport Blanquerna de la URL, juny 2005.
- 141 Jaume Cela, *Tu m'aprens*, 2011: 106.
- 142 Jaume Cela, Juli Palou, *Va de mestres*, 2004: 32.
- 143 Jaume Cela, Juli Palou, *Va de mestres*, 2004: 30.
- 144 Jaume Cela, *Calaix de mestre*, 2001: 59.
- 145 Jaume Cela, Juli Palou, *Va de mestres*, 2004: 30.
- 146 Jaume Cela, Juli Palou, *Va de mestres*, 2004: 15.
- 147 Piero Ferrucci, *Nuestros maestros los niños*, 1999: 35.
- 148 José Sánchez. *El profesor en la trinchera*. 2008: 93-94.
- 149 Jaume Cela, *Quadern de dilluns*, 2013: 95.
- 150 Jaume Cela, *Amb veu de mestre*, 1993: 116.
- 151 Segons Frans Calgren, *Una educación hacia la libertad*, 1989.
- 152 Frank McCourt, *I tant*, 1999.
- 153 Carlos González, *Bésame mucho*, 2003 : 264.
- 154 Frank McCourt, *I tant*, 1999.
- 155 Frank McCourt, *El profesor*, 2006: 182.
- 156 Fernando Savater, *El valor de educar*, 1997: 73.
- 157 Frank McCourt, *El profesor*, 2006.
- 158 Philippe Meirieu, *La opción de educar*. 2001.
- 159 Jaume Cela, *Calaix de mestre*, 2001: 27.
- 160 Juli Palou, *Amb veu de mestre*, 1993: 22.
- 161 Jaume Cela, *Amb veu de mestre*, 1993: 31.

-
- ¹⁶² Daniel Pennac, *Mal d'escola*. 2008: 114.
- ¹⁶³ També n'és partidari d'això en Salvador Cardús, que creu els mestres haurien d'estar presents en emissions radiofòniques, debats i, perquè no, escriure *best-sellers*. A casa nostra tan sols hi ha el cas d'en Jaume Cella, mestre, director d'escola i escriptor de literatura infantil, juvenil i d'assaig per a adults, entre d'altres moltes activitats (perquè és un belluguet encuriós per tot), que és present en debats i és un conferenciant sobre temes educatius sense que sigui professor d'universitat.
- ¹⁶⁴ Segons el cardiòleg Valentí Fuster.
- ¹⁶⁵ Eugènia de Pagès, *La generació Google*, 2011: 90-91.
- ¹⁶⁶ Ricardo Moreno, *Pamflet antipedagógico*, 2006: 90.
- ¹⁶⁷ Toni Sala, *Petita crònica d'un professor a secundària*, 2001: 111.
- ¹⁶⁸ Julio Anguita al llibre *Nadie olvida a un buen maestro*, de Raúl Cremades. 1999: 71.
- ¹⁶⁹ Manuel Fraga al llibre *Nadie olvida a un buen maestro*, de Raúl Cremades. 1999: 162.
- ¹⁷⁰ Tal com deia el mestre Alexandre Galí.
- ¹⁷¹ Com deia el poeta Joan Maragall.
- ¹⁷² Com deia el pedagog Joan Bardina.
- ¹⁷³ Francesc Torralba, *Blanquerna: l'herència d'un estil*, 1996: 71.
- ¹⁷⁴ Michael Fullan i Andy Hargreaves, *¿Hay algo por lo que merezca la pena luchar en la escuela?* 1997: 4.
- ¹⁷⁵ Francesc Torralba, *El sentit de la vida*, 2008: 38.
- ¹⁷⁶ Tal com deia Eduard Toldrà, a *Eduard Toldrà músic*, de Manuel Capdevila, 1964: 177.
- ¹⁷⁷ Jaume Trilla, *Aprender, lo que se dice aprender*, 1998: 79.
- ¹⁷⁸ Juli Palou, *Amb veu de mestre*, 1993: 74.
- ¹⁷⁹ Segons Juan Luis Cebrián això es troba més en el sistema educatiu anglès que en l'espanyol i en el nord-americà. Al llibre *Nadie olvida a un buen maestro*, de Raúl Cremades, 1999: 139.
- ¹⁸⁰ Philippe Meirieu, *En la escuela hoy*, 2004: 236.
- ¹⁸¹ Deia Anton Semionovix Makarenko.
- ¹⁸² Fernando Jáuregui al llibre *Nadie olvida a un buen maestro*, de Raúl Cremades, 1999: 184.
- ¹⁸³ María de las Mercedes de Borbón al llibre *Nadie olvida a un buen maestro*, de Raúl Cremades, 1999: 145.
- ¹⁸⁴ Juli Palou, *Amb veu de mestre*, 1993: 21.
- ¹⁸⁵ Victòria Camps, *Virtudes públicas*, 1993 : 116.
- ¹⁸⁶ Antonio López al llibre *Nadie olvida a un buen maestro*, de Raúl Cremades, 1999: 203.
- ¹⁸⁷ Antonio Garrigues al llibre *Nadie olvida a un buen maestro*, de Raúl Cremades, 1999: 174.
- ¹⁸⁸ Manuel Fraga al llibre *Nadie olvida a un buen maestro*, de Raúl Cremades, 1999: 162.
- ¹⁸⁹ Jaime Carvajal al llibre *Nadie olvida a un buen maestro*, de Raúl Cremades, 1999: 115.
- ¹⁹⁰ Frans Calgren, *Una educación hacia la libertad*, 1989: 80.
- ¹⁹¹ Samael Aun Weor, *Educación fundamental*, 1979: 78.
- ¹⁹² Richard Bach, al seu llibre *Un*.
- ¹⁹³ Lorenzo Milá al llibre *Nadie olvida a un buen maestro*, de Raúl Cremades, 1999: 253.
- ¹⁹⁴ Luis Martí Mingarro al llibre *Nadie olvida a un buen maestro*, de Raúl Cremades, 1999: 233.
- ¹⁹⁵ José Luis Manzanares al llibre *Nadie olvida a un buen maestro*, de Raúl Cremades, 1999: 226.
- ¹⁹⁶ Segons Richard S. Peters.
- ¹⁹⁷ Rafael Navarro al llibre *Nadie olvida a un buen maestro*, de Raúl Cremades, 1999: 268.
- ¹⁹⁸ José Luis Olaizola al llibre *Nadie olvida a un buen maestro*, de Raúl Cremades, 1999: 282.
- ¹⁹⁹ Leopoldo Calvo Sotelo al llibre *Nadie olvida a un buen maestro*, de Raúl Cremades, 1999: 88.
- ²⁰⁰ Andrés Ollero al llibre *Nadie olvida a un buen maestro*, de Raúl Cremades, 1999: 296.
- ²⁰¹ Gregorio Luri, *L'escola contra el món*. 2008: 159.
- ²⁰² Gregorio Luri, *L'escola contra el món*. 2008: 162.
- ²⁰³ Gregorio Luri, *L'escola contra el món*. 2008.
- ²⁰⁴ Segons Joaquim Franch, a la biografia escrita per Jaume Trilla, 2000: 58.
- ²⁰⁵ Jaume Cella, Juli Palou, *Va de mestres*, 2004: 44.
- ²⁰⁶ Luz Casal al llibre *Nadie olvida a un buen maestro*, de Raúl Cremades, 1999: 125.
- ²⁰⁷ Jaume Cella, *Quadern de dilluns*, 2013: 199.
- ²⁰⁸ Jaume Cella i Juli Palou, *Mestres en rima lliure*. 2012: 90.
- ²⁰⁹ Philippe Meirieu, *La opción de educar*. 2001: 2.
- ²¹⁰ Ricardo Moreno, *Pamflet antipedagógico*, 2006: 88.
- ²¹¹ Ricardo Moreno, *Pamflet antipedagógico*, 2006: 89.
- ²¹² Ricardo Moreno, *Pamflet antipedagógico*, 2006: 89.

- ²¹³ Pilar Benejam, acte de graduació dels estudiants de la Facultat de Psicologia i Ciències de l'Educació i de l'Esport Blanquerna de la URL, juny 2005.
- ²¹⁴ Pilar Benejam, acte de graduació dels estudiants de la Facultat de Psicologia i Ciències de l'Educació i de l'Esport Blanquerna de la URL, juny 2005.
- ²¹⁵ Georges Gusdorf, *Para qué los profesores*, 1977: 292.
- ²¹⁶ Octavi Fullat, *La agonía escolar*, 1986: 193.
- ²¹⁷ Ricardo Moreno, *Pamflet antipedagógico*, 2006: 34.
- ²¹⁸ Jaume Cela, *A peu d'obra*, 2009: 64.
- ²¹⁹ Fernando Savater, entrevista a *Cuadernos de Pedagogía*, octubre 1997, pàg. 262.
- ²²⁰ Paraules de l'excampió mundial de golf Jack Nicklaus.
- ²²¹ Bruce Lee, 2003: 287. *Bruce Lee el hombre detrás de la leyenda*. de Marcos Ocaña.
- ²²² Francesc Torralba. *Un altre món és possible? Educar després de l'11 de setembre*. 2003: 81.
- ²²³ Deia Charles Péguy.
- ²²⁴ Valentí Feixes i altres, *Vers una pedagogia amb rostre*, 1998: 82.
- ²²⁵ Francesc Torralba, *Pedagogía del sentido*, 1997: 165.
- ²²⁶ Rudolf Steiner, *La educación del niño*, 1991: 56.
- ²²⁷ Paraules del pedagog Joan Triadó quan va ser investit doctor honoris causa per la Universitat Ramon Llull. 1998.
- ²²⁸ Francesc Torralba, *Blanquerna: l'herència d'un estil*. 1996: 73-74.
- ²²⁹ Maria Rúbies, Identitat i tasca específica del mestre, al llibre *Identitat i reconeixement públic del mestre* 1990: 15-46.
- ²³⁰ Maria Rúbies, Identitat i tasca específica del mestre, al llibre *Identitat i reconeixement públic del mestre* 1990: 15-46.
- ²³¹ Jaume Cela, Juli Palou, *Va de mestres*, 2004: 16.
- ²³² Gregorio Luri, *L'escola contra el món*. 2008: 27.
- ²³³ Albert Levisnac. *La educación musical*, 1950.
- ²³⁴ Bruce Lee. *Artista de vida*, de John Little, 2008: 193.
- ²³⁵ Jaume Cela en l'acte de graduació, com a padri de la promoció de mestres 1999 de la FPCE de la URL. *Butlletí Blanquerna* (40), 1999.
- ²³⁶ Jaume Cela en l'acte de graduació, com a padri de la promoció de mestres 1999 de la FPCE de la URL. *Butlletí Blanquerna* (40), 1999.
- ²³⁷ Fernando Savater, *El valor de educar*, 1997: 18.
- ²³⁸ Gregorio Luri, *L'escola contra el món*. 2008: 11. El filòsof de l'educació Octavi Fullat és del mateix parer.
- ²³⁹ Francesc Torralba, *Blanquerna: l'herència d'un estil*, 1996: 37.
- ²⁴⁰ Philippe Meirieu, *En la escuela hoy*, 2004.
- ²⁴¹ Joan-Carles Mèlich, Preàmbul a *El pasmo de ser hombre*, d'Octavi Fullat, 1995: 7.
- ²⁴² Lou Marinoff, *Pregunta-ho a Plató*, 2003: 277.
- ²⁴³ Octavi Fullat, *La agonía escolar*, 1986: 18.
- ²⁴⁴ Frans Calgren, *Una educación hacia la libertad*, 1989: 190.
- ²⁴⁵ Jaume Cela i Juli Palou, *Mestres en rima lliure*, 2012: 47.
- ²⁴⁶ Juli Palou, *Amb veu de mestre*, 1993: 20.
- ²⁴⁷ Juli Palou, *Amb veu de mestre*, 1993: 34.
- ²⁴⁸ Frank McCourt, *El profesor*, 2006: 42.
- ²⁴⁹ Tal com deia Anton Semiònovitx Makárenko.
- ²⁵⁰ Fernando Savater, pròleg al llibre *Pamflet antipedagógico*, de Ricardo Moreno. 2006.
- ²⁵¹ Ricardo Moreno, *Pamflet antipedagógico*, 2006: 106.
- ²⁵² Ricardo Moreno, *Pamflet antipedagógico*, 2006: 110.
- ²⁵³ Ricardo Moreno, *Pamflet antipedagógico*, 2006: 92.
- ²⁵⁴ Fernando Savater, *El valor de educar*, 1997: 111.
- ²⁵⁵ Juli Palou, *Amb veu de mestre*, 1993: 92.
- ²⁵⁶ Tal com proposava Lorenzo Milani, *Carta a una mestra*, 1998.
- ²⁵⁷ Mercè Torrents. *Aprender a enseñar a aprender*, 1988.
- ²⁵⁸ Eugènia de Pagès, *La generació Google*, 2011: 107.
- ²⁵⁹ Recordo que en una escola que realitzava una setmana sobre la pau, un nen es va adreçar a mi per comentar-me que això de treballar la pau a l'escola estava molt bé però que hi havia dos mestres a l'escola que no es parlaven des de feia temps i que ell no entenia que si es parlava de la importància de la pau per què aquests dos mestres no havien fet les paus. Em va agafar tan desprevingut que en aquell moment no vaig saber què dir-li.

- 260 Philippe Meirieu, *En la escuela hoy*, 2004: 19.
- 261 Claudio Magris, *Utopía y desencanto*, 2001: 40.
- 262 Christoph Baker al prefaci del llibre de Gianfranco Zavalloni, *La pedagogía del caracol*, 2011: 19.
- 263 Philippe Meirieu, *El món no és cap joguina*, 2007: 177.
- 264 Violeta Hemsy de Gainza, *Música: amor y conflicto*, 2002: 142.
- 265 Howard Gardner, *La mente no escolarizada*, 1993: 149.
- 266 Elliot Eisner. *Cognition and Curriculum Reconsidered*. 1994: 10.
- 267 Jaume Cela, Juli Palou, *Va de mestres*, 2004: 35.
- 268 Toni Sala, *Petita crònica d'un professor a secundària*, 2001: 43-44.
- 269 Ens recomanava John Dewey.
- 270 Segons Carl W. Buechner.
- 271 Deia Thomas Mann.
- 272 Daniel Barenboim, *Mi vida en la música*, 2002: 300.
- 273 Mercè Torrents. *Aprender a enseñar a aprender*. 1988: 101.
- 274 Com diu Mã Ananda Moyî.
- 275 Carmen Alborch al llibre *Nadie olvida a un buen maestro*, de Raúl Cremades. 1999: 36.
- 276 Violeta Hemsy de Gainza, *Ocho estudios de psicopedagogía musical*, 1982: 50-51. També al seu llibre *Música: amor y conflicto*. 2002: 64.
- 277 Piero Ferrucci, *Nuestros maestros los niños*, 1999: 185.
- 278 Carmen Alborch al llibre *Nadie olvida a un buen maestro*, de Raúl Cremades, 1999: 36.
- 279 Afirmava Rudolf Steiner.
- 280 Rudolf Steiner, *La educación del niño*, 1991: 28.
- 281 Jiddu Krishnamurti, *Pedagogía de la libertad*, 1996: 180.
- 282 Jiddu Krishnamurti, *Pedagogía de la libertad*, 1996: 184.
- 283 Francisco Rubio al llibre *Nadie olvida a un buen maestro*, de Raúl Cremades. 1999: 382.
- 284 Miquel Roca al llibre *Nadie olvida a un buen maestro*, de Raúl Cremades. 1999: 350-351.
- 285 Ernesto Montesinos, *Psicología espiritual*, 1980: 49.
- 286 Jiddu Krishnamurti, *Pedagogía de la libertad*, 1996: 43.
- 287 Rudolf Steiner, *La educación del niño*, 1991: 55.
- 288 Jaume Cela, Juli Palou, *Va de mestres*, 2004: 72.
- 289 Philippe Meirieu, *En la escuela hoy*, 2004: 121.
- 290 Philippe Meirieu, *En la escuela hoy*, 2004.
- 291 Amparo Rivelles al llibre *Nadie olvida a un buen maestro*, de Raúl Cremades. 1999: 330.
- 292 Toni Sala, *Petita crònica d'un professor a secundària*, 2001: 153.
- 293 Paraules del filòsof Rudolf Steiner.
- 294 Al seu llibre *Emili o de l'educació*.
- 295 Victòria Camps, *Virtudes públicas*, 1993: 139.
- 296 Bruce Lee. *Artista de vida*, de John Little, 2008: 193.
- 297 Lanza del Vasto, *La locura de Noé*, 1984: 13.
- 298 Gianfranco Zavalloni, *La pedagogía del caracol*, 2011: 162. Bruce Lee deia el mateix.
- 299 Bruce Lee. *Artista de vida*, de John Little, 2008: 22.
- 300 Deia Paulo Freire.
- 301 Jaume Cela, Juli Palou, *Va de mestres*, 2004: 18.
- 302 Jaume Cela, Juli Palou, *Va de mestres*, 2004: 11.
- 303 Jaume Cela, Juli Palou, *Va de mestres*, 2004: 11.
- 304 Gianfranco Zavalloni, *La pedagogía del caracol*, 2011: 161.
- 305 Jiddu Krishnamurti, *Pedagogía de la libertad*, 1996: 35.
- 306 Josefina R. Aldecoa, *Historia de una maestra*, 1990.
- 307 Tal com diu Jaime Carvajal, al llibre *Nadie olvida a un buen maestro*, Raúl Cremades. 1999: 115.
- 308 Jaume Cela, Juli Palou, *Va de mestres*, 2004: 19.
- 309 Toni Sala, *Petita crònica d'un professor a secundària*, 2001: 24.
- 310 Gregorio Luri, *L'escola contra el món*. 2008: 153-154.
- 311 Cristina Almeida al llibre *Nadie olvida a un buen maestro*, de Raúl Cremades, 1999: 48.
- 312 Núria Escur, "Entrevista a Daniel Pennac". *Magazine La Vanguardia* 19-X-2008: 32.
- 313 Toni Sala, *Petita crònica d'un professor a secundària*, 2001: 25.
- 314 Toni Sala, *Petita crònica d'un professor a secundària*, 2001: 30.
- 315 Toni Sala, *Petita crònica d'un professor a secundària*, 2001: 23.
- 316 Ens deia Miguel de Unamuno.
- 317 Jaume Cela i Juli Palou al seu llibre *Mestres en rima lliure*, 2012: 48.

-
- ³¹⁸ Miguel Ángel Santos. “Epistemologia genètica i numismàtica o l’hàbit absurd de la còpia”
al llibre *Els trucs del formador*, de Gregorio Casamayor, 2007: 135.
- ³¹⁹ Toni Sala, *Petita crònica d’un professor a secundària*, 2001: 56.
- ³²⁰ Segons Richard S. Peters.
- ³²¹ Percival M. Symonds. *Qué enseña la psicología a la educación*, 1964: 40.
- ³²² Octavi Fullat, *La agonía escolar*, 1986: 38.
- ³²³ Georges Gusdorf, *Para qué los profesores*, 1977: 47.
- ³²⁴ Neil Postman, *Fi de l’educació*, 2000: 177.
- ³²⁵ Com diuen Jaume Cela i Juli Palou, a *Va de mestres*, 2004: 47.
- ³²⁶ Suècia, 1849-1926. Va batejar el segle XX com el segle dels infants, amb el llibre de mateix títol.
Va exercir de professora de cultura escandinava durant vint anys (1883-1903). Lluità molt per
la dona i pel feminisme. Conferenciant molt sol·licitada i de gran reputació.
- ³²⁷ Fins i tot algun d’ells, com és el cas d’Artur Martorell i de Pere Vergés, crearen la república Vilamar,
a Calafell, com a centre de colònies.
- ³²⁸ Gregorio Luri, *L’escola contra el món*. 2008: 177.
- ³²⁹ Ortega y Gasset també feia aquesta diferència.
- ³³⁰ Toni Sala, *Petita crònica d’un professor a secundària*, 2001: 163.
- ³³¹ Carlos Cañeque, entrevista a La Contra, *La Vanguardia*, 27-III-2012.

Aquest llibre és una apologia dels/de les mestres i professorat en general, aquestes persones, la majoria vocacionals, que, amb una feina complexa, sou reduït i poc prestigi social, fan mans i mànigues per educar i preparar com cal les noves generacions: el present i futur de la nostra societat. Un elogi de la professió docent, de totes les persones professionals que ensenyen i eduquen en qualsevol àmbit pedagògic. Aquest llibre va adreçat tant al profà (que podrà conèixer i valorar millor aquesta professió) com a l'estudiant de mestre (que hi trobarà fonament) com al professional en actiu (perquè recordi, revisi i ampliï la seva formació inicial alhora que se'n senti orgullós i reconegut)